

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

”Eihän kukaan pysty tähän kaikkeen”

Äitisubjektin rakentuminen suorituskeskeisessä
asiantuntijayhteiskunnassa

Pro Gradu -tutkielma

Elina Holm

Aikuiskasvatustiede

Syksy 2011

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Yksityisen kulttuurin muutos ja äitiys	7
2.1. Äitiys ja perhe	8
2.2. Äitiys nykynaisen kokemuksena	12
3. Äitiys yhteiskunnallisen murroksen pyörteessä	17
3.1. Äidin työ	18
3.2. Äitiys informaatioyhteiskunnassa	21
4. Äiti, subjekti ja suorittaminen.....	25
4.1. Subjektius ja äitisubjekti	27
4.2. Suorittaminen ja asiantuntijavalta	31
5. Tutkimusongelma ja tutkimuksen toteutus	36
5.1. Kokemus tutkimuskohteena ja tutkimuksen lähtökohtana	36
5. 2. Analyysimenetelmä.....	39
6. Analyysi	42
6.1. Suorittamisen konkretia.....	44
6.2. Suorittaminen ja subjekti	53
6.3. Subjektin autonomia ja sen rajat	62
7. Pirstaloitunut subjekti, väsynyt äiti.....	69
7.1. Äitiyden ammattilaiset	71
7.2. Muita huomioita aineistosta	74
8. Tutkimusprosessin kauneus ja kauheus.....	78
8.1. Jatkotutkimusmahdollisuuksia	81
8.2. Näkökulma: Feministinen tutkimus ja äitiys	82
Lähteet	85
Liitteet.....	94

1. Johdanto

“Ahdistuin, koska luulin, etten ikinä tule selviämään mistään niin moniulotteisesta ja -mutkaisesta asiasta kuin parhaimman mahdollisen syöttötuolin valinnasta lapselleni.”

Eeva Jokinen (1997, 106)

Pro gradu -työni ollessa jo loppuvaiheessa, luin Anna Rotkirchin artikkelin “Pirstaloitunut vanhemmuus”. Siinä Anna kertoo, kuinka hän oli saanut häiriöttä maalata ullakon kattoa tuntikausia pienen poikansa leikkiessä. Sen sijaan äidin yrittäessä syventyä artikkelin kirjoittamiseen, pojan mielenkiinto omin päin puuhaamiseen lopasti hyvin nopeasti. Annan mielestä tämä on merkki siitä, etteivät nykyajan tietotyöläisyys ja sen väliin ole lasten mieleen.

Jos olisin saanut Annan, tai yllä lainatun Eeva Jokisen, tekstin käsiini aiemmin, graduaani ei olisi kenties koskaan syntynyt. Kenties olisin antanut itselleni armoa, ja hyväksynyt sen, että on erittäin vaikeaa olla yhtä aikaa hyvä äiti, ahkera opiskelija, tunnollinen työntekijä ja edes jokseenkin kunnollinen puoliso. Ehkä olisin jopa löytänyt keinoja käsitellä sitä ahdistusta, joka syntyi, kun minulle valkeni että olen hankkinut lapselleni täysin vääränmerkkisen talvihaalarin ja kengät, joiden seurauksena ryömisikäisestä lapsestani tulee todennäköisesti vääräsäärinen ja lättäjalkainen. Enkä olisi välttämättä joutunut lievään paniikkiin huomattuani, että olen syöttänyt lapselle suositellun jääpalamuotillisen sijasta ainakin kahden muotillisen verran lihaa.

Koska minä en kuitenkaan löytänyt Annan ja Eevan tekstejä ajoissa, syntyi tämä työ. Se lähti liikkeelle kysymyksestä: Olenko minä ainoa joka tuntee näin? Vielä tässä vaiheessa en kuitenkaan syöksynyt tekemään tutkimussuunnitelmaa vaan etsin vertaistukea Internetistä. Löysinkin kaksi keskustelua joiden aloitusviestit olisivat voineet olla itseni kirjoittamia. Ajatus aiheen tarkemmasta tutkimisesta alkoi kypsyä. Syventääkseni käsi-

tystä äitien kokemuksista lähetin kirjoituspyyntöjä aiheeseen liittyen. Niiden, sekä tutkimuksen taustoituksen myötä, tutkimusongelma selkeytyi ja tiivistyi kysymykseen: Onko äitiys suorittamista?

Ensimmäinen alaongelma syntyi tutkimusongelmaan liittyvästä puutteesta: Koska on essentialistista ja jopa mahdotonta väittää, että on olemassa jonkinlainen universaalinen totuus äitiydestä ja sen kokemisesta, rajasin kysymykseni koskemaan suomalaisia äitejä. “Ajan hengen” tavoittaakseni käsittelen työni taustoituksessa niitä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia muutoksia jotka ovat vaikuttaneet nykyhetken sosiaaliseen todellisuuteen, mutta aineistoni ja analyysini eivät kuitenkaan painotu muutokseen, vaan äitiyden kokemiseen juuri tässä ajassa.

Tutkimukseni edetessä havaitsin, että pelkän suorittamisen tarkastelu jättää huomiotta jotain, mikä on erittäin oleellista ilmiön tulkitsemisen kannalta. Analyysi vaikutti pinnalliselta, luettelomaiselta ja jopa tieteellisesti merkityksettömältä: kai nyt lähes jokainen osaa nimetä ja tunnistaa äitiyteen liittyviä normeja. Ainakin jokainen äiti. Reflektoimalla itseäni, kokemuksiani ja sitä lähtötilannetta joka minut ajoi tekemään tätä tutkimusta, ymmärsin että vastaus oli ollut silmien alla koko ajan, liian itsestään selvänä ja oleellisena.

Havaitsin nimittäin että jo tutkimuskysymykseni “Onko äitiys suorittamista?” sisältää vaatimuksen paljon muusta kuin pelkästä suorituspaineen ja niiden asettajien luettelamisesta. Jotta jokin (äitiys) voisi olla jotain (suorittamista), täytyy tarkastella mitä se jokin on ja mitä se on suhteessa siihen mitä se on tai mitä sen oletetaan olevan. Näin muotoutui tutkimukseni toinen alaongelma: “Miten subjekti rakentuu suorittamisen kontekstissa?” .

Kolmas alaongelma sulkee ympyrän: “Millaisia ovat subjektin autonomian rajat suorittamisen kontekstissa?”. Tällä kysymyksellä pyrin vetämään subjektiuden takaisin niihin raameihin, mitkä suorituspainet ja normit niille asettavat.

Tutkimuksen rakenne ja keskeiset käsitteet

Tutkimukseni kaksi keskeistä käsitettä ovat suorittaminen ja subjektiuus. Koska molemmat käsitteet saavat erilaisia tulkintoja riippuen tarkastelunäkökulmasta, käsittelen niitä lyhyesti jo tässä vaiheessa, jotta lukijan olisi helpompi seurata työn juonta. Tarkoituksenani on ilmentää miten nämä käsitteet aukeavat minulle tutkijana ja missä merkityksessä niitä käytetään tässä tutkimuksessa.

Suorittaminen arkikielisenä käsitteenä vaatii mielestäni perusteellista määrittelyä, jotta sen merkitys juuri tämän tutkimuksen kannalta välittyisi oikein. Tämän vuoksi olen omistanut tutkimukseni taustoituksen sen yhteiskunnallisen muutoksen käsittelylle, joka näkemykseni mukaan on edesauttanut suoriutumiskulttuurin esiinmarssia. Tehokkuus, suoriutuminen ja arviointi ovat keskeisessä roolissa julkisessa elämässä, mutta kuinka ne ovat vaikuttaneet yksityiselämäämme? Informaatioyhteiskunnan myötä tietoa on tarjolla rajattomasti mutta tekeekö tieto lopulta autuaaksi? Vapauttaako se vai lisääkö se jopa kohtuuttomasti yhä yksilökeskeisemmän kulttuurin toimijoiden vastuuta tekemien ratkaisujen suhteen?

Tässä ympäristössä rakennamme ainutkertaista subjektiuttamme. Subjektit muodostuvat sosiaalisessa kanssakäymisessä kielen ja symbolien avulla. Niiden rakentuminen on jatkuva prosessi, jonka myötä subjektiudet muodostuvat ainutlaatuisiksi. Tämä asettaa haasteensa subjektiuden tutkimiselle. Usein subjektiä ja identiteettiä käytetään synonyymeina tai lähes samaa tarkoittavina käsitteinä. Tässä tutkimuksessa käsittelen äidin minuuden rakentumista nimenomaan subjekti- käsitteen kautta, jonka hahmotan eroavan oleellisesti identiteetin käsitteestä. Tällä rajanvedolla pyrin paitsi hallitsemaan aineistoni käsittelyä valitsemastani näkökulmasta, mutta myös sitomaan tutkimukseni tiettyyn epistemologiseen kenttään.

Tutkimukseni edetessä heräsi kysymyksiä siitä, kumpi käsite on sen kannalta oleellisempi, suorittaminen vai subjektiuus. Pohdittuani asiaa monelta kantilta tulin siihen tulokseen etten kykene ensiksikään asettamaan käsitteitä “arvojärjestykseen“, toiseksi molemmat sisältyvät lähtökohtaisesti tutkimusongelmaani, enkä koe niiden erottamista

mielekkääksi. Toki käsittelen niiden teoreettisia lähtökohtia erillisinä kokemuksina, mutta lähinnä tarjotakseni lukijalle mahdollisuuden tutustua niitä koskevaan keskusteluun irrallisena tästä tutkimuksesta, joissa ne kuitenkin ovat molemmat toistensa lähtökohtia.

Aloitan tutkimukseni raportoinnin käsittelemällä yhteiskunnallista murrosta sekä sitä sosiaalista todellisuutta, jossa aineistoni äidit toimivat. Käsittelen aihetta perhe- ja työelämän sekä tiedonvälityksen murroksen kautta. Pohdin myös julkisen ja yksityisen sekoittumista kysymällä kuinka markkinatalouden edustamat arvot ja ihanteet vaikuttavat arkielämäämme.

Ennen tutkimustulosten esittelyä käsittelen lyhyesti sisällönanalyysia, minkä avulla käsitteelin aineistoni, sekä pohdin kokemuksen käyttöä tutkimuksessa ja omaa positiotani tutkijana. Analyysin jälkeen käsittelen sen tuloksia suhteessa teoriaan ja lopuksi pyrin kriittisesti tarkastelemaan tutkimukseni luotettavuutta ja vaikuttavuutta.

2. Yksityisen kulttuurin muutos ja äitiys

“Eikö kuitenkin yhteiskunta määrää teidänkin kasvatustanne? Eivätkö sitä määrää yhteiskunnalliset suhteet, joiden puitteissa te kasvatatte, yhteiskunnan välitön tai välillinen puuttuminen kasvatukseen koulun jne. kautta?”

Marx & Engels

Postmodernilla aikakaudella individualismi ja erilaiset elämäntyylit ovat nousseet kuistoukseen. Hyväksytyt perhemallit eivät ole enää tiukasti heteronormiin sidottuja ydinperheitä. Esimerkiksi uus-, yksinhuoltaja- ja sateenkaariperheet ovat jo arkipäivää. Tasa-arvokehityksen myötä naisten elinpiiri on laajentunut kodin ulkopuolelle. Naisia ja äitejä toimii miehisillä aloilla työelämässä, he ovat mukana politiikassa ja yritysten hallituksissa.

Biologisesta näkökulmasta katsottuna äitiyttä voi pitää naisen perimmäisenä tehtävänä. Kuitenkin tämä on alue jolle yksilöllisyyden ja yksilönvapauden tuulet eivät ole päässeet puhaltamaan: äitiyden representaatiot ovat yhä harvalukuisia ja tiukan sosiaalisen normiston rajaamia (Jokinen 1997, 13; Andrews 2002). Perhe- ja vauvalehtien sisältö kuvaa usein hyvin homogeenistä äiti- ja perhejoukkoa, ja perheen poikkeaminen elämäntyylistään keskimääräisestä on juurikin jutun aihe, ei vain sivujuonne.

Itse olin ennen lapsen saamista hyvinkin varma tulevasta äiti-identiteetistäni, olihan minulla paljon kokemusta pienistä lapsista ja esikuvana oma äitini, jolla on takanaan pitkä ura äitinä, isovanhempana sekä perhepäivähoitajana. Epävarmuuteni alkoi kuitenkin kasvaa jokaisen neuvolan tarkistuksen ja saamieni infoiskujen myötä, empaattisesta

ja kannustavasta neuvolaterveydenhoitajasta huolimatta. Onko äitiys todellakin tällaista tähtitiedettä? Kuinka paljon asioita minun tulisikaan osata ja ottaa huomioon? Eikö lapsen hoivaaminen ja kasvatus onnistukaan omiin vaistoihin ja terveeseen järkeen luottaen?

Keskustellessani muiden nuorten äitien kanssa olen havainnut että hekin painivat samojen kysymysten kanssa. Oman äidin neuvot vaikuttavat kyseenalaisilta, isoäitien suoraan naurettavilta. Se, mikä toimi heidän aikanaan, nähdään nykyisin lasten laiminlyönninä. Virallisten tahojen suositukset ovat luotettavampia: eiväthän koulutetut ihmiset jotka työkseen pohtivat näitä asioita ja laativat raportteja voi olla kovin väärässä.

Jos henkilökohtainen on poliittista, äitien kokemukset heijastelevat vallitsevaa poliittista ilmapiiriä, sen ongelmia ja mahdollisuuksia. Perhe on yhteiskunnan ydinyksikkö ja useimmiten äidit ovat yhä perheen ja erityisesti kodin keskeisiä vaikuttajia. On siis mielestäni erittäin oleellista, kuinka äidit kokevat vallitsevan kulttuurin ja ennen kaikkea, miten se vaikuttaa heidän yhteiskunnan kannalta tärkeimpään tehtäväänsä, uusien veronmaksajien kasvattamiseen.

2.1. Äitiys ja perhe

1800-luvulta 1900-luvulle perheen merkitykseksi nähtiin erityisesti miesten halujen ja tunteiden säätely sekä yhteiskunnallisen stabiliteetin ylläpito. Nainen toteutti siveellisyyttään avioliitossa samalla kun toimi äitiyden ja vaimouden kautta miehen siveellisyyden vartijana ja kasvattajana. Äidin rooli oli toissijainen suhteessa vaimon ja emännän rooliin. Äideille asetetut odotukset olivat myös perusteellisesti erilaisia: pitkälle 1800-luvulle saakka hyvän äidin mittari ei ollut hoiva, vaan kyky synnyttää paljon lapsia. (Marin 1994, 10-15; Häggman 1994, 134-139.) Naisen asema yhteisössä määräytyi siis hyötysuhdeajattelun kautta. Henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ja valinnoilla ei ollut paljoakaan merkitystä, sillä niille ei juuri ollut tilaa. Nuori nainen tiesi jo varhaisessa vaiheessa minkälaisen roolin elämä hänelle osoittaa. Tässä kontekstissa on ymmärrettävää, ettei lasten hoivaa painotettu: työteliään arjen keskellä lasten hoivaaminen olisi ollut vain yksi askare lisää. Erityisesti kun siitä ei koitunut sosiaalista hyötyä, toisin

kuin nykypäivänä, jolloin hyvä hoiva on sekä sosiaalisesti että yhteiskunnallisesti paitsi arvostettua, mutta jopa pakollista: puutteellinen hoiva johtaa vanhemmuuden kyseenalaistamiseen ja jopa tuntuviin sanktioihin, kuten lasten huostaanottoon, korvausvelvollisuuteen ja vankilatuomioon.

Yhteiskunnallisten muutosten seurauksena yleistyneet avioerot ja naisten emansipoituminen ovat saaneet aikaan sen, että perheen merkitystä ja dynamiikkaa on täytynyt alkaa pohtia uusista näkökulmista. Perhe on muuttunut entistä enemmän yksityiseksi kun sen muodostamista säätelevät instituutiot ovat rapautuneet. Enää ei avioliittoja solmita ulkopuolisten tahojen intressien mukaan, vaan halut ja tunteet ohjaavat parinmuodostusta. Laajoista sukulaisverkostoista on siirrytty ydinperheideologiaan. Koska perheenmuodostus perustuu nyt tunteille ja vieteille, jotka ovat ailahtelevia ja ennakoimattomia, on perhettä alettu kontrolloida yhä tiukemmin juridisin keinoin. Perheiden yksityisyys on nykyään julkisempaa ja siihen puututaan monin hallinnollis-byrokraattisin keinoin. Myös monet perheiden sisäisistä tehtävistä, kuten kasvatus ja sosiaaliturva, ovat siirtyneet ainakin osaksi ulkopuolisten tahojen tehtäväksi. (Marin 1994, 15-18; kts. Jallinoja 2000; Koivunen & Liljeström 2004, 228.)

Aiemmin yhteisö määrittäi äidin roolin ja sen rajat ja subjektiivisesti muodostui näiden odotusten pohjalta. Rooli oli tiukasti sidoksissa perheen emännyyteen ja avioliittoon. Liikumavaraa ei juuri ollut. Naisten emansipaatiosta ja yleisestä liberalisoitumisesta huolimatta äidin rooli ei ole juuri vapautunut, kuten aiemmin totesin. Joten vaikka naisen rooli suhteessa aviomieheensä hänen asemansa perheessä ovat kokeneet suuren muutoksen, on äitiys yhä verrattain konservatiivinen instituutio.

Perheen elinkaari on lyhentynyt ja perhe-elämä on myös heterogeenisempää: erilaisten perhemallien lisäksi perhe-elämänkertaa kuljetaan hyvinkin erilaisissa rytmeissä. Siksi perheen määrittäminen on entistä vaikeampaa. (Marin 1994, 18-20.) Äidin roolin konservatiivisuus on siis ristiriidassa sosiaalisen todellisuuden kanssa: perheet muuttuvat, äidit ja erityisesti äideille asetetut odotukset eivät. Siinä missä entisaikaan äidit pystyivät ennakoimaan elämäänsä ja samaistumaan tai vertailemaan tilannettaan lukuisiin muihin samankaltaisessa elämäntilanteessa oleviin, ovat he nykyisin usein eri elämänti-

lanteessa omillaan. Kokemus on itselleni erittäin tuttu: olin ystäväpiiristäni ensimmäinen joka sai lapsen. Lapsen saaminen keskimääräistä aiemmin asetti minut ristiriitaiseen tilanteeseen: Mikä on ensisijainen roolini? Olenko perheenäiti vai opiskelijaäiti vai nuori äiti? Millaiseksi minun tulee elämäni järjestää, jotta se täyttää sekä äidin että yhteiskuntakelpoisen kansalaisen vaatimukset?

Yksilöllistyvässä kulttuurissa jokaisen odotetaan luovan omat perinteensä ja valitsevan elämäntapaansa soveltuvat kulutussymbolit (Valaskivi & Hoikkala 2006, 217). Eli äitiyden representaatioiden harvalukuisuudesta huolimatta se kulttuurillinen ympäristö, jossa subjektiutta rakennetaan, on monimuotoinen ja tarjoaa useita vaihtoehtoja sekä elämäntyyliin että kulutustottumusten suhteen. Tilannetta voi verrata yritykseen, jossa työntekijöillä on tarkkaan rajatut roolit ja tehtävät sekä odotus onnistuneesta suoriutumisesta, mutta toimintakonsepti puuttuu tai se on jäsentymätön. Tämä asettaa työntekijät valintatilanteeseen: tuleeko heidän toimintansa pohjautua henkilökohtaisiin arvoihin ja ideaaleihin, vai oletettuihin normeihin ja tulosodotuksiin jotka ovat keskenään ristiriitaisia.

Äitiyden kohdalla kuvio on monimutkaisempi, sillä yritysten toiminta on usein paljastettavissa ja kontrolloitavissa erilaisten interventoiden keinoin. Yksityiselämän interventiot riippuvat yksilön valmiuksista ja voimavaroista. Kyky tarkastella kriittisesti omia valintoja ja niiden mielekkyyttä ovat kuitenkin haastavia prosesseja. Yksilön pyrkimys välttää kognitiivista dissonanssia, eli tiedon ja omien asenteiden välistä ristiriitaa, johtaa usein tilanteeseen jossa tarjolla olevasta informaatiosta valitaan se, mikä tukee omaa toimintaa. Tämä taas on nähdäkseni edesauttanut tilannetta, joka vallitsee Internetin keskustelupalstoilla: toisten ratkaisuja arvostellaan kovin sanoin ja omia puolustellaan asiantuntijatietoon ja yleisiin suosituksiin vedoten. Asenteet edustavat usein äärilaitoja, eikä kompromisseille tai kriittiselle tarkastelulle jätetä sijaa. Tästä hyvänä esimerkkinä on Nina Mikkosen ikimuistoinen vertaus, jossa hän rinnasti lasten päivähoidon ja natsien toiminnan. Kommentti aiheutti mediakohun ja siihen reagoitiin voimakkaasti, pääasiassa Mikkosta kritisoiden. Keskustelupalstoilla osoitettiin kuitenkin tukea näkemykselle ja lasten kotihoitoa puolustettiin voimakkaasti.

Vastakkainasettelun voi nähdä heijastelevan äitiyden identiteetin kriisiä. Heikon kulttuurin mutta vahvan normatiivisuuden tilassa kiinnittymispinta häviää mutta odotukset ovat kuitenkin tiedossa epämääräisenä tunteena takaraivossa. Äiti tietää että häneltä odotetaan paljon, muttei sitä, millä keinoin tuo tavoite tulee saavuttaa. Mitkä ovat ne oikeat työkalut ja toimintatavat, joiden avulla lapsesta kasvaa henkisesti tasapainoinen ja yhteiskuntakelpoinen yksilö?

Äitejä on aina pidetty “paljon vartijoina”, he ylläpitävät ja välittävät arvoja sekä sosiaalistavat jälkikasvunsa, jotta näistä tulisi vastuullisia kansalaisia. Perheen ja vanhempien roolin vaikutuksen tarkasteluun tuo kuitenkin omat haasteensa tutkimustulokset, joiden mukaan perheen ulkopuolisten tahojen vaikutukset perheenjäsenten ajatusmaailmaan ovat oletettua suurempia (Marin 1994, 18-20). Tämän myötä äideille asetetut vaatimukset sekä vanhempien vastuun korostaminen vaikuttavat ylimitoitetuilta. Tässä yhteydessä en toki tarkoita vastuuta fyysisestä ja psyykkisestä perushoivasta, vaan esimerkiksi lasten taidollisesta kehityksestä, koulumenestyksestä ja harrastuneisuudesta.

Useimmiten, kun puhutaan perheen ulkopuolisista vaikuttajista, tarkoitetaan lapsen kaveripiiriä, naapurustoa, nuorisokulttuuria ja niin edelleen. Mielestäni on kuitenkin oleellista huomioda, että lapsiperheet joutuvat usein toimimaan kiinteässä yhteydessä yhteiskunnallisiin toimijoihin ja “altistuvat” näiden välittämälle arvomaailmalle. Kun lapseni aloitti päivähoiton yksivuotiaana, täytettiin hänestä varhaiskasvatussuunnitelma joka sisälsi sivukaupalla kysymyksiä joilla kartoitettiin lapseni osaamista ja kehitystasoa. Lomakkeeseen tuli myös asettaa tavoite jokaisen osa-alueen kohdalle sekä hahmotelma niistä keinoista millä tavoitteeseen päästään. Kysyttiin myös harrastuksista, vapaa-ajan vietosta, lapsen minäkuvasta ja niin edelleen. Siitä huolimatta, että kuulun itse tulevana kasvatustieteilijänä siihen ammattikuntaan, joka on tällaisten kartoitusten yleistymisen takana, järkytin sen sisällöstä. Yritin keksimällä keksiä jonkun asian yksivuotiaani elämässä, jonka voisi mainita harrastukseksi. Kai nyt jotain ohjattua toimintaa täytyisi jo olla, kun varhaiskasvatussuunnitelmassa sellaista kysytään? Mistä minä tiedän mitä lapseni tulisi kaksivuotiaana osata, saati miten niihin tavoitteisiin päästään! Lopulta kirjoitin toivomukseksi sen että hoitaja pitää lapseni hengissä ja että hän oppii kuivaksi ennen esikoulua.

Oma toivottomuuteni yksinkertaisen lomakkeen täytössä on tuskin yleistettävissä, monet vanhemmat kokevat varmasti suunnitelmat hyviksi ja vanhemmuuttaan tukeviksi toimenpiteiksi. On varmasti myös rauhoittavaa tietää, tai ainakin elää siinä uskossa, että hoitajat toimivat yhteistyössä vanhempien kanssa jotta lapsi kehittyisi toivotussa aika-
taulussa. On kuitenkin kysyttävä, millaista kuvaa tällaiset suunnitelmat antavat lapsen kehityksestä? Kenen näkökulmasta ne on tuotettu? Kuinka suuri vaikutus niillä on perheen valintoihin, aina elämäntyylistä kulutustottumuksiin ja perheen työnjakoon.

2.2 Äitiys nykyisen kokemuksena

Äidit pyrkivät onnistumaan omia vanhempiaan paremmin, antamaan jotain, jonka vastakohtana on kiireisyys, sotkuisuus ja välinpitämättömyys Äideiltä odotetaan vastuuraattorisuutta, jonka koetaan olevan osoitus rakkaudesta ja usein myös korkeasta moraalista. (Jokinen 1991, 43; Rantalaiho 1986, 163-164.) Tällainen näkemys ja kokemus äitiydestä on tuskin kovin uusi, pikemminkin se kuvaa traditionaalista äiti-ideaalia. Huomionarvoista on kuitenkin se, että se pätee yhtä hyvin tänään kuin kymmenen tai sata vuotta sitten, huolimatta siitä, että erilaiset elämäntavat ovat yleistyneet ja entistä hyväksytympiä. Rakkauden ja moraalien välinen sidos on nykyään mahdollisesti jopa korostunut yleisen moraalien "löyhdyttyä". Toiminta joka on naisille täysin sallittua ja hyväksyttyä muuttuu moraalisesti arveluttavaksi ja paheksutuksi lapsen saamisen myötä.

Vaikuttaakin siltä, että äitien kokemat ristiriidat liittyvät ensisijaisesti vanhemmuuteen, eikä äidin ja lapsen väliseen suhteeseen. Tuula Gordonin (1990) tutkimat feministiäidit kokivat kotiin jäämisen turhauttavan ja väsyttävänä, eikä niinkään äitinä olemisen ja lasten hoivaamisen. Myös Eeva Jokinen havaitsi saman omassa aineistossaan. Väsymystä ei liitetty juuri lainkaan lapsiin. Sen sijaan äidit kokivat olevansa väsyneitä koto-
na tai kodin ja työn välissä. (Jokinen 1997, 184)

Mary Douglas (1991, 289) hahmottaa kodin syntyvän tilan halutunottamisesta. Käytän

nössä haltuun ottaminen tarkoittaa järjestyksenpitoa sekä ajan ja tahdin hallintaa. Ajan ja tilan hallinta saa esteettisiä ja moraalisia ulottuvuuksia, ja päävastuu näistä toiminnoista lankeaa usein äidille. Eeva Jokinen (1997, 96;105) tulkitsee aineistonsa äitien ruumille eniten kärsimystä aiheuttavan juuri paine järjestää asioita. Tunne siitä, että sotku ja kaaos valtaavat elämän, johtavat usein oman ruumiin laiminlyöntiin. Kodin siivottomuus tarttuu myös äitiin. Epäjärjestys koskee myös töitä ja ihmissuhteita.

Nyky-yhteiskunnassa, jossa yksilön odotetaan usein suuntautuvan ainakin jossain määrin kodista ulospäin ja luovan sosiaalisia verkostoja, myös Douglassin määrittelemä kodin halutunottaminen saa uusia piirteitä. Sosiaalista statusta ja yhteiskelpoisuutta on vaikeaa tai jopa mahdotonta saavuttaa pelkästään emännöinnin myötä. Yhteisöllisyyden kriisin myötä koti määrittyy entistä yksityisemmäksi tilaksi, joten äitien on tehtävä rajanvetoa sen suhteen miten aika ja energia jaetaan kodin ylläpidon ja siitä ulospäin suuntautuvan toiminnan kesken.

Myös perhe-elämän murros aiheuttaa omat kysymyksensä ajan ja tilan halutunottamiselle. Avioerojen yleistyttyä harva voi tuudittautua perheen säilyvyyteen. Kotiäitiydellä ja -rouvuudella, on kauaskantoisia seurauksia. Esimerkiksi eläkkeet eivät kerry, eikä henkilökohtainen omaisuus kartu. Pitkät kotonaolojaksot saattavat myös heikentää radikaalisti työllistymismahdollisuuksia. Lasten- ja kodinhoitoon keskittyminen onkin nykynäiselle huomattava henkilökohtainen riski.

Hyvä, huono äiti

Yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset odotukset määrittävät ja ylläpitävät käsityksiämme hyvästä äitiydestä. Odotuksia tuotetaan eri alojen ammatillisissa, poliittisissa ja uskonnollisissa diskursseissa. Uusia äitiyden trendejä ja malleja tuotetaan jatkuvasti mediassa, mutta hyvän ja huonon äitiyden tuottamiseen osallistuvat myös äidit itse, esimerkiksi suosittujen Internet-keskusteluryhmien kautta. Odotukset rajaavat äitinä olemista ja voivat merkitä sen kokemista ongelmallisena ja ristiriitaisena. (Berg 2009, 170.)

Käsitykset siitä, mikä on huonoa ja hyvää äitiyttä, elävät sitkeästi ja muuttuvat hitaasti.

Äiti halutaan nähdä hyveellisenä ja jopa täydellisenä olentona, joten äidit saavat toistuvasti puolustella tekemisiään. Toisaalta äiti ei kuitenkaan saa ylpeillä tekemisillään: ei saa olla huono, muttei liian hyväkään. Ruotsalainen perhetutkija Barbara Welles-Nyström on kuvannut ilmiötä Aksel Sandemosen kehittämään Janten lain kautta. Lain perusajatus on, ettei kenenkään tule kuvitella olevansa enemmän kuin muut. (Katvala 2001, 96; Sandemose 1933.)

Huolimatta hyvän ja huono äidin kategorioiden itsestäänselvyydestä ja tunnistettavuudesta, niille on usein vaikeaa saada konkreettisia määritelmiä (esim. Katvala 2001, 96). Kootessani aineistoa tutkimukseeni luin erään keskustelun, jonka aloittaja pyysi kuvailemaan äitiä, joka on täysin sopimaton tehtävänsä. Tuon keskustelun perusteella huonon/sopimattoman äitiyden tunnuspiirteitä ovat seuraavanlaiset kategoriat ja yksittäiset tekijät:

Äidin läsnäolo/poissaolo

- Lapset/lapsi toistuvasti muilla hoidettavana (isovanhemmat jne.)
- Äidin pitkät työpäivät
- Lapsi laitettu liian varhain päivähoitoon, äiti ei jaksanut hoitaa lasta kotona
- Äiti ei ole kiinnostunut lapsensa tekemisistä ja lapsen kanssa tekemisestä, ei leiki lastensa kanssa
- Juhliminen on tärkeää
- Äiti viettää paljon aikaa internetissä

Perhesuhteet ja perhesuunnittelu

- Äiti on naimaton/eronnut
- Äidillä on lapsia eri isille
- Äiti ei tiedä kuka lapsen isä
- Lasten isä(t) ei mukana "kuvioissa"
- Perhekoon suunnittelemattomuus
- Abortti

Yhteiskuntakelpoisuus ja sosiaaliset suhteet

- Äiti ei mene töihin vaikka lapsi kouluikäinen/hoidossa, ns. sossupummi
- Äiti haluaa lapsen jotta voi olla töistä pois
- Rahattomuus
- Kouluttamattomuus
- Juhlapyhät vietetään “muiden nurkissa”
- Lapset eivät saa tuoda kavereita kylään
- Äiti kirjoittaa lapsista rumasti internetissä

Puutteet kasvatuksessa ja huolenpidossa

- Ei osaa kasvattaa: lasten puutteelliset käytöstavat, antaa periksi jne.
- Ei ulkoile
- Huutaa lapsille ilman syytä
- Ei pese lapsen hampaita/valvo pesua
- “Kaveriäitiys”
- Lämiminen ja tukistaminen
- Lapsen mitätöinti ts. henkinen väkivalta
- Kohtelee isompaa lasta kuin vauvaa
- Kiroilu
- Vääränlaisen ravinnon tarjoaminen, esim. äiti juottaa lapsille maitoa vain kaakaona, mehua jano- ja ruokajuomana
- Likaiset vaatteet, puutteellinen vaatetus
- Ei imetä
- Ei tee ruokaa/ ei osaa laittaa ruokaa
- Ei osaa siivota

Äidin henkilökohtaiset ominaisuudet

- Laiskuus
- Nuoruus

- Alkoholismi
- Masentuneisuus
- Tupakointi
- Raskaus- ja imetysajan tupakointi ja alkoholin käyttö
- Neuroottisuus
- Itsekkyys

(Keskustelun osoite lähdeluettelosta “Sopimaton äiti” -otsikon alta)

Tästä suhteellisen lyhyestä aineistosta (53 vastausta) käy ilmi kuinka moninaisia tekijöitä huonoksi määriteltyyn äitiyteen liittyy. Ei pidä kuitenkaan olettaa, että sen perusteella voisi myös määritellä sitä, millainen äitiys on ”hyvää”. Kun huonon äidin määritteet kääntää pääläelleen, piirtyy kuva keskivertoäidistä joka on heteroseksuaalisessa parisuhhteessa elävä, henkisesti vakaa ja kohtalaisesti toimeentuleva. Hän ei kohtelee lastaan kaltoin henkisesti tai fyysisesti ja huolehtii tämän ravitsemuksesta sekä hygieniasta. Hän on kohtuullisen raitis, ainakin jonkin verran koulutettu ja joustaa omista menoistaan perheensä edun nimissä. Myös urasuunnitelmat pohjaavat perheen tilanteeseen. Uskon jokaisen äidin tietävän, että tällaisiin tavoitteisiin pääsemällä on turha odottaa vuoden äidin mitalia. Huonon äidin kautta on siis määritettävissä hyväksyttävän äidin standardit, mutta varsinainen hyvän äidin kategoria pitää sisällään hienosyisempiä ja monimutkaisempia määrittelyjä, joita pyrin varsinaisen aineistoni analyysissä avaamaan.

3. Äitiys yhteiskunnallisen murroksen pyörteessä

1990 -luvun laman jälkeiseen yhteiskunnallisen murrokseen liittyvä keskustelu on ollut järjestelmäkeskeistä ja arkielämästä vieraantunutta. Sitä on myös leimannut markkinavetoisuus, jonka myötä argumentointi taloudellisilla perusteilla on noussut sosiaalisten perustelujen edelle. Yhteiskuntaan on levinnyt New Public Management- diskurssi, jonka keskeisiä ajatuksia ovat tehokkuus, suoritusten arviointi, tulospalkkaus, kustannusten alentaminen, yksityiseltä sektorilta peräisin olevien johtamismenetelmien suosiminen, sekä selkeät ja mitattavissa olevat johtamistavoitteet. Sosiaalisen vastuun kääntyessä euroiksi ja suoritteiksi, sosiaalinen ja inhimillinen joutuvat yhä useammin perustelemaan olemassaolonsa oikeutusta. Niiden tukeminen on sidoksissa mahdolliseen tulevaan kilpailukykyyn. Yksilö nähdään myös entistä väljemmin yhteiskuntaan kiinnittyneenä. (Helne & Laatu 2006 9-12; kts. myös Oinonen 2005, 143; Eräsaari 2006.)

Nämä muutokset näkyvät erityisesti työelämässä. Vanhemmuuden taas voi lukea kuuluvan keskeisesti sosiaalisen ja inhimillisen piiriin. Tässä luvussa pyrin kuvaamaan näiden kahden diskurssin kamppailua ja äidin asemaa niiden välimaastossa. Tarkoitukseni on osoittaa aikaisempien tutkimusten avulla kuinka edellä mainittu olemassaolon oikeutuksen perustelu näkyy konkreettisesti äitien ponnisteluissa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi.

Työelämän murroksen lisäksi myös tiedonvälitys on kokenut merkittävän uudistuksen Internetin myötä. Käsittelen näitä kahta teemaa saman pääotsakkeen alla, sillä informaation saatavuus ja reaaliaikaisuus on ja on ollut näkemykseni mukaan merkittävässä osassa, mitä tulee arvojen, ideaalien ja normien tuottamiseen ja uusintamiseen. Tiedonvälitysteknologia on myös yhä suuremmassa roolissa työmarkkinoilla. Tietotyöläisyys lisääntyy, ja toisaalta työläisten odotetaan usein myös kykenevän toimia paitsi tiedonhaun, myös esimerkiksi sosiaalisten medioiden areenoilla.

3.1. Äidin työ

Kulttuurillemme on ominaista työnteon arvostus. Satu Katvalan väitöskirjatutkimus, jossa hän tutki äitiyden uskomuksia kolmen sukupolven kautta, osoittaa että työteliäisyys liittyy olennaisesti myös äitiyteen. Vanhimmillä sukupolvilla se korostui erityisesti, mutta myös nuoremmat sukupolvet nostivat sen systemaattisesti esille. Työteliäisyyden ideaali koskee kaikkia äitejä, työssäkäyviä, työttömiä ja kotiäitejä. Erityisesti nyky-aikana paljon keskustelua herättävät läsnäolon ja poissaolon näkökulmat aiheuttavat ristiriitaisuutta ja äidit saattavat tuntea syyllisyyttä siitä poissaolosta, jota tekeminen ja touhuaminen aiheuttavat. Toisaalta läsnäolo lapselle vähentää sekä koti- että kodin ulkopuolisiin töihin käytettyä aikaa. (Katvala 2001, 99.)

Lasten ja nuorten psyykkinen pahoinvointi on lisääntynyt viime vuosikymmeninä ja yhtenä tärkeänä syynä tähän pidetään juuri vanhempien vähentyntä läsnäoloa heidän elämässään. Vanhemmat elävät keskenään ristiriitaisten odotusten ja vaatimusten ympäröimänä. Erityisesti 1990-luvun yhteiskunnallinen murros on tuonut mukanaan uusien mahdollisuuksien lisäksi ongelmia. Kiristynyt, aikaa ja energiaa kuluttava tahti työelämässä, turvaverkostojen haurastuminen ja avioerojen yleistymisen myötä lisääntyneet ydinperhemallista poikkeavat perhemuodot luovat uudenlaisia haasteita perheiden hyvinvoinnille sekä niiden tukemiseen osallistuville tahoille. (Kinnunen & Rönkä 2002, 4-5; kts. myös Blom & Melin 2002, 43.)

Suomessa äidit vakiinnuttivat paikkansa työvoimassa ensimmäisenä Länsi-Euroopassa, joskin työllisyyden kasvu taittui 1980-luvulla, jolloin lasten kotihoidontuki otettiin käyttöön. Feministisestä näkökulmasta ideaalinen sukupuolineutraali vanhemmuus on siis hyvin kaukana nykytilanteesta, päinvastoin vanhemmuus näyttäytyy entistä eriytyneempänä. (Julkunen & Nätti 2002, 245.) Liberalistisen tasa-arvoihanteen mukaisesti yhteiskunnan tehtävänä on tarjota kaikille samanlaiset mahdollisuudet toimia. Näiden mahdollisuuksien hyödyntäminen on kuitenkin yksilön vastuulla. Naistutkijat ovatkin kiinnittäneet huomiota sellaisiin rakenteisiin, jotka estävät yksilöitä, erityisesti naisia, hyödyntämästä annettuja vapauksia ja mahdollisuuksia. Esimerkiksi työmarkkinoiden jakautumisen ja naisten roolin perheessä on nähty rajoittavan naisten toimijuutta. (Holli

2002, 17.)

Kun politiikassa pyritään toteuttamaan sukupuolineutraaliuden ideaalia, kuten EU:ssa ja Suomessa on tehty, ongelmaksi nousee tavoitteiden määrittely miehisestä näkökulmasta. Naisille tyypillisemmät elämänvaiheet, kuten raskaus, nähdään poikkeuksina. (Kuusipalo 2002, 215-216.) Kun naisten työssäkäynti kodin ulkopuolella lisääntyi, lasten ja kodinhoidosta tuli (Suomessa) entistä selkeämmin naisten asia, kun taas elämä kodin seinien ulkopuolella oli miesten aluetta. Tästä on seurannut muun muassa se, että naisten työssäkäynnin yleistyessä he ovat joutuneet itse kantamaan seuraukset joita perheelisyydestä markkinavoimille aiheutuu. Työnantajat pitävät erityisesti nuoria naisia taloudellisenä riskinä ja näin ollen monen osana on pätkä- ja osa-aikainen työllisyys. (Salmi 1996, 212, 214.)

Vaikka tutkijat ovat erimielisiä siitä, onko työelämä nykyisin varsinaisesti kovempaa kuin ennenkään, on kuitenkin tosiasia että lapsiperheiden vanhemmat ovat työelämässä huomattavasti useammin kuin miehet ja naiset keskimäärin. Heidän yhteenlaskettu viikkoittainen työaikansa (64t) on myös huomattavasti pidempi kuin lapsettomilla pariskunnilla (48t). (Niemi 2006, 174.) Syyt ilmiön taustalla ovat varmasti moninaiset. Esimerkiksi työttömyys, osa-aika- ja pätkätyöt voivat saada ihmiset lykkäämään lasten tekemistä. Vanhemmat voivat myös tietoisesti pyrkiä tekemään enemmän töitä taatakseen lapsilleen materiaalisesti vakaat olosuhteet. Se ei kuitenkaan muuta sitä tosiasiaa, että lapsiperheissä vapaa-aika on usein kortilla.

Pitkien työpäivien lisäksi työn organisoinnin tapa vaikuttaa ajanpuutteen kokemiseen. Työaikojen joustavuus tarkoittaa usein käytännössä sitä, että välillä päivät venyvät todella pitkiksi, toisinaan päivät taas ovat lyhyitä. Lapsiperheissä tällainen epäsäännöllisyys aiheuttaa monia käytännön ongelmia. Yhteiskunnan tarjoama mahdollisuus osittaiseen hoitovapaaseen ei ole saavuttanut suurta suosiota, sillä sen korvaustaso on alhainen, eivätkä kaikki työnantajat suhtaudu töiden uudelleenjärjestämiseen suopeasti. (Niemi 2006, 174-175.)

Lapsiperheiden ajankäytön ongelmat lankeavat useimmiten äidin harteille. Riikka Ki-

vimäki on tutkinut yrittäjyyden, perheen ja sukupuolen välisiä yhteyksiä, ja on havainnut, että miesten ja naisten välillä on yrittäjyydessä suuria eroja, mitä tulee ajankäyttöön ja perheen huomioon ottamiseen. Hän toteaa, että naiset työskentelevät usein yrittäjinä perheen ehdoilla, sopeutuen perheen aikatauluihin ja tarpeisiin ja ovat usein valinneetkin yrittäjyyden juuri tämän takia. Miehillä tilanne on päinvastainen: he työskentelevät keskimäärin kymmenen tuntia viikossa enemmän kuin naiset. He myös työskentelevät säännöllisemmin ja häiriöttä, usein mukaillen ”normaaleja” työtunteja. Miehet eivät myöskään juuri puhu perheen ja työelämän yhteensovittamisesta, vaan ovat sitoutuneita ajatukseen mieselättäjästä naisen huolehtiessa kodista ja perheestä. (Kivimäki 1996, 111-113.) Yrittäjyydessä perinteinen ajatus naisten suorittamasta hoiva- ja huoltotyöstä näyttää korostuvan.

Ajan puute on ajanut arjen pirstaloitumiseen, jonka myötä siitä on tullut valuuttaa perheiden sisällä (Rotkirch 2000,194). Erään näkökulman mukaan asetelma on jopa kääntynyt niin, että vaativa ja houkutteleva työelämä on muodostumassa kodiksi, kun taas koti velvollisuuksineen rinnastuu perinteiseen kuvaan työnteosta (Hoshchild 1997).

Raija Julkunen ja Jouko Nätti epäilevät, että pienten lasten äitien siirtyminen kotityöhön voi heijastaa perhe- ja lapsikeskeisempää ilmapiiriä tai kotihoidontuen antamaa moraalista vihjettä ja tietysti myös taloudellista kannustinta. Toisaalta taustalla voi olla myös työmarkkinoille pääsyn vaikeus erityisesti korkean työttömyyden oloissa sekä synnytysikäisten naisten kokema syrjintä työmarkkinoilla. Äitiys tekee naisesta ”toisen”, riskialttiin työntekijän. Tilastot antavat myös viitteitä siitä, että synnytysikäisiä naisia on suorastaan syrjitty taantuman aikaan, sillä 1993 äitien äitiys- ja vanhempainvapaan aikaisten voimassaolevien työsuhteiden määrä romahti viidennekseen. Toisin sanoen äideille oli tarjolla enenevässä määrin pätkätyötä ja työttömyyttä. Laman jälkeen tilanne korjaantui, muttei kuitenkaan lamaa edeltävälle tasolle. (Julkunen & Nätti 245-246)

Työssäkäyvien vanhempien tukemiseksi kehitetty päivähoitojärjestelmä ei Riikka Niemén mukaan vastaa perheiden tarpeita. Henkilökunnan supistaminen ja suuri vaihtuvuus sekä suuret ryhmäkoot hoitopaikoissa ovat saaneet aikaan tilanteen, jossa yhä useampi vanhempi ei enää luota hoitotyön laatuun ja päättää hoitaa lapsensa kotona. Päiväkotien

tarjoamat laadukkaat varhaiskasvatuspalvelut eivät merkitse vanhemmille paljoakaan sen rinnalla että lapsella olisi hoitopaikassa turvaa, joka syntyy esimerkiksi yksilöllisestä huolenpidosta sekä pysyvistä ja merkityksellisistä ihmissuhteista. (Niemi 2006, 175.)

Epätyypillisten työaikojen ja -suhteiden lisääntyminen yhdessä kahden tienaaajan mallin kanssa asettaa haasteita päivähoidon ja vanhempien välille. Virka-ajan ulkopuolelle ulottuvat työt, sekä työn ja vapaa-ajan sekoittuminen pakottavat vanhemmat keksimään omia hoitoratkaisujaan mahdollisen päivähoidon lisäksi. Tällöin pyritään hyödyntämään epävirallisen hoivan verkostoja, esimerkiksi isovanhempia. Epäviralliset hoivaverkostot eivät kuitenkaan ole kaikkien perheiden ulottuvilla. (Niemi 2006, 178.) Sekä tutkimukseni aineistossa, että niissä keskusteluissa joita kahlasin läpi aineistoani kasatessani, tämä teema nousi usein esiin. Turvaverkostot ovat joko maantieteellisesti kaukana, tai sukulaisverkosto ei syystä tai toisesta halua auttaa lapsiperheitä arjen pyörittämisessä. Toisaalta monet keskustelijat olivat sitä mieltä, että lapset kuuluukin hoitaa itse ilman epävirallisten tahojen (ilmaista) apua.

3.2. Äitiys informaatioyhteiskunnassa

Viestintä on olennainen osa ihmisenä olemista ja viimevuosina se on siirtynyt yhä enemmän verkkoon. Internetin mahdollistama kommunikaatioteknologia toimii apuvälineenä tulkintojen tekemiseen maailmasta, sekä näiden tulkintojen välittämiseen ja rakentumiseen. Käyttäjät sitoutuvat sosiaalisiin normeihin, jakavat sosiaalista identiteettiä ja osoittavat ryhmään kuulumista. Verkko ei siis ole sosiaalisessa tai kulttuurisessa tyhjiössä. (Aula, Matikainen & Villi 2006, 5,13,16, 192.)

Markku Wileniuksen (2000, 267) mukaan käynnissä on suuri yhteiskunnallinen murros, jossa informaation tuottaminen ja välittäminen tulee toimimaan paitsi talouden moottorina, myös elämaailman ja sosiaalisten suhteiden määrittäjänä. Internetin valta ihmisen kokemusmaailman säätelyssä on siis perustellusti hyvin merkittävä ja kasvaa jatkuvasti.

Eeva Jokisen tutkimuksessa, jossa hän käytti aineistonaan kirjoituskilpailutekstejä, mo-

net äidit viittaavat yksinäisyyteen tai sen pelkoon. Pienen lapsen äiti tarvitsee kiinnipitävää ympäristöä, mutta suomalainen nainen on juuri tällöin kaikkein yksinäisimmillään ja vailla aikuista seuraa. Jokinen tulkitsee kirjoittamisen olevan naisille keino suhteellistamiseen, vertaamiseen, itseironiaan ja toisaalta myös ”leikkikaverin” (mahdollinen lukija) saamiseen. (Jokinen 1997, 40.)

Jokisen tutkimus on vuodelta 1997, jolloin Internet ei ollut saavuttanut vielä sellaista sosiaalisen median asemaa, kuin mikä sillä on nykyään. Silloin keskustelupalstoja ja verkostoja hyödynsivät lähinnä nuoret, kun taas Facebook on saavuttanut 2000-luvulla jopa kuusikymppisen kummitätini. Äideillä on mahdollisuus kurkottaa kohti toisia äitejä ja tuoda ilmi ajatuksiaan ilman, että heidän todellinen henkilönsä tai todelliset toimintatapansa asettuisivat alttiiksi arvostelulle.

Riikka Niemen (2006, 176-177) mukaan Internetin tarjoamat verkostot ovat saattaneet jopa vaikuttaa osaltaan uusfamilismin yleistymiseen Suomessa: yksinäisyyttä ja aikuiskontaktien puutetta ei tarvitse ratkaista palaamalla työelämään, vaan sosiaalisia tarpeita voi hoitaa kotikoneelta. Internetissä opastetaan, rohkaistaan ja myötäeletään. Käytännön neuvojen lisäksi myös ideologiat leviävät olematta sidoksissa paikallisuuteen.

Internetin on nähty olevan avain entistä tasa-arvoisempaan kulttuuriseen siirtoon. Bird ja Jorgenson (2002) ovat havainneet että aiheesta tehdyt tutkimukset heijastavat usein hyvin keskiluokkaista kokemusta sekä netin vaikuttavuudesta että toimijoiden vaikutusmahdollisuuksista. Valikoidessani tutkimusaineistoani törmäsin usein seuraavanlaiseen ilmiöön: nettikeskusteluissa merkit alemmasta koulutustasosta ja tietämättömyydestä antoivat ikään kuin oikeutuksen keskustelijan mielipiteiden ja näkemysten mitätöimiseen. Näitä merkkejä, joiden perusteella tehtiin tulkintoja kirjoittajan sosioekonomisesta taustasta, olivat esimerkiksi kirjoitusvirheet ja sanavalinnat sekä kuluttajana tehdyt valinnat, kuten lasten vaatteiden merkit.

Jallinoja (2000, 174, 177) on huomannut vastaavan kulttuurisen siirron elitismin tutkiessaan yksityiselämän ilmentymistä mediassa: oman elämän jakaminen julkisesti edellyttää usein menestymistä tietyllä alalla. Voittoisa työura paitsi antaa mahdollisuuden

tuoda kokemuksiaan julki, johtaa myös tilanteeseen, jossa medialla on taipumus glorifioida kyseenomaisten henkilöiden yksityiselämää. Menestyneiden ihmisten arki on siis parempaa ja enemmän tavoittelemisen arvoista kuin tavallisen perheenäidin.

Internet on yhä keskeisemmässä roolissa kulttuurin muodostumisessa. Tiedonvälityksen nopeuden vuoksi sosiaalinen todellisuus muotoutuu yhä monimutkaisemmin prosesseissa jotka ovat päällekkäisiä ja ristikkäisiä. Uudet ilmiöt saavat helpommin jalansijaa ja kannatusta. Keksinnöt, teoriat ja tutkimustulokset tulevat tutuiksi suurille massoille usein ennen tiedeyhteisöä. Tietoa on siis saatavilla niin sanotusti raakana versiona, ilman kritiikkiä ja vastaväitöksiä. Paljon jää siis yksilöiden medialukutaidon harteille, kun kaikesta informaatiosta tulee kyettä suodattamaan olennaiset ja itselle merkitykselliset palaset. Kuten aiemmin totesin, oikean ja väärän, sekä oleellisen ja epäoleellisen määrittelyprosessia hallitsevat kuitenkin tietyt ryhmät, joten suodattamisprosessin autonomisuus ei ole ollenkaan itsestään selvää.

Edellä kuvattujen murrosten vaikutus yksityiseen ja äitien kokemukseen vanhemmuudesta on keskeinen mielenkiinnonkohteeni. Missä määrin noudatamme yhteiskunnallisen ilmapiirin sääntöjä kotiemme seinien sisällä? Kotien, joiden periaatteessa tulisi olla vapaampia alueita, kuin koskaan aiemmin kirjoitetun historian aikana. Uusliberalistinen, individualismia painottava kulttuuri tarjoaa näennäisesti vapaat kädet toteuttaa itseään, mutta vaikuttaisi siltä, että sen valta on ihan yhtä todellista ja vaikuttavaa kuin vahva ja julkinen yksityiselämään suuntautuva kontrolli.

Kuvaavana esimerkkinä tästä toimivat Ulla Björnbergin ruotsalaisten vanhemmuutta kartoittanut tutkimus: hän kuvaa nykyvanhemmuutta ja perhettä projektiksi, jossa vanhemmat korostavat jatkuvaa saatavilla oloaan, kotien ulkoisia puitteita sekä osallistumista lasten harrastuksiin. Kasvatus on eriytynyt normaalielämästä omaksi erityiseksi sektorikseen. (Björnberg 1992, 89.)

Björnbergin kuvaus on kohtuullisen radikaali, sillä lukemissani taustatutkimuksissa sekä aineistoissa äitien tarinoista Internet -keskusteluihin vaikutetaan kategorisesti välteltävän samojen termien käyttöä yksityisestä ja yleisestä puhuttaessa. Erityisesti liikemaa-

ilmasta tuttujen rakenteiden vertaaminen perhe-elämän toimintoihin vaikuttaa olevan jopa tabu. Tämä huolimatta siitä, että esimerkiksi media tuottaa ja uusintaa toistuvasti kuvaa supertehokkaasta perheestä ja modernista perheenemännästä, joka on saanut kai-ken: komean miehen, mallikkaat lapset, loistavan uran, kehittäviä harrastuksia, kauniin kodin ja kadehdittavan ulkomuodon.

4. Äiti, subjekti ja suorittaminen

Symbolisen interaktionismin mukaan ihmisen mieli on sosiaalinen rakennelma (Mead 1983, 140; kts. Berger & Luckman 1966). Yksittäisen ihmisen antamiin merkityksiin kohdistuva tutkimus käsittelee subjektiivisten kokemusten lisäksi yhteisössä vallitsevia merkityksiä (Honkonen 1993, 233). Yhteisöt määrittelevät hyvän ja pahan, sekä sopivan ja sopimattoman. Poikkeavuuksia pyritään ehkäisemään tai hoitamaan. Näin syntyvät normit, jotka kertovat kuinka yksilön tulee olla ja toimia. Kasvatusohjeet ovat yksi esimerkki normijärjestelmästä, jonka tarkoitus on säädellä sitä, kuinka tuleva sukupolvi tulee kasvattaa.

Äitiys on alati muuttuva kulttuurinen ja historiallinen konstruktio, joka koostuu monista suhteista (Nätkin 1997, 250). Muinaisten kreikkalaisten näkökulmasta nainen oli tyhjä astia, johon mies istutti siemenensä. Naisen ruumis oli vain lihan antaja ja äiti vain välttämätön hoivaaja. Länsimaisen tieteen dikotominen ajattelutapa ylläpiti tätä käsitystä pitkään. Äitiys on tosiasia, luonnollinen ja lihallinen, kun taas isä on ”idea”, henki. Tämä käsitys on antanut oikeuden rajoittaa naisen ja äidin toimintaa ja olemusta, aivan kuten luontokin tulee ottaa haltuun ja alistaa. (Everingham 1994, 6; kts. myös Keller 1998.)

Varhaisen naisliikkeen monet toimijat omaksuivat käsityksen äitiydestä naisen seksuaalisuuden äärimmäisenä päämääränä. Suomessa esimerkiksi Minna Canth korosti teoksissaan äidin velvollisuuksien tärkeyttä. Tällaisessa ajatustavassa korostui yhteiskunnallisen äitiyden idea, jonka avulla naiset on sisällytetty nykyaikaiseen poliittiseen järjestykseen. Toisen maailmansodan jälkeen seksuaalisuuden kanavoiminen äitiyteen alkoi saada kritiikkiä. Esimerkiksi Simone de Beauvoir suhtautui kielteisesti äitiyteen ja näki sen jatkavan naisten sortoa. (Koivunen & Liljeström 2004, 215-216; Beauvoir 1980.)

Adrianne Richin mukaan äitiyttä tulee tarkastella kahdella tapaa: instituutiona ja koke-

muksena. Vaikka feministitutkijoiden näkökulmasta äitiys instituutiona kiinnittää naiset miesten valtaan, on myös huomioitava äitiyden mahdollisesti tuottamat positiiviset kokemukset suhteessa omiin reproduktiovoimiin ja jälkikasvuun. (Koivunen & Liljeström 2004, 57, 275.)

Sara Ruddick kuvaa äitiyttä jatkuvana kiinnipitämisen ja irtaantumisen välisenä tasapainoiluna. Äidillisen ajattelun ominaispiirteet kuten suojeleminen, kasvun vaaliminen sekä yhteiskunnan hyväksymäksi kasvattamisen, ovat keskenään ristiriitaisia: toisaalta lasta uhkaavat monet vaarat, joilta häntä pitää suojella, toisaalta liika suojeleminen on pahasta sillä lapsi ei opi toimimaan itsenäisesti. Äidin on siis muututtava lapsen tarpeiden ja kehitysvaiheiden mukaan. (Ruddick 1982, 77-92.)

Länsimaissa äitiyttä arvostetaan ja sitä myös tuetaan monissa maissa yhteiskunnan taholta, mutta äitiyden ihannointiin liittyy myös äidin syyttäminen kaikista mahdollisista häiriöistä (Chodorow & Contratto 1982, teoksessa Rantalaiho 1986, 171). Perinteisten kehityspsykologisten teorioiden mukaan tarkasteltuna äidit joutuvat usein syytetyksi siitä, etteivät osaa kasvattaa oikein, eivät tunne lastensa kehitystä eivätkä näin ollen osaa tukea sitä tarpeeksi ja he myös joko laiminlyövät lapsiaan tai huolehtivat heistä liikaa (Vuori 1991, 61). Psykologiset teoriat etsivät usein selitystä kehityksen häiriöille varhaisesta äiti-lapsi -suhteesta. Tutkimuksissa äiti piiloutuu sukupuolineutraalien käsitteiden, kuten perhe, koti, vanhemmat ja huoltajat, alle. (Naskali 1996, 162.)

Suomalaisen äitiyden kokemusta värittävät eripituiset kotonaolijaksot. Vaikka mahdollisuus vanhempainvapaan vaihtoehtoiseen jakamiseen on olemassa, käytännössä äiti on kuitenkin useimmiten se, joka viettää kotona sekä äitiys-, että vanhempainvapaakauden. Kulttuurillisessa luokituksessa kotona oleminen ja kotiin jääminen sijoittuvat vastakkaiseksi työn tekemiselle ja hierarkkisesti alemmalle tasolle. Kehityspsykologiset teoriat korostavat kodin jättämistä ja erillistämistä kypsytyksen edellytyksenä. Näin ollen äitien kotiin jääminen assosioituu paikallaan polkemiseen ja jopa taantumiseen. Niinpä vapaaehtoisesti kotiin jäänyt äiti joutuu toistuvasti hakemaan oikeutusta kotona olemiselleen. (Jokinen 1997, 86.)

Julkisessa keskustelussa tuota oikeutusta haetaan useimmiten lapsen hyvinvoinnin kautta. Kotiäidistä rakennetaan lastensa vuoksi uhrautuvan ja hyveellisen äidin kuvaa. Richersonin ja Boydin mukaan korkeissa asemissa toimivilla on suhteettoman suuri vaikutus kulttuuriseen siirtoon (2006, 214). Voikin kysyä, missä määrin varakkaat kotiäidit luovat ja ylläpitävät hyveellisen kotiäidin myyttiä ja kuinka heidän kokemusmaailmansa vastaa työläisnaisen maailmaa, jossa lasten kotihoito on taloudellisesti suuri rasite. Riikka Niemi (2006, 179) haastaakin ajatuksen valinnan vapaudesta sillä perusteella, että äidit joutuvat usein tekemään päätöksen taloudellisen- tai hoivaköyhyyden välillä.

Tutkimukseni näkökulma äitiyteen yhdistelee Richin ja Ruddickin ajatuksia. Pyrin tarkastelemaan äitiyttä instituutiona, mikä ilmenee suorittamisen analyysissä. Toisaalta subjektiviteetin käsittely liittyy vahvasti kokemusmaailmaan, huomioiden äitiyden emansipoivat ulottuvuudet. Ruddickin ajatukset äitiyden ristiriitaisuudesta taas painottuvat keskeisesti analyysini tuloksissa. Samalla pyrin huomiomaan kulttuurisen siirron näkökulman sekä valinnan vapautta kohtaan osoitetun kritiikin.

4.1. Subjektius ja äitisubjekti

Subjektit muotoutuvat symbolien avulla erilaisissa diskursseissa. Samanaikaisesti ne myös rakentavat sosiaalisia kenttiä liikkumalla ajassa ja tilassa. Subjektiviteetit eivät ole yksittäisiä kokonaisuuksia, vaan ne ovat jakautuneita, pirstaloituneita ja moniulotteisia. On tärkeää erottaa identiteetin eri ulottuvuudet hahmottaakseen niiden väliset suhteet ja päällekkäisyydet. Subjektiksi tuleminen on haastava erottautumisen ja toisiin liittymisen prosessi. (Fornäs 1995, 8, 265.)

Subjektituden rakentuminen on olennaisesti yhteydessä symboliikkaan ja kieleen, jonka kautta tehdään tulkintoja ja vertailuja. Näin ollen subjektius muodostuu vain suhteessa muihin subjekteihin. Samanaikaisesti subjektien välistä kanssakäymistä ei voi tapahtua ilman subjekteja, joten ne ovat vahvassa ja tasa-arvoisessa riippuvuussuhteessa toisiinsa. (Fornäs 1995, 275.)

Nykyään subjekti käsitetään ajattelevaksi ja toimivaksi minäksi, joka on itsemääräytyvä ja jossain määrin autonominen. Kuitenkin esimerkiksi psykoanalyysin ja feminismin teorat ovat kyseenalaistaneet vapaan ja yksilöllisen subjektin olemassaolon. Molemmat näkökulmat ovat käyttökelpoisia määrittelyprosessissa: subjektien olemassaoloa ei voi kyseenalaistaa, mutta niiden identiteetit eivät kuitenkaan ole annettuja tai itsestään selviä. Pyrkimys ymmärtää identiteettiämme saa meidät reflektoimaan tekojamme, joten subjekti on sekä lähtökohta, että tehtävä. (Fornäs 1995, 268-269.)

Valta on olennainen osa subjektiuden määrittelyprosessia. Vaihtuvat ja monimutkaiset hallinnan ja alistamisen muodot risteilevät eri diskursseissa. Toimija ei voi irrottautua tästä diskurssista ja asettaa itseään hallinta-alistussuhteen ulkopuolelle, valta on subjektin olemassaolon ehto ja toisaalta toiminnan väline. Valtaa on myös mahdotonta lisätä ilman, että alistuu sille: vain tuntemalla diskurssit ja mukautumalla niihin voimme vaa-
tia osallisuutta niiden määrittelyprosessiin. (Petrelius 2005, 20; Kuronen 2004, 24-26.)

Subjektit ovat yksilöllisesti ainutlaatuisia, joten subjektiä voidaan ymmärtää vain sen erikoislaatuisuutta tiukasti kunnioittaen. Subjektiuden tutkiminen on näin ollen ongelmallista ja tutkimustulokset tulee ymmärtää suuntaviivoina, eikä ilmiöiden täsmällisinä kuvauksina. (Fornäs 1995, 267.)

Modernisaation mukanaan tuomat muutokset inhimillisen elämän keskeisillä alueilla, kuten perheessä, kouluissa ja mediassa, vaikuttavat olennaisesti subjektin muodostumiseen (Fornäs 1995, 266-267). Moninaisten arvopäämäärien välillä häilyvän yksilön moniroolisuus vaarantaa minätietoisuuden kokemuksen (Uusitalo 1994, 168). Myös yhteiskunnan lisääntyvä epävarmuus tuo oman värinsä subjektiuden rakentumiselle. Jatkuva väliaikaisessa tilassa oleminen asettaa minuuden kokemuksen koetukselle. Helnen ja Laadun mukaan Alain Ehrenberg väittää jopa että kehittyneiden kapitalististen maiden suuret depressioluvut ovat psyykeen reaktio yksilöön kohdistuviin liiallisiin odotuksiin. Hän nimittää ilmiötä "väsyneeksi minuudeksi". (Helne & Laatu 2006, 29).

Subjekti ja identiteetti

Lähestymistavasta riippuen subjektiuden ja identiteetin suhdetta on tulkittu monin tavoin. Ne on nähty joko lähes samaa tarkoittavina tai toisiinsa vahvasti kiinnittyneinä käsitteinä. Suvi Ronkainen kuvaa subjektiä musiikkimetaforan kautta niin, että identiteetti on kuin sävellys, joka on sävelletty melodisen asteikon mukaan ja on ennalta arvattava ja tuttu. Subjektius taas antaa identiteetille soinnun, joten kun vahvistamme subjektiuttamme, rakennamme samalla identiteettiämme. Subjektiuden kokeminen on oleellista voimaantumisprosessissa identiteetin vahvistamisessa. (Mahlakaarto 2010, 22; Ronkainen 1999, 77.)

Koska identiteetti ja subjekti nähdään niin rinnakkaisina käsitteinä, päädyin molempien sijasta käyttämään tutkimuksessani itselleni tutumpaa subjektiutta. Tutkimuksen edetessä havaitsin, että subjekti käsitteen käyttö asettaa haasteita tutkimusongelmilleni. Alun perin kysyin “Millaiseksi subjektiut rakentuu suorittamisen kontekstissa?”. Subjektiuden ainutkertaisuuden vuoksi kysymyksenasettelu osoittautui kuitenkin mahdottomaksi. Jos olisin käsitellyt identiteettiä, kysymys taas olisi ollut sopiva. Sillä, kuten Ronkainen toteaa, identiteettiin liittyy ennalta -arvattavuus ja näin ollen myös mahdollisuus määritellä sitä loukkaamatta sen kantajan itsemäärittelyoikeutta.

Päädyinkin kysymään “Miten subjektiut rakentuu?”. Tällöin minulle tarjoutuu mahdollisuus esitellä analyysini kautta näkemyksiäni siitä, mitkä tekijät äidit kokevat subjektiuttaan rakentaviksi tekijöiksi ilman, että väittäisin alentuvasti kartoittaneeni heidän minuutensa. On myös huomioitava, että vastaajani ovat noin 60 -70 yksilön joukko, joten olisi lähtökohtaisesti ongelmallista etsiä jonkinlaista kollektiivista subjektiutta.

Äidin subjektiut

Ann Kaplanin (1992) mukaan kysymystä äidin subjektiudesta koskettavat seuraavanlaiset ongelmat: Merkitseekö äiti-identifikaatio jäämistä alisteiseen asemaan? Jos äidin positio on patriarkaalisesti rakennettu, voiko hän puhua tuon rakennelman sisällä? Miten hän voisi puhua toisin? (kts. myös Naskali 1996.)

Äidin subjektiutta on vaikeaa, jopa mahdotonta käsitellä ilman ruumiillisuutta. Historiallisesti tuo ruumis on ollut patriarkaalisten instituutioiden kontrolloima ja konstruoima.

Länsimaissa naiset ovat pitkään taistelleet ruumiinsa itsemäärittely ja -määräämisoikeudesta. Kehitystä on tapahtunut erityisesti virallisten tahojen puolesta: lainsäädännöstä on pyritty poistamaan, mutta naisen ruumis on silti yhä usein objekti. Esimerkiksi keskustelut seksuaalisesta väkivallasta koskettavat useimmiten sitä, kuinka nainen voi ennaltaehkäistä tilanteita, jossa hänen ruumistaan käytetään vastoin hänen tahtoaan.

Julia Kristevan mukaan raskaana oleva äiti on läpikulkutie, jonka kautta luonto ja kulttuuri kohtaavat, ei raskaudentilansa subjekti. Raskaana oleva äiti on siis ”vain” lapsen subjektiviteetin tuottava funktio. (Kristeva 1993, 137; Kristeva 1980, 238; Lappalainen 1996, 92, 101.) Kristevan tausta psykoanalyttikkona näkyy selkeästi hänen äitisubjektikäsityksessään. Vaikka feministit ovat kritisoineet Kristevan käsityksiä perustellusti, mielestäni niitä ei tule sivuuttaa täysin kun tarkastellaan äitisubjektin muodostumista, sillä käsitys äitiyden biologisesta perustasta elää vahvasti äitiyden normeja tuottavissa diskursseissa. Onhan suurimmalle osalle meistä itsestään selvää, että raskaudenaikainen päihteidenkäyttö on todella tuomittavaa ja että äidinmaito on lapsen parasta ravintoa.

Simone de Beauvoirin mukaan raskaus on tila, joka huijaa naisen luulemaan että hän on olento itsessään. Myös ajatus synnytyksestä luovana tapahtumana ylläpitää tätä harhaa. de Beauvoirin mukaan äitiyttä tulisi tarkastella kulttuurisena, ei biologisena ilmiönä, sillä patriarkaalisena kulttuurin luoma äitiyden ihannoiti riistää naiselta mahdollisuuden subjektiuteen. De Beauvoir näki, että ihminen voi saavuttaa subjektiuden kieltämällä ruumiinsa. (de Beauvoir 1993, 295, 299-300, 316; kts. myös Naskali 1993.)

Päivi Naskali on vertaillut Kristevan ja Simone de Beauvoirin käsityksiä äidin subjektuudesta. Hänelle Kristevan ajatukset ovat antaneet aineksia äitiyden ja naiseuden tarkasteluun, sillä hän haastaa äitiyden ”epäsosiaalisuuden”. Äidin ruumiin liittyminen pelkkiin tarpeisiin jää sosiaalisen ja kielen ulkopuolelle. Vasta kun äidin ruumis nähdään sosiaalisena ja haluavana, ei patriarkaalista kieltä tarvita korvaamaan ruumiillista suhdetta äitiin (Naskali 1996, 170.) Pohjimmiltaan kyse on siis jo antiikin kreikan ajoista vallinneen ruumis-henki dikotomian kyseenalaistamisesta. de Beauvoir vaatimus ruumiin kieltämisestä, mikä tarkoittaa naisen kohdalla käytännössä kieltäytymistä raskau-

desta ja äitiydestä, heijastaakin siis vain patriarkaalisia ideaaleja ja subjektikäsitystä. Eeva Jokisen mukaan äidin subjektiuus rakentuu erilaisissa äitiyden malleissa ja esityksissä, jotka rakentuvat ja muuttuvat pitkälti muistamisen ja tarinoimisen keinoin. Jokinen suhtautuu kriittisesti ajatukseen vahvasta, autonomisesta, suvereenista ja erillisestä subjektista. Sen sijaan hän hyödyntää käsitystä heikosta subjektiudesta, joka on riippuvaista, suhteellista ja suhteissa syntyvää. Heikko subjekti haastaa kulttuurillemme ominaisen vahvan naisen ja äidin hahmon. (Jokinen 1997, 51.)

4.2. Suorittaminen ja asiantuntijavalta

”Äitiyden suorittaminen tarkoittaa sitä, että tämä nykyäiti huolehtii tarkkaan siitä, että lapsi esimerkiksi syö juuri sen tietyn määrän, miten on annettu ohjeeksi ja tiettyinä aikoina, niin kun pitääkin tai on oletettua tai on neuvolassa neuvottu. Suorittajaäiti on tarkka siitä, että lapsella on muodin vaatima vaatetus, kaikki ulkoinen juuri niin kuin pitääkin ja ikään kuin kuuluukin olla ja myös näyttää hyvältä. Lapsella kuuluu olla harrastuksia ja niihin satsataan paljon. Jo aivan vauvasta asti lasta viedään ja haetaan ja hänelle laaditaan aikataulua ja ohjelmaa.

Tämä lastaan tunnollisesti hoitava nykyäiti saattaa uhrata tavattomasti aikaa lapselleen ja lapsensa hyvinvoinnin vaalimiseen. Mutta vähitellen yllätyksenä koko tilanteeseen tulee väsymys, uupumus ja turtumus. Kun kaikki on tai ainakin näyttää olevan ikään kuin kohdallaan ja sitten kuitenkin ei olekaan - ollenkaan. Kaikesta yrittämisestä ja puurtamisesta huolimatta kaikki tuntuukin alkavan olla kaaoksessa, hallitsemattomissa.” (Mansnerus 2005.)

Yllä olevassa lainauksessa pitkän uran tehnyt psykologi ja psykoterapeutti Seija-Anneli Mansnerus tuo ilmi näkemyksiään äitiyden suorittamisesta. Lainaus tuo esiin jotain hyvin oleellista ajastamme: hyvinvointi ei olekaan keskeistä, vaan oikeaoppiset ja aikaiset

suoritteet. Suoritteet joiden myötä osoitamme olevamme aktiivisia kansalaisia. Individualistisessa yhteiskunnassa yksilön tehtävä on maksimoida tulos elämän kilpa-areenoilla (Itkonen ym. 1994, 50). Eli vaikuttaisi siltä, että perinteisesti työelämään liittyvät käsitteet ovat raivanneet tiensä myös yksityiseen ja vapaa-aikaan. Yksilöllisyyttä painottavat arvot ja ihanteet myös ohjaavat meitä tekemään itsestämme, ja lapsistamme, jotain erinomaista ja suurta. Onhan massaan hukkuminen niin kovin vanhanai-kaista.

Ivan Illichin mukaan riippuvuus markkinavoimista riistää vapauden ja kyvyn toimia itsenäisesti. Tyydytys mahdollistuu vain kuluttamisen ja tuottamisen diskurssissa. Ihmisen toiminta standardisoituu maailmanlaajuisesti kiihtyvällä vauhdilla arjen kulutushyödykkeiden mitatessa hyvää elämää. Tyytyväisyyden tavoittelun kierre on päättymätön asiantuntijoiden kehittäessä jatkuvasti uusia välttämättömyyksiä. (Illich 1990, 5-6, 16-17; kts. myös Richerson & Boyd 2005, 220-221.) ”Asiantuntijavallan ytimessä on kansalaisten vakuuttaminen siitä, että vain asiantuntijat hallitsevat *ihmisluonteen salaisen tiedon* ja että vain heillä on oikeus käyttää ja jakaa tätä tietoa edelleen” (Illich 1981, 50; Sauren 2008, 45). Jokaisessa yhteiskunnassa asiantuntijoiden ylläpitämä tieto määrittelee mikä on normaalia, kunnollista tai tavoiteltavaa (Sauren 2008, 50). Kulutusyhteiskunnan institutionalisoitu palvelurakenne sitoo kuluttajat asiantuntijuuteen ja asiantuntijavallan ammattimaiseen kontrolliin (Illich 2004, 14).

Olettaisin että moni pienen lapsen äiti on painavasti eri mieltä Illichin kanssa. Lapsiläh- töisen kasvatuksen noustua vahvaksi trendiksi monet äidit ovat nimenomaan valmiita laskemaan elintasoaan ja muuttamaan kulutustottumuksiaan turvatakseen lapsilleen emotionaalista läheisyyttä esimerkiksi kotiäitiyden tai lyhennetyn työpäivän muodossa. Tästä huolimatta Illichin käsitykset ovat kuitenkin hyvinkin aikaamme sopivia. Esimer- kiksi lastenvaateblogien suuri määrä ja niiden suosio heijastelevat markkina- ja asian- tuntijavaikuttajien valtaa äitiyden kulttuurissa.

Rehellisesti sanottuna olen itsekkin juuri niitä äitejä, joka saa suurta tyydytystä varuste- lukilpailusta. Ekologinen itsetunto ja kriittinen kuluttaja on helppo vaientaa, kun on kyse *lapsen parhaasta*. Asiantuntijat ja Internetin keskustelupalstojen ”asiantuntijat”

ovat kertoneet minulle valmiiksi ne perusteet, joilla voin perustella sitä, että lapseni tarvitsee talvihaalarin, johon uppoaa kahden kuukauden lapsilisät. Ja että lisäksi hän tarvitsee varahaalarin, asianmukaiset välikausihaalarit varusteineen ja monen monta paria kenkiä, merkinä vähintään Ecco. Muuten lapsi mahdollisesti rampaantuu jo teini-ikää. Edulliset, mutta jäykät ja hiostavat kumisaappaat eivät käy, koska kunnolliset gore-texit pitävät kyllä vettä, kun valmistaja kerran niin lupaa. Kuravaatteet eivät myöskään käy, vaikka kokeneet hoitajat niitä suosittelevat. Lapsi hiostuu, eikä voi liikkua ja sitten lapsesta tulee lihava. Ja se ei todellakaan käy.

Nykypäivän äideille sukupolvien kautta siirtyvä maallikkotieto onkin toisarvoista asiantuntijatiedon rinnalla. Sosiaalisessa kanssakäymisessä, tietoverkoissa ja medioissa rakennetaan kulttuurillisia kertomuksia äitiydestä. Nämä kertomukset heijastavat laajasti hyväksyttyjä, toistettuja ja uudelleentuotettuja tapoja. (Sevon & Notko 2008, 119, 124.) Kuten aiemmin kerroin, ei minullekaan riitä enää neljäkymmentä vuotta lapsia hoitaneen äitini viisaus. Lisäksi Internetin keskustelupalstat ovat pullollaan valitusta siitä, kuinka ilkeät tarhantädit toivovat vanhemmilta halpoja kuravaatteita lasten HiTech -pukuja suojaamaan.

Kun todellisuus tiedostetaan ilman harhakuvitelmia, opitaan erottamaan todelliset tarpeet luoduista tarpeista (Fromm 2004, 19; kts. myös Suoranta ym. 2004, 26). Richerson ja Boyd (2006, 241) antavat tästä kuvaavan esimerkin: länsimaissa pidetään "yleisenä totuutena" sitä että lehmänmaito on hyvää ja sitä tarvitsevat kaikki elääkseen terveellisesti. Tosiasiassa suurin osa aikuisista ihmisistä ei pysty pilkkomaan laktoosia, joten maidon kulutus rinnalta vieroittamisen jälkeen on muodostunut länsimaissa normiksi, joka on ohjannut tutkimusta ja sen perusteella annettuja suosituksia. Lastentarvikebisneksessä on tunnistettavissa useita vastaavanlaisia mekanismeja, joiden myötä ylellisyydestä tai epäoleellisuudesta luodaan välttämättömyys.

Tässä tutkimuksessa suorittaminen määrittyy edellä lainattujen ajatusten pohjalta. Se ei siis tarkoita vain mekaanista toimenpiteen tekemistä, vaan on yhteydessä laajempaan yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja sen luomaan normistoon. Markkinavetoisessa yhteiskunnassa tarpeet syntyvät, tai pikemminkin synnytetään, muiden intressien ohjaamina

kuin reaalisten inhimillisten tarpeiden. Näiden luotujen tarpeiden pohjalta muodostuu oikein elämisen ja olemisen normi. Lisääntynyt valinnanvapaus jää osittain näennäiseksi: yksilöllistä vapautta seuraa myös vastuu, vastuu tehdä oikeita valintoja pysyäkseen mukana kehityksessä.

Koska asiantuntijavalta on lisääntymässä ja asiantuntijat ovat usein korkeimmin koulutettua kansanosaa, voi mielestäni perustellusti väittää, että norminmuodostus on yhä enemmän koulutetun eliitin käsissä. Esimerkiksi yliopistojen rahoituksen siirtyessä yksityisen rahoituksen suuntaan, asettuu kyseenalaiseksi myös se, kenen intressejä asiantuntijoiden näkemykset tulevaisuudessa palvelevat

Tiivistetysti suorittamisen käsite kuvaa siis toimintaa, jonka normit määritellään pienen, mahdollisesti markkinoiden intressejä palvelevan, eliitin toimesta. Se ei perustu todellisiin tarpeisiin, vaan edellä mainitun eliitin luomiin määräyksiin suotavasta ja ei-suotavasta toiminnasta. Suorittaminen ajaa yksilön tilanteeseen, jossa hänen subjektiivensa on kulttuurillisen vallankäytön kohde.

Kasvatuksen asiantuntijat

Kasvatusalan ammattilaiset ja vanhemmat ovat molemmat kasvatuksen asiantuntijoita, mutta eri lähtökohdista. Siinä missä vanhemman asiantuntemus perustuu henkilökohtaiseen kokemukseen, ammattilaisen toiminnan taustalla on koulutus ja työn mukanaan tuoma tieto. Ammattilaisten tulkintatapa on myös erilainen, he käsittelevät kasvatusta yleisellä tasolla ja myös tulkitsevat yksittäisiä tilanteita näiden tasojen kautta. (Viden 2007, 107; Vuori 2001, 101.)

Ammattilaisten ja vanhempien välistä suhdetta voi kuvailla kahdella vastakkaisella näkökulmalla. Ensimmäinen näkökulma hahmottaa suhteen tasa-arvoiseksi asiantuntijan ja vanhemman väliseksi yhteistyöksi, jossa molempien osapuolien näkemystä kunnioitetaan. (Alasuutari 2003; kts. myös Viden 2007, 108.) Tämän näkemyksen tuottama on termi kasvatuskumppanuus, johon ei voi olla pienen lapsen vanhempana törmäämättä. Kokemukseni mukaan se on neuvolatoiminnan ja kunnallisen päivähoiton muotitermi

jota toistellaan ahkerasti esitteestä ja kohtaamisesta toiseen.

Kasvatuskumppanuudelle vastakkaiseksi näkökulmaksi asettuu taas näkemys, joka korostaa asiantuntija-asiakas-suhteen hierarkkisuutta. Sari Videnin tulkinnan mukaan Anthony Giddens hahmottaa että asiantuntijuuden lähtökohtana on pätevyyden sijasta ensisijaisesti etuoikeutettu asema. Oikeaksi arvotettu tieto kulkee ”ylhäältä alaspäin”, eikä eliitin ulkopuolisilla ole mahdollisuutta osallistua tiedon tuottamisen prosesseihin. Tämä korostaa entisestään hierarkkisuutta ja syventää asiantuntijatiedon ja arkitiedon välistä kuilua. (Giddens 1995, 117-120.) Giddens edustaa siis samaa koulukuntaa kuin Illich.

Omat kokemukseni ovat saaneet minut kallistumaan sille kannalle, että kasvatuskumppanuus on monen asiantuntijan vaalima ideaalitila, mutta käytännön kohtaamiset heijastavat kuitenkin useimmiten Giddensin kuvaamaa hierarkkisuutta. Lapseni yksivuotisneuvolassa esimerkiksi painotettiin erittäin tiukasti sitä, kuinka *me* suosittelemme että lapselle tarjotaan pääasiallisesti rasvatonta maitoa ruokajuomana sekä kasviperäisiä öljyjä rasvalisänä. Vaikka pidän itseäni kohtuullisen suorasanaaisena, huomasin jälleen kerran myötäileväni terveydenhoitajaa huolimatta siitä että pidän kyseistä ohjetta erittäin kiistanalaisena. Kyse ei ollut siitä, että olisin ajatellut pääseväni helpolla kun en ala kiistelemään hänen kanssaan. En vain uskaltanut kyseenalaistaa hänen asiantuntijan auktoriteettiaan. Halusin suoriutua tarkastuksesta ilman huomautuksia. En myöskään uskaltanut kysyä: ”Ketkä *me*?”.

Tutkimukseni näkökulma asiantuntijuuteen mukailee Giddensin ja Illichin ajatuksia. Pyrin kuitenkin analyysissani huomioimaan myös kasvatuskumppanuuden ilmentymät. Olisihan kovin näköalatonta ja jopa kyynistä olettaa, etteikö kyseisenlaisia kohtaamisia olisi äitien kokemuksista löydettävissä.

5. Tutkimusongelma ja tutkimuksen toteutus

Tutkimusongelma: Onko äitiys suorittamista?

Alaongelmat: Kokevatko nykypäivän suomalaiset äidit äitiyden suorittamiseksi?

Miten subjektiivisuus rakentuu suorittamisen kontekstissa?

Mitkä tekijät rajaavat äidin subjektiivisuuden muodostumista?

5.1. Kokemus tutkimuskohteena ja tutkimuksen lähtökohtana

Tutkimukseni tarkastelukohteita ovat äitien kokemukset ja niiden myötä rakentuva subjektiivisuus. Näkemykseni kokemuksen merkityksestä ja sisällöstä kiinnittyy feministiseen teorianmuodostukseen, joten seuraavassa kappaleessa pyrin avaamaan käsitettä tästä lähtökohdasta. Kappaleen tarkoitus on myös tässä yhteydessä reflektoida omaa tutkijanpositiotani suhteessa käsiteltyyn aiheeseen ja tekemiini valintoihin.

Koska naistutkijat ovat toimineet vuosisatojen aikana rakentuneen patriarkaalisen ajattelun sisällä, myös he ovat tulkinneet teorioita niin että niistä on tullut äitiä syyttäviä. Äiti on nähty perheen ongelmien lähteenä, koskien erityisesti henkistä terveyttä ja kehitystä. Näissä teorioissa äitien omat kokemukset on kuitenkin jätetty täysin huomiotta. Koska nuo teoriat hallitsevat kasvatuksellisia ja sosiaalisia tietorakenteita, naiset yrittävät sovittaa omat kokemuksensa noihin teorioihin. (Nice 1992; kts. myös Naskali 1996)

Naisten kokemusten esiintuominen on ollut keskeinen naisliikkeen ja feministitieteilijöiden tavoite. Brittiläiset sosiologit Liz Stanley ja Sue Wise ovat asettaneet teoksessaan *Breaking Out* (1983) henkilökohtaisen ja kokemuksellisen tiedon feministitutkimuksen keskiöön. He korostavat tutkimuksen eettisiä аспектеja, joiden mukaan tutkija ei saa puhua naisten yli eikä kohdella keräämäänsä aineistoa ”raaka-aineena”, joka yleistetään

tuntemattomiin. (Koivunen & Liljeström 2004, 273-274.)

Evelyn Fox Keller on analysoinut teoksessaan Tieteen Sisarpuoli (1988) länsimaisen tieteen rakenteita. Hänen mukaansa tiedemaailmassa vallitsee rationaalisuuden ihanne, joka vaatii tutkijan *hallitsevan* kohteensa. Tästä seuraa dikotominen jako subjektiin (tutkija) ja objektiin (tutkittava). Tutkija asettuu yliverlaiseen asemaan tutkimuskohteeseensa nähden ja myös etäännyttää itsensä siitä. Feministitutkijat ovat kuitenkin osoittaneet että tiede on tietyn diskurssin muoto, tapa puhua maailmasta, tuottamisen ja uusintamisen väline. Tutkija esimerkiksi valitsee aiheen, käytetyt käsitteet ja tekee rajaukset. Tiede on siis diskurssina aina poliittinen ja valtasuhteiden lävistämä. (Koivunen & Liljeström 2004, 272.)

Feministinen kritiikki on kyseenalaistanut objektiivisuutta tavoittelevan tieteenfilosofian. Absoluuttisen tietämisen sijaan totuus on osoitettu rajalliseksi ja kontekstisidonnaiseksi. Myös kielen ymmärtäminen läpinäkyväksi ja todellisuutta suoraan esittäväksi on problematisoitu. Tämä kritiikki on asettanut tiedon tuottamisen prosessin uuteen valoon: sekä positivistinen näkökulma, joka tarjoaa tutkijalle neutraalin ja yleispätevän position, että postmoderni, jonka mukaan tutkija voi ”valita paikkansa” josta käsin tutkimuskohdetta tarkastelee, ovat osoittautuneet vähintäänkin puutteellisiksi lähtökohdiksi. (Koivunen & Liljeström 2004, 272.) Myös Howard S. Becker on kritisoinut ajatusta arvopaasta tutkimuksesta ja tutkijasta. Hänen mielestään tutkijan objektiivisuutta koskettava dilemma ei itse asiassa ole edes olemassa, sillä oletettu ristiriita sisältää myös oletuksen siitä, että olisi mahdollista tehdä tutkimusta joka ei ole persoonallisten ja poliittisten näkökulmien ”saastuttama”. (Becker 2001, 71.)

Aihevalintani koskettaa niin läheisesti omaa elämäntilannettani, että olisi suorastaan röyhkeää sekä tutkittaviani että lukijoita kohtaan väittää että pystyisin millään tasolla etäännyttämään henkilökohtaisen kokemukseni tutkimuksen teosta. Minun äitiytteni on tutkimuksen lähtökohta, kokemukseni ovat ohjanneet valintojani ja myös analyysia. Esimerkiksi suorittamisen liittäminen laajempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen heijastelee puhtaasti omaa käsitystäni syy-seuraus suhteista. Hämmentyneenä nuorena äitinä janoan vertaistukea mutta myös toisia näkökulmia rakentaakseni kuvaa äitiyden sosi-

aalisesta todellisuudesta. Itse asiassa tutkimukseni on hyvin olennainen osa oman subjektiuteni rakentumista, jopa siinä määrin, että koen sen eräänlaisena terapiana.

Vaikka traditionaalisen tieteentutkimuksen piirissä tutkimus, joka toimii tutkijan henkilökohtaisen kasvun tukena, olisi naurettava ja jopa täysin absurdi, on se feministisen tutkimuksen piirissä sallittua, jopa suotavaa. Esimerkiksi yhdysvaltalainen bell hooks reflektoi teoksissaan erittäin laajasti ja yksityiskohtaisesti omaa elämäänsä, eikä arastele rakentaa myöskään teoreettista ajatteluaan sen pohjalta. Simone deBeauvoirin ajattelussa taas on selkeästi luettavissa hänen henkilökohtaisten näkemystensä ja elämäntyyliensä vaikutus.

Tutkimukseni aineisto pohjautuu kahteen Internet -keskusteluun, joiden inspiroimana lähetin Facebook-yhteisön kautta kirjoituspyynnön (Liite2) niille naispuolisille kavereileni, joilla tiedän olevan lapsia. Pyysin heitä välittämään viestiäni eteenpäin muille äideille. Sitä, että tunnen vastaajat, toiset hyvin, toiset vain ulkonäöltä ja nimeltä, voi olla ongelmallinen asetelma. Uskaltavatko he kertoa minulle todellisia ajatuksiaan, vai kiilotetaanko tai liioitellaanko kokemuksia? Lähetinkin kirjoituspyynnön (Liite 1) myös vauva.fi keskustelufoorumille, joka on Suomen vilkkain äitiyteen liittyvä palsta. Toisen pyynnön esitin perhe.fi palstalle. Saamieni vastausten perusteella tutuilta ja tuntemattomilta saaduissa vastauksista ei esiintynyt merkittäviä eroja siinä, kuinka henkilökohtaisella tasolla asioista puhutaan.

En pyytänyt kirjoittajia ilmoittamaan ikäänsä, lasten ikiä tai lasten lukumäärää. Tämä siksi, että en ole kiinnostunut niistä erityisesti, eikä tarkoitukseni ole tehdä vertailua näihin seikkoihin liittyen. En löytänyt lukemistani oppaista minkäänlaisia sääntöjä siihen, kuinka yksityiskohtien suhteen tulee toimia. Päättelin kuitenkin niin, että narratiivisessa aineistossa on tärkeää että tutkittavat tehdään tunnistettavaksi, jotta tarinaa voi seurata. Tämä ei ollut kuitenkaan päämääräni, vaan tarkoitukseni on etsiä äitien kirjoituksista yhteisiä tekijöitä, kollektiivisia kokemuksia suorittamisen mittareista, suorituspainneiden asettajista ja niiden vaikutuksesta subjektiuden muodostumiseen. Alun perin minun oli tarkoitus käsitellä myös keskusteluja, jotka liittyvät aineistostani nouseviin teemoihin, mutta huomasin pian aineistomäärän paisuvan valtaiseksi ja rajasin nä-

mä keskustelut pois analyysistäni.

Analyysissäni kohtelin molempia aineistojani samalla lailla, sillä Internet- keskustelujen vastaukset olivat sekä laajuudeltaan että sisällöltään hyvinkin vastaavia keräämiäni kirjoitusten kanssa. Toki keskusteluissa esiintyi jonkin verran ”juupas-eipäs” väittelyä, jonka vuoksi nettiaineiston informaatioarvo ei ollut tasainen. Tästä huolimatta päädyin kuitenkin hyödyntämään aineistot sellaisinaan, sillä vajavaisten tutkijantaitojeni vuoksi olisi suuri riski että karsisin paljon oleellista tietoa epäoleellisen mukana.

5. 2. Analyysimenetelmä

Analysoin tutkimukseni aineiston käyttäen sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Aineistolähtöisesti tutkimusta tehtäessä tutkimuksen pääpaino on aineistossa, mikä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi analyysiyksiköt eivät ole ennalta määrättyjä ja teoria rakennetaan aineisto lähtökohtana. Tällöin voidaan puhua induktiivisuudesta, joka tarkoittaa etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin. (Eskola & Suoranta 1998, 83.) Induktiivisen lähestymistavan lähtökohtana ei siis ole teorian tai hypoteesien testaaminen, eikä tutkija määrää sitä, mikä on tärkeää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla voidaan tehdä havaintoja dokumenteista ja analysoida niitä systemaattisesti. Dokumenttien sisältöä kuvataan tai selvitetään sellaisenaan. Analyysissa on olennaista, että tutkimusaineistosta erotetaan samanlaisuudet ja erilaisuudet. Aineistoa kuvaavien luokkien tulee olla toisensa poissulkevia ja yksiselitteisiä. Tekstin sanat tai muut yksiköt luokitellaan samaan luokkaan merkityksen, tarkoituksen, seurauksen tai yhteyden perusteella. (Ryan & Bernard 2000, 769–793.)

Vaikka sisällönanalyysin katsotaan olevan vahvasti aineistolähtöistä, puhdas induktiivinen päättely ei kuitenkaan ole mahdollista, koska se perustuu pelkkään havaintojen kuvaamiseen ilman minkäänlaisia ennakkokäsityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Absoluuttisesti

aineistolähtöistä tutkimusta on vaikea toteuttaa jo siksi, että havainnot ovat yleisesti hyväksytyn ajatuksen mukaan teoriapitoisia. Ei siis ole olemassa objektiivisia havaintoja, sillä esimerkiksi käytetyt käsitteet ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.)

Teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen välimaastossa voidaan ajatella olevan teoriaohjaavan tutkimuksen, jossa aineiston analyysi ei suoraan perustu teoriaan, mutta kytkennät siihen ovat havaittavissa. Teoriaohjaavassa sisällönanalyyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät pohjaudu suoraan teoriaan. Tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit, joita tutkija pyrkii yhdistelemään. Siihen missä vaiheessa teoria otetaan ohjaamaan päättelyä, ei ole mitään sääntöä. Redusointivaiheessa auki kirjoitetusta aineistosta etsitään tutkimustehtävän kysymyksiin niitä kuvaavia ilmaisuja. Nämä pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään yhtäläisten ilmaisujen joukoksi. Samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään samaan kategoriaan eli luokkaan ja annetaan luokalle sisältöä kuvaava nimi. Aineiston analyysissä tutkijan itsensä on tuotettava analyysinsä viisaus hänen oman ymmärryksensä kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93-117.) Teoriaohjaavaa lähestymistapaa aineistoon voidaan kutsua myös abduktiiviseksi päättelyksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99).

Perusajatuksena on, että uudet tieteelliset löydöt ovat mahdollisia vain, kun havaintojen teko perustuu johonkin johtoajatukseseen. Aineiston tarkasteluahan ohjaavat usein tutkijan omat ennakkokäsitykset tai perehtyneisyys tutkimusaiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Uusi teoria ei synny siis pelkkien havaintojen pohjalta, kuten induktiivisessa päättelyssä. Johtoajatus voi olla epämääräinen intuitiivinen käsitys tai pitkälle muotoiltu hypoteesi, jonka avulla havainnot voidaan kohdistaa tiettyihin tärkeiksi oletettuihin seikkoihin. (Grönfors 1982, 33-37.)

Koska aineistoni oli valmiiksi kirjoitetussa muodossa, aloitin sen tarkastelun perehtymällä huolellisesti sen sisältöön. Luin aineiston läpi useaan kertaan tehden siitä havaintoja ja muistiinpanoja. Aineistoon tutustumisen jälkeen päädyin käyttämään koko aineistoa sellaisenaan, sillä tutkimuskysymyksieni kannalta epäoleellista materiaalia oli vähän ja se oli hajanaista. Jaoin aineistoni analyysiyksiköihin, joita olivat joko lauseen

osa, lause tai useampi ja jopa kokonainen kappale. Jaottelu perustui omaan kokemukseeni yksikön käsittelyn mielekkyydestä. Toisinaan yhden aiheen käsittely on pilkottu useampaan tulkinnan kannalta merkitykselliseen osioon. Joissain tapauksissa taas koin tarkoituksenmukaiseksi käsitellä useamman kuvauksen sisältämää lainausta sellaiseen, jottei lainauksen sisältö pilkkoutuisi irralliseksi asiayhteydestä. Analyysiesimerkkiin (Liite 3) olen valinnut näytteen molemmista ääripäistä.

Loin tekstinkäsittelyohjelmalla taulukon, johon sijoitin tässä vaiheessa aineistolainaukset sekä tärkeimpiä muistiinpanojani. Aineiston taulukoinnin jälkeen redusoin, eli pelkistin analyysiyksiköni. Vaihe löytyy analyysitaulukosta ”kuvaus” otsakkeen alta. Pyrin siis kuvaamaan lainauksen sisällön yhdellä tai korkeintaan muutamalla sanalla. Seuraavassa vaiheessa klusteroin kuvaukset. Klusterointi tarkoittaa samaa tarkoittavien pelkistettyjen analyysiyksiköiden ryhmittelyä alakategorioihin, jotka on nimetty niin, että ne kuvaavat kategorian sisältöä. Syntyneet kategoriat ovat luettavissa analyysiraporttini alaotsikoista. (kts. esim. Tuomi & Sarajärvi. 2009, 93, 108-109.)

Analyysin viimeisenä vaiheena suoritin abstrahoinnin, joka tarkoittaa teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissä yläkategorioiden luomista teoriajohdannaisesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117). Tuloksena muodostin neljä aineistoani järjestävää yläkategoriaa: suorittamisen käytännöt, suorittamisen ideologia, subjektin rakentuminen ja rakentaminen sekä subjektin autonomia ja sen rajat. Alkuperäisenä tarkoitukseni oli käsitellä suorittamista ja subjektuuden muotoutumista erillisinä kategorioina, mutta tutkimuksen edetessä huomasin, ettei tämä ole raportin luettavuuden kannalta mielekäs ratkaisu. Suorittamisen käytäntöjä tarkastelen kyllä erillisenä aihealueena, mutta ideologiatasolla suorittaminen on niin kiinteässä yhteydessä subjektuuden rakentamiseen ja rakentumiseen, että kokonaisuuksien erottaminen toisistaan olisi ollut paitsi keinotekoisia, myös aiheuttanut toistoa.

6. Analyysi

”Äitiys on tässä - ja elämä ylipäänsä. Keskeneräisenä, rikkinäisenä, masentuneena, nuhjuisena, pölyisenä, kiukkuisena ja kaikkena sinä hyvänä, mitä sillä on annettavana. Elämästä ja äitiydestä nauttiminen alkaa hyväksyttäessä vajavaisuus. Jatkuva iloton suorittaminen ja pyrkiminen kohti epärealistisia tavoitteita oman jaksamisen ääri-
rajoilla liian pitkään vetää mielen matalaksi - vain ja ainoastaan, koska niin kuuluu tehdä. Se masentaa tämän pohjoisen kansan.”

(N1V28)

Ennen tutkimustulosteni esittelyä pyrin rakentamaan kuvan aineistostani yleisellä tasolla, jotta lukija saa paremman käsityksen siitä, millaisessa kontekstissa tutkittavien kokemukset ovat muodostuneet. Varsinaisten tutkimustulosteni raportoinnin aloitan kuvaamalla suorittamisen arkea, eli niitä pieniä ja isoja (lähes) päivittäisiä toimintoja, jotka aineistoni äidit suorittamiseksi kokevat ja nimeävät. Toisessa osiossa tarkastelen suorittamisen ideologiaa, eli sitä diskurssia, jossa suorittamisen mittarit syntyvät, muotoutuvat ja uusiutuvat. Samassa yhteydessä pyrin myös kuvaamaan, miten äidin subjektius rakentuu tässä ympäristössä ja toisaalta miten äidit sitä rakentavat itse. Viimeiseksi käsittelem subjektin autonomiaa ja sen rajoja, eli niitä tahoja jotka rajoittavat tai tukevat subjektin rakentumista.

En rajannut vastaajieni ikää tai heidän lastensa ikää, mutta paria poikkeusta lukuun ottamatta kirjoituksista kävi hyvin ilmi, että vastaajien kokemukset käsittelivät lähinnä vauva- ja pikkulapsiaikaa. Useimmat myös kävivät kyseenomaista vaihetta läpi parhailaan, ainoastaan muutama vastaaja puhui pikkulapsiajasta menneessä aikamuodossa. Lähes kaikki vastaajat asuivat kirjoitushetkellä Suomessa, joskin Internet-keskusteluista kävi ilmi muutaman vastaajan ulkosuomalaisuus. Osa oli myös asunut ulkomailla menneisyydessään ja sekä he, että parhailaan ulkomailla asuvat refleктоivat huomionarvo-

sesti äitiydelle asetettujen odotusten eriävyyksiä. Oletan äitien olevan myös pääsääntöisesti etnisiä suomalaisia, sillä yksikään vastaajista ei viitannut muuhun.

Vastaajien teksteistä on myös pääteltävissä, että valtaosa elää ydinperheessä, johon kuuluu heidän itsensä lisäksi avio- tai avomies sekä lapsi/lapsia. Yksinhuoltajuutta sivuttiin yleisenä aiheena, mutta kukaan ei korostetusti maininnut sitä omakohtaisena kokemuksena. Myös uus- ja sateenkaariperheet loistavat poissaolollaan. Tämä ei toki tarkoita sitä, etteivätkö jotkut vastaajista voisi hyvinkin kuulua näihin niin sanottuihin poikkeuksellisiin perhemuotoihin. Lukemieni taustatutkimusten perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että erilaiset kulttuuriset taustat, heteronormista poikkeava seksuaalisuus sekä valtavirtaa mukailemattomat perhemuodot värittävät äitiyttä siinä määrin, että uskon että ne olisivat tulleet teksteissä esiin tavalla tai toisella ilmi, jos olisivat olleet edustettuina muuten kuin marginaalisena osana aineistoani.

Näiden päätelmieni perusteella olen pyrkinyt analysoidessani ja erityisesti tehdessäni johtopäätöksiä huomioimaan sen, että äitien kokemukset ovat taustatietojen valossa varsin heteronormatiivisia, ydinperhekeskeisiä ja suomalaiseen kulttuuriin sidottuja. Vaikka pyrkimyksenäni onkin tavoittaa äitiyden yhteisiä kokemuksia, en yritä toki väittää, että kaikki äidit voisivat kokea niitä omikseen. Toivon myös lukijan huomioivan tämän.

Aineistoni koostui eri lähteistä hankituista kirjoituksista:

- Vauva.fi –keskustelupalstalle lähettämäni kirjoituspyynnön alle rakentuneesta keskustelusta valikoidut aiheita käsittelevät kirjoitukset (5kpl)
- Vauva.fi kirjoituspyynnön kautta saadut sähköpostivastaukset (3kpl)
- Facebook–yhteisön kautta lähettämäni kirjoituspyynnön tuottamat vastaukset (6kpl)
- Kaksi Internet–keskustelua, joissa käsitellään äitiyttä ja suorittamista. Keskusteluissa on viestejä yhteensä 53 kappaletta. Viestit vastasivat pituudeltaan sekä tyyliältään pääsääntöisesti sähköpostin ja Facebookin kautta saamiani kirjoituksia.

Lainausten koodit ovat luettavissa seuraavasti:

- AV: AV tarkoittaa vauva.fi osoitteeseen lähettämääni kirjoituspyynnön viestiketjuun tullutta vastausta. Luku taas osoittaa, monesko vastaus oli ketjussa.
- FB: olen saanut vastauksen Facebookin kautta
- SP: vastaus sähköpostin kautta (eli todennäköisesti tuntematon vastaaja)
- N: nettikeskustelu. Esim. N2V6, tarkoittaa toisen analysoimani nettikeskustelun kuudetta vastausta

6.1. Suorittamisen konkretia

”Koen silti, että tämä arki on välillä pelkkää suorittamista. Mekaanisesti syötän, röyhytän, vaipatan, puen, riisun, nukutan, syötän... Kaikki kahteen kertaan. Väsyneenä ja alakuloisena varsinkin en jaksa kauheasti innostua vauvoista, vaan teen "työtä" kuin robotti. Lisäksi kun kaikki on tehtävä tiettyssä aikataulussa, ts. vauvoilla on tietty rytmi, niin se lisää entisestään tuota suorituksen tuntua. Jos sitten joskus jokin homma menee metsään (esim. vauvat huutavatkin nälkäänsä tunti totuttua aikaisemmin), niin mulla on hetken pasmat aivan sekaisin eli tiltaan kuin vanhanaikainen tietokone.”
(N2V6)

Lainauksen kirjoittajan tuntemukset ovat varmasti tuttuja useimmille äideille. Lasten hoivaaminen ja kasvattaminen toistuvine rutiineineen ja aikatauluineen voi joskus tuntua puuduttavalta, sillä ihmislapsi on pitkään avuton ja riippuvainen hoivaajistaan. Ravinto ja lämpö ovat sille elintärkeitä, mutta kehittyäkseen lapsi tarvitsee myös paljon muuta, esimerkiksi hygieniasta huolehtimista, sosiaalisia kontakteja sekä monenlaisia virikkeitä.

Äidit toivat usein lasten perustarpeiden tyydyttämisen ilmi osana kokemusta äitiydestä ja suorittamisesta. Tässä kontekstissa suorittaminen linkittyy konkreettisiin ajankäytön ongelmiin ja väsymyksen tiloihin. Sinänsä asiassa ei ole mitään ihmeellistä, onhan ole-

tettavaa että pienen lapsen jatkuva huomion- ja hoidontarve uuvuttavat reippaimmankin äidin. Tehokkuutta ja individualismia korostavassa yhteiskunnassa lasten perustarpeiden tyydyttäminen ei kuitenkaan äitien kokemusten mukaan tunnu aina riittävän.

Seuraavissa kappaleissa avaan niitä moninaisia odotuksia, joiden ristiaallokossa aineistoni äidit kokevat elävänsä. Kaikki osa-alueet eivät toki kosketa kaikkia äitejä eivätkä edes kaikkia vastaajiani, vaan ovat kokoelma yleisimpiä aineistossani esiintyviä teemoja.

Lapsen kehitysvaiheet ja hyvinvointi suorituspainena

Aineistoni äidit puhuvat paljon lopputuloksesta, eli lapsen kasvattamisesta terveeksi ja yhteiskuntakelpoiseksi aikuiseksi, mutta vaikuttaa siltä, että onnistumista mitataan yksityiskohtien toteuttamisen ja toteutumisen kautta. Nämä yksityiskohdat tuodaan kirjoituksissa esiin ikään kuin yleisenä tietona, eli lienee perusteltua olettaa että äitiyden ja lasten kasvatuksen normisto on laajalle levinnyt ja hyvin tunnettu.

Yksi toistuvasti esiin nouseva yksityiskohta on lapsen oppiminen kuivaksi. Seuraava lyhyt lainaus tiivistää oleellisesti, kuinka monia tekijöitä tähän kehitysvaiheeseen liittyy:

“Mun tän hetkinen suorituspainena on saada tuo yli 2,5-vuotias lapsi oppimaan kuivaksi. Tuntuu, että tuon ikäinen ei saisi enää olla vaipissa. Ei vaan millään jaksaisi noita pissasotkuja pestä...” (AV1)

Äiti siis kuvaa kirjoituksessaan kolmea asiaa: Ensiksikin hän kokee suorituspainena sen, ettei saa opetettua lasta potalle. Hän, kuten muutkaan kuivaksi opettelusta huolehtivat äidit, eivät huomioi kirjoituksissaan lapsen kypsyyttä tai kypsymättömyyttä pärjätä ilman vaippaa. Vaikka kyse on nimenomaan lapsen kehitysvaiheesta, ottaa äiti itselleen vastuullisen opettajan roolin ja kokee, että vika on hänessä itsessään.

Toiseksi äiti kuvaa, että hänestä *tuntuu* siltä, ettei *saisi* käyttää vaippaa. Äidillä on siis

selkeä aavistus tai tieto siitä, että hänen lapsensa on ohittanut jonkin kronologisen virs-
tanpylvään, johon mennessä hänen olisi pitänyt jo oppia kuivaksi. Ja koska lapsi ei ole
tätä oppinut, kokee äiti että joko hän tai lapsi on poikennut normista. Kolmanneksi äiti
kuvaa vielä niitä käytännön ongelmia, joita pyrkimys normiin aiheuttaa: pyrkiessään
sinnikkäästi saamaan lapsensa muiden kanssa samaan kehitystahtiin, joutuu äiti jopa
jaksamisensa kustannuksella siivoamaan lapsensa jälkiä.

Kuivaksi opettelemisessa tiivistyy äidin roolin kokonaisvaltaisuus sekä siihen liittyvät
odotukset. Toisaalta se myös heijastelee niitä psykologisia kehitysteorioita jotka koros-
tavat äidin hallitsevaa roolia lapsen elämässä. Äitien kantamasta huolesta ja murheesta
rakentuu kuva, jonka mukaan äidillä oletetaan ja odotetaan olevan valta myös psyykeen
lisäksi lapsensa ruumiiseen, mikä toki pitää monella tasolla paikkansa, mutta myös sen
toimintoihin.

Olet mitä syötät

”Imettäminen niin ikään on suoritus. Jos siihen ei kykene, leimau-
tuu huonoksi äidiksi, imettämättömyyden syistä huolimatta.”
(N1V1)

Toinen merkittävä lapsen hyvinvointia ja kehitystä käsittelevä kokonaisuus on ravitse-
mus. Pääasiallisesti sitä käsiteltiin kolmen toistuvan teeman kautta: imetys, “purkkiruoa-
at” ja ruokavalion terveellisyys. Näistä suurimpia tunteita vaikutti aiheuttavan imettämi-
seen ja imettämättömyyteen liittyvät kysymykset.

”Meillä kanssa menty osittaisimetyksellä alusta asti koska poika
aloitti elämänsä teholla eikä päästy pullosta eroon enää. Ja kyllä to-
dellakin oon kokenut että äitiys on ainakin ton imetyksen osalta
mulle suorittamista. Alussa kun pyrin kaikin keinoin eroon pullosta
tutkin ja luin kaiken imetyksestä, imuotteista, asennoista, maidon
määristä ym. Pänttäsin kuin hullu eikä järki sanonut ettei se hyödy-
tä mitään ”(N2V7)

Lainauksen äiti tuo ilmi kuinka hänestä riippumattomista syistä imettäminen ei päässyt toivotulla tavalla käyntiin. Äiti kuvaa imettämistä suorittamiseksi, mikä antaa vihjeen siitä, että taustalla on muutakin kuin henkilökohtainen pettymys. Aineistoni perusteella sosiaalinen paine imettämiseen vaikuttaakin olevan kova. Kritiikki kohdistuu samankaltaisesti sekä äidin valmiuksiin toimia vanhempana että tämän ruumiiseen, joka on epäonnistunut äitiyden alkutaipaleen keskeisimmässä tehtävässä. On havaittavissa että imettäminen muodostaa arvoasteikon, jonka olemassaolon äidit tiedostavat. Arvoasteikon huipulla on äiti, joka imettää suositusten mukaan, pohjimmaisena taas äiti joka jättää imettämättä turhamaisista tai itsekkäistä syistä. ”Harmaalle alueelle” taas sijoittuvat esimerkiksi äidit, jotka imettävät yli suositusten sekä he, joiden imetys ei yrittämisestä huolimatta onnistunut toivotulla tavalla.

Imettäminen ja imettämättömyys ovat helposti havaittavia ja kenties juuri siksi niin merkittäväksi nousseita valintoja. Kuka tahansa voi havainnoida, syökö lapsi ravintonsa pullosta vai äidin rinnasta. Myös ilman lasta liikkueessaan äiti voi joutua häpeämään itseään ja valintojaan:

”Mä jouduin aloittamaan osittaisimetyksen 2kk:n iässä neidille ja muutaman kerran kaupassa seisoin korvikkeiden vieressä pohtien otanko vai en ja jos samaan aikaan osui hyllyjen väliin toinen äiti jäi korvikkeet hyllyyn ”(N2V4)

Lainauksen perusteella voi päätellä, että kirjoittaja kokee sosiaalisen paineen imettää erittäin vahvaksi. Jopa niin että hän on kenties valmis hakemaan korvikkeensa toisesta myymälästä toivoen, ettei hyllylle satu yhtä aikaa toista äitiä.

Imettämisen lisäksi äiti joutuu lapsen kasvaessa tekemään monia ratkaisuja lapsen ruokavalion suhteen. Ristiriitaisten suositusten ja kovien odotusten ilmapiirissä yksinkertaisilta ja luontevilta tuntuvat asiat voivat saada kohtuuttomia mittasuhteita.

”Kiinteiden aloitus oli myös tahtojen taisto itsensä kanssa, mutta

loppujen lopuksi kun aloitin kiinteet, en tuntenutkaan enää morkista vaan helpotusta ja hämmennystä miksi en ollut aloittanut aikaisemmin. Kyllä mulla ainakin vaikutti "yleinen mielipide" siitä että pitäisi imettää ainakin se 6kk eikä vellejä tarjota laisinkaan, että suoraan puuroa jne. Mietinkin pariin otteeseen kun kirjoittelin viestiä että kerronko mitä meillä syödään juuri sillä iällä. ”
(N2V4)

Kiinteiden ruokien aloittamisajankohta vaikuttaa olevan tiiviisti yhteydessä imettämisuositukseen. Vääränaikainen ja vääränlainen äidinmaitoa korvaava ravinto nähdään uhkana lapsen kehitykselle. Suositukset aloittamisajankohdasta, tarjottavista ruuista sekä niiden määristä vaihtelevat instanssista toiseen. Neuvolan terveydenhoitaja neuvoo yhtä, lastenlääkäri toista. Hiekkalaatikot, lehdet ja keskustelupalstat ovat pulloillaan ehdottomia totuuksia. Kaikkia näitä näkemyksiä vaikuttaa yhdistävän yksi yhteinen tekijä: lapsen huoltajien ja hoivaajien tieto ja tuntemukset lapsensa tapeista eivät saa niiden puitteissa järin suurta painoarvoa. Suositusten vastaisesti toimiminen kuvataan usein rohkeana oman tien kulkemisena ja jopa anarkistisena toimintana. Usein sen kuvauksissa välittyvät poikkeukselliset olosuhteet, jotka ikään kuin oikeuttavat omien vaistojen mukaan toimimisen:

”Mulla äitiys on ollut alusta asti hieman "erilaista" ja omanlaistaan, sillä pienet kaksoset ovat alusta asti olleet osaimetyksellä, kasvavat hieman hitaammin kuin muut ikäisensä jne. Eli aika pitkälle olen joutunut ihan itse miettimään näitä kuvioita. Toki olen saanut vinkkejä neuvolasta, täältä, lehdistä, netistä jne., mutta silti oma mallisjärki on pysynyt mukana matkassa. Esim. neuvolasta meille suositeltiin kiinteiden aloittamista pikkuhiljaa, mutta emmepäs aloitakaan, sillä mielestäni vauvat kasvavat vielä ihan hyvin rintamaidolla ja vastikkeella.”(N2V6)

”Meillä kun tämä arki on muutenkin vähän erilaista, niin ei kyllä jaksa enää siihen päälle ressata mitä muut ovat mieltä. Kaiken maa-

ilman lapsen kehityksen kaaret ja odotukset on jo kauan aikaa sitten ensimmäisen kohdalla unohdettu. Meillä opetellaan pikku hiljaa, muutama asia kerrallaan ja on ollut hyvä näin.” (FB4)

Kiinteiden ruokien aloittamisajan lisäksi myös tarjotun ruuan laatu on keskeinen osa hyvän hoivan mittaristossa. Tässä yhteydessä laadun määritelmä saa kuitenkin omat ominaispiirteensä, sillä kirjoitusten perusteella syntyy vaikutelma, että lapsille tarjottu ruoka on oletusarvoisesti puhdasta, ravitsevaa ja monipuolista. Äitien luottamus suomalaisen elintarviketeollisuuteen on tiettyyn pisteeseen itsestäänselvyys, joten varsinaisesti ei voida puhua huono- ja hyvälaatuisesta ruuasta. Sen sijaan on syntynyt pidemmälle vietyjä määritteitä sille, mikä on lapselle parasta ravintoa. Erityisesti pienille lapsille kehitetyt ja markkinoidut valmisoseet koetaan usein osoitukseksi joko viitseliäisyyden puutteesta tai välinpitämättömyydestä:

”Vauva-ajalta muistuu mieleen myös ihmettelyt siitä, miten voidaan lapselle antaa purkkiruokia. Nehän olisi pitänyt tehdä itse. Kaksosten vanhempina usein purkkiruoka oli oiva vaihtoehto kattilahässäkän sijasta” (SP2)

Yllä olevasta lainauksesta saa vaikutelman, ettei äiti ole suhtautunut ihmettelyihin kovin vakavasti. Hän tuo kuitenkin esille sen, että kaksosten vanhempana hänellä on perusteltu syy turvautua arjen helpotuksiin. Tämä osoittaa kyseisellä kirjoittajalla olevan tietoa tai käsitys siitä, että valmisruokien syöttäminen ei ole vain yksinkertainen kulutusvalinta, vaan siihen liittyy syvempiä elämäntapaa ja arvomaailmaan liittyviä merkityksiä. Kärjistetyimmillään niiden hyödyntämisen ja hyödyntämättä jättämisen voi nähdä osoituksena äidin viitseliäisyydestä ja mielenkiinnosta antaa lapselleen parhaat mahdolliset eväät elämään.

Hyvä emäntä

Usein kokemukset äitiydestä sekä siinä onnistumisesta ja epäonnistumisesta eivät liity suoranaisesti tärkeimpänä pidettyyn lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen, vaan pikem-

minkin sellaiseen toimintaan minkä hahmotan liittyvän niin sanottuun hyvään emännöintiin. Hyvän emännän mallissa korostuu idealistinen kuva pullantuoksuisesta äidistä, joka leipoo perheelleen tuoretta leipää ja valmistaa terveellistä ja maukasta kotiruokaa huolella valikoiduista raaka-aineista. Ravitsemuksen korostuessa kulutusvalinnat nähdään usein suorana heijastuksena elämänhallinnasta ja arvomaailmasta. Esimerkiksi einesruokien käyttämiseen liittyy vahva arvolataus, samankaltainen kun tupakkaan ja alkoholiin.

Ravitsemuksen lisäksi kodin siisteys mainittiin aineistossa huomattavan usein stressin ja ahdistuksen alkulähteenä. Siivoamista kuvattiin monin eri sanankääntein, se tuntui rytmittävän arkea ja luovan sille raamit. Kodin koettiin olevan ikään kuin perheen ja vanhemmuuden käyntikortti: mitä siistimpi koti, sitä parempi äiti.

”Kotona ollessani koen syyllisyyttä siitä, etten jaksa pitää kotiani siistinä, vaan usein villakoirat ehtivät nurkkiin ja pyykkivuori kasvaa kylpyhuoneen nurkassa. Naapurin täydellinen äiti pitää kotinsa siistinä ja katsoo kieroön minua, joka altistan lapseni pölylle ja sitä kautta allergioille, jopa astmalle.” (N1V3)

Äidit kuvasivat usein kodin olevan kuin työpaikka, jossa työskennellään. Äitiys taas on yksi työsuorite muiden joukossa ja kodinhoitoon liittyvät askareet rinnastetaan luontevasti lapsen hoivaan ja kasvattamiseen. Tavoitteet, tehokkuusodotukset ja terminologia lainataan työmaailmaan ideaaleista. Yksityinen ja julkinen rinnastuvat ja sekoittuvat keskenään.

”Olen ollut aika lailla uraihminen ennen kuin minusta tuli äiti-ihminen, ja nyt ura on tilapäisesti tauolla äitiysloman ajan. Jotenkin ajattelen äitinä olemisen olevan nyt mun työtäni ja haluan suoriutua siitä niin hyvin kuin mahdollista, ihan niin kuin töissä ollessani halusin tehdä työni parhaalla mahdollisella tavalla.” (N2V8)

Yllä olevan lainauksen äiti viittaa urarinnastuksessaan nimenomaan äitiyteen, eikä emännöintiin. Kodin näkeminen työpaikkana ei emännöinnin näkökulmasta olekaan välttämättä kovin kaukaa haettu, onhan naisten työssäkäynnin mahdollistava suomalainen päivähoitojärjestelmä verrattain uusi ja globaalissa mittakaavassa myös harvinainen järjestelmä. Äidin siirtyessä selkeästi pois julkisilta työmarkkinoilta, kodinhoidon näkeminen työnä on oletettavasti täysin luontevaa. Sen sijaan merkillepantavaa on, että emännyydestä kumpuava kotityön ideaali rinnastuu myös kuvauksiin äitiydestä. Kuinka ristiriidassa ovat lapsilähtöisyyden sekä hyvien vuorovaikutussuhteiden ideaali ja työmarkkinoiden suorittamiskulttuuri?

Hyvään emännyyteen kuuluu myös perheen sosiaalisten suhteiden ylläpito. Äiti on linkki perheen ja ulkomaailman välillä, muistaa sukulaisten ja tuttujen syntymäpäivät ja nimipäivät, organisoi juhlapyhien vietot, hankkii lahjat, postittaa kortit ja niin edelleen.

“ [...] äitini ja kolme lapsetonta siskoani tiesivät kaiken paremmin. Ja siis käyttäsivät muistanko lähettää nimipäiväonnittelukortit varmasti jne. Jos en lähettänyt, kalkattivat puhelimesta tuntikauksia, miksi en ja sain huomautuksia aiheesta. [...] Järjestin kerran joulun meillä - ja voi luoja sitäkin pällistelyn määrää, miksi se ja tämä oli tehdasvalmisteista jne.” (AV5)

Hyvän emännyyden ideaalin elinvoimaisuus on jokseenkin yllättävää, sillä useimmissa lukemissani postmodernin ajan äitiys- ja perhetutkimuksissa hoivadiskurssi on keskeisessä asemassa. Aineistoni äidit ovat ilmeisesti sisäistäneet tämän, sillä äitiyden suorat kuvaukset painottavat usein hoivaa ja vuorovaikutusta. Kuitenkin huomattavan usein kertomusten edetessä emännyyteen ja emännöintiin liittyvät tehtävät ja ideologiat saavat yhä enemmän palstatilaa.

Äidin läsnäolo ja poissaolo

Tutkimukseni taustoituksessa käsittelin työelämän vaatimusten ja arvojen muutosta. Konkreettisimmin tämä muutos tulee äitien elämässä esiin heidän pohtiessaan työ- ja

perhe-elämän yhteensovittamista. Aineistoni antaakin vahvoja viitteitä siitä, että päätös kotiin jäämisestä tai töihin lähtemisestä on raskas ja suurimpia syyllisyyden tunteiden aiheuttajia. Sen lisäksi että äidit painivat henkilökohtaisten motiiviansa kanssa, kohtaa-
vat he usein aiheen tiimoilta myös ulkopuolista arvostelua.

”Paineita tulee usein vieläkin siitä, kuinka HYVÄ äiti voikaan olla VAIN silloin kun on lapsen kanssa kotona kolme ensimmäistä vuotta. Ja kuinka joku raskii lähteä itse kouluun/töihin äitiysloman päätyttyä.” (SP2)

Vaikka syyllisyys lapsen hoitoon viemisestä on useille äidille tuttua, myös monet kotiäitiyden valinneet kokivat paineita siitä, että heidät nähdään jollain tasolla yhteiskuntakelvottomina, koska eivät ole työelämässä mukana. Tuttujen ja puolittutujen kyselytöiden aloittamisajankohdasta koettiin tungettelevina ja vihjailevina.

”Kotiäitiydestä tunnen silloin tällöin paineita. kaikki tutut ja puolittut katsovat asiakseen kysellä, olenko VIELÄ VAAN kotona ja MILLOINKAS oikein aion mennä töihin. Kyselyt alkoivat, kun kuopus oli alle kaksivuotias. Vaikka kotiäitiyteni on perheemme yhteinen päätös, tunnen joskus itseni ala-arvoiseksi naiseksi, koska olen jäänyt kotiin. “ (AV3)

Kuitenkin kotiin jääminen koettiin vahvasti perheen sisäiseksi asiaksi, ja päätöksen vaikuttimena painotettiin olevan perheen hyvinvointi, ei äidin halukkuus tai haluttomuus käydä kodin ulkopuolella töissä. Monet kotiäitiyden valinneet eivät vaikuttaneet olevan erityisen huolissaan siitä, kuinka heidän urakehityksensä käy mahdollisesti jopa vuosien kotonaolon jälkeen. Lasten hyvinvointi koettiin omaa uraa tärkeämmäksi.

”Itse olen ollut 2,5 vuotta kotona ja taas raskaana. Maisterin paperit ja lupaava ura sai jäädä, koska yrityksestä huolimatta ura ja äitiys ei sopinut minulle. Olen mieluummin kotona ja kasvatan lapseni kuin se toinen vaihtoehto.”(N1V5)

Palkkatyön aiheuttaman poissaolon lisäksi myös muut poissaolot koettiin tilanteiksi, joissa äiti joutuu usein oikeuttamaan ja selittelemään toimintaansa.

”[...]eräs tuntematon äiti kerran jutusteli ja kauhisteli sitä, kuinka voin poiketa ystävän kanssa kaupungilla ilman lapsiani, kun hän itse ei pakollista kauppareissua pidempään ole koskaan raskinut jättää lapsiaan miehelleen.”(SP2)

”Ja tuulettumassa pitää kyllä välissä päästä käymään:) Ja tähän on syylistämisen aihe numero yksi!” (FB4)

Äidin rooliin liittyy siis vahva sitoutumisen diskurssi. Kun on lapsia hankkinut, tulee ne myös itse hoitaa. Arkielämän kohtaamisissa ja anonyymeissa keskusteluissa asia tuodaan esiin hyvin eri tavoin. Netissä sanotaan suoraan, että vanhemmat (äiti) ovat ”valintansa tehneet” ja lapsen kanssa tulee olla ja haluta olla. Arkielämässä vaikuttavat toistuvan yllä mainitun lainauksen kaltaiset syylistämisen kiertoilmaisut: ihmettelyn ja vertaamisen kautta tehdään selväksi että äidin ratkaisu koetaan vääräksi tai vähintään arveluttavaksi.

Poissaolon teemat vaikuttavat kietoutuvan hyvin yksipuolisesti äitiyteen. Aineistossa ei esiintynyt juurikaan pohdintaa vanhempien, saati isän poissaoloon liittyvistä kysymyksiä. Isän osuus näissä keskusteluissa liittyivät lähinnä kysymykseen siitä, voiko lasta jättää isälleen hoitoon.

6.2. Suorittaminen ja subjekti

Suorittamisen ja subjektiuden välinen sidos näkyy aineistoni useissa eri osa-alueissa. Edellisessä kappaleessa kuvatut suorittamisen konkreettiset muodot saavat merkityksensä subjektiuden kannalta siinä, miten äidit niihin suhtautuvat. Suhtautumistavat taas ovat kiinteässä yhteydessä vallitsevan sosiaaliseen todellisuuteen. Suorittamisen koke-

minen heijastaa yhteiskuntamme ja kulttuurimme näkyviä ja piiloisia rakenteita.

Keskeisimmäksi subjektiuden ja suorittamisen välisen suhteen määrittäjiksi nousivat äitien kokema syyllisyys ja sen taustalla vaikuttava pyyteettömyyden normi, väsymys, kokemus vaatimusten ristiriitaisuudesta, yksilölliset persoonallisuudet piirteet ja henkinen kasvu sekä vertailu oman position hahmottamisen työkaluna.

Syyllisyys ja pyyteettömyys

Aineistoni äitien jokapäiväisessä elämässä syyllisyys on tuttu vieras. Suorittamisen ja syyllisyyden välinen side on vahva: suorittamatta jättäminen ja väärin suorittaminen ajaa itsesyytöksiin. Paitsi että rankaisevat itseään, äidit myös kokevat muiden toimijoiden syyllistävän heitä tekemisistään ja tekemättä jättämisistään.

Keskeinen tekijä syyllisyyden kokemisessa on se, että äiti kokee lapsen kehityksen viivästymät, käyttäytymishäiriöt ja niin edelleen, omana ominaisuutenaan, eikä lapsesta johtuvana. Äiti siis kantaa lapsen ”vikoja”, olivatpa ne todellisia tai kuviteltuja, itsessään. Tavoitteet, joita lapsen kehitykselle asetetaan, muodostavat suorituspaineen kategorian joiden saavuttaminen saavuttamattomuus rakentavat äidin subjektiutta. Hyvän ja onnistuneen äidin lapsi kasvaa ja edistyy aikataulujen mukaisesti kun taas lapsen poikkeumat ja viivästykset herättävät kysymyksiä äidin soveltuvuudesta vanhemmaksi.

Jos aineistoni otos koskettaisi jotain hyvin heterogeenistä joukkoa, voisi olettaa että ”se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa”. Eli jos äiti tietää tekevänsä oikein, ei hän myöskään pode syyllisyyttä. Kuitenkaan mikään vastauksissa ei anna viitteitä siitä, että tutkimieni äitien toiminta voitaisiin tulkita lapsen kehityksen kannalta haitalliseksi. Päinvastoin, useimmiten äidit ovat hyvinkin tiedostavia paitsi omista valinnoistaan ja niiden seurauksista sekä virallisista suosituksista ja niiden suhteesta heidän tekemiinsä valintoihin.

Syyllisyyden taustalla vallitsee usein ajatus pyyteettömästä ja uhrautuvasta äidistä. Toiminta, joka määritellään suuntautumiseksi kohti itseään ja pois lapsen tarpeista, on

itsestä, huonoa äitiyttä, ja äidit myös muistavat tunnollisesti rangaista siitä itseään tunnetasolla.

”Toisinaan annan vain purkkiruokaa ja laitan videot lapselle pyörimään, jotta saan lukea viihteellisiä lehtiä rauhassa. Kotona oli elämäni parasta aikaa, mutta olin kotona vain kahdeksan kuukautta. Ura on minulle erittäin tärkeä, mutta yksikin yö pois kotoa silloin tällöin on minulle raastavaa. Rakastan lastani, mutta rai-vostun hänelle joka päivä. Laitan hänelle toisinaan päälle likaisia vaatteita, kun samalla itse viihdyn korkokengissä. Lista on loputon. Ja näitä samoja piirteitä löydän jokaisesta tuntemastani äidistä, vain erilaisilla painotuksilla. Uskon, että nämä täydelliset äidit ovat jotain sellaista, jota ei ole olemassakaan. Olen kivuliaan tietoinen epätäydellisyydestäni ja kannan syyllisyyttä kaikesta ja koko ajan.” (N1V9)

Edellä lainattu ote kuvaa kuinka äiti voi olla myös uhrautumatta, mutta ei ilman syyllisyyttä. Kokonaisuudessaan aineistostani onkin luettavissa, että pyyteettömyyden vaatimus menee uhrautumisen muotoja syvemmälle. Suorittamisen konkreettisia muotoja käsittelevässä kappaleessa kuvasin kuivaksi opettelemisen haasteita. Siihen liittyvät kokemukset havainnollistivat hyvin pyyteettömyyden ja epätsekkyuden diskurssin, mikä äitien kirjoituksissa usein toistuu: vaikka kuivaksi oppimiseen ja vaipattomuuteen liittyy konkreettisia hyötyjä, kuten harvemmin täyttyvät roskapussit ja pienempi kauppalasku, ei asiaa tästä näkökulmasta juurikaan käsitellä. Itse koettu hyöty mielletään ilmeisesti niin toissijaiseksi, ettei sitä edes huomata mainita, tai sen mainitsemista ei koeta sopivaksi. Toki useille vanhemmille lapsen kuivaksi oppiminen on tärkeää ensisijaisesti lapsen itsensä kannalta, mutta se ettei itse samalla saatuja etuja ja helpotuksia mainita kuin harvoin edes sivulauseessa, osoittaa kuinka keskeinen osa pyyteettömyyden diskurssilla on äidin subjektiuden rakentumisessa.

Väsymys

”Jos on kotiäiti, pitää jaksaa olla vauvan ja leikki-ikäisen kanssa 24/7, vaikka kuinka vauva valvottaa eikä esikoiselle riitä kotona tarpeeksi aktiviteetteja.” (N1V1)

Kuten Grönlannin asukkailla on monta sanaa lumelle, on äideillä monta sanaa väsymykselle. Jaksaminen ja sen ongelmat ovat joko taustakaikuna tai keskeisenä elementtinä lähes kaikissa vastauksissa. Pienten lasten äitien väsymys vaikuttaa olevan automaattinen oletus, naapurin pirtsakka kodinhengetär on vähintäänkin epäilyttävä, kenties jopa pahamaineinen ”täydellinen äiti”.

Äitejä väsyttävät monenlaiset asiat. Syistä selkein on pienen lapsen unirytm, joka herättää vauvan juuri kun aikuinen on syvimmissä unessa. Pienen lapsen hoidolle keskeinen rutiininomaisuus kuvataan myös usein raskaaksi. Vaipat vaihdetaan, lapsi syötetään ja nukutetaan useita kertoja päivässä juuri silloin kun lapsi sitä vaatii. Hieman yllättäen näiden asioiden käsittely jäi aineistossani yllättävänkin vähäiselle ja pinnalliselle tasolle. Sen sijaan väsymyskuvauksissa kuvastuivat useimmiten aiemmin kappaleessa käsittelemäni teemat jotka liittyvät ns. emännöintiin, sekä äidin läsnäolon ja poissaolon kysymyksiin.

Äidin väsymys ei siis häviä lapsen kasvaessa varhaisvaiheen yöheräilyjen yli. Se vain muuttaa muotoaan. Kertomuksista hahmottuu jatkuva rajallisuus: äidin elämää säätelevät monet päällekkäiset ja ristikkäiset raamit. Rajallisuuden lisäksi välittyy myös eläminen eri toimintojen rajatilassa. Arkea rytmittävät siirtymätilanteet, joiden painoarvo nousee helposti puheissa toiminnan sisältöä keskeisemmäksi. Tämä on tunnistettavissa erityisesti työssäkävien-, mutta myös kotiäitien kuvauksissa.

Vaatimusten ristiriitaisuus ja kulissin ylläpito äidin jaksamisen ja subjektin rakentumisen kontekstissa

Usein äidit kokivat, että heidän vanhemmuudelleen asetetut odotukset ovat keskenään

ristiriitaisia ja/tai monitulkintaisia: Toisaalta on hyvä hoitaa lapsi kotona, toisaalta on kyseenalaista heittää hukkaan kallis koulutus ja jäädä kotiin, toisaalta on ekologista käyttää kestovaippoja, toisaalta niiden käyttö koetaan hankalaksi, toisaalta on hyvä opettaa lapselle järkevää kuluttamista, toisaalta on syntiä pukea lapsi merkittömään markettihaalariin.

Myös esimerkiksi äidin olemus ja ulkonäkö, vanhempien parisuhteen hoito, äidin harastukset ja vapaa-aika herättivät ankaraa pohdintaa siitä, mikä on oikein ja parhaaksi lapselle. Toisaalta tuotiin esiin myös sitä näkökulmaa, mikä on parhaaksi äidille. Äidin hyvinvointi suhteessa lapsen hyvinvointiin aiheuttaa monia haastavia tilanteita, joissa äidit kokevat joutuvansa erityisesti ulkopuolisen arvostelun kohteeksi. Minkä ikäisenä lapsi voi olla tunnin erossa äidistään? Milloin kaksi tuntia? Vuorokauden? Onko äidin ja isän parisuhdeviikonloppu lopulta hyväksi myös lapsen kannalta, vai toimivatko vanhemmat vain puhtaasti itsekäästi?

Vaatimusten ristiriitaisuuden koettiin usein ajavan tilanteeseen, jossa käyttäytyminen ja toimintatavat kodin seinien sisällä erosivat siitä, millaista kuvaa omasta toiminnasta luodaan julkisilla paikoilla ja sosiaalisessa kanssakäymisessä.

”Kun lapseni käy vessassa ja minä pyyhin häneltä pyllyn, en yleensä vaadi häntä pesemään käsiään. Mutta kun olemme kodin ulkopuolella ja tiedän jonkun olevan lähietäisyydellä ja ehkä tarkkailevan meitä, saatankin vaatia häntäkin käsipesulle, ihan vain näön vuoksi. Ja toisaalta luulen että jokaisessa perheessä lapsille puhutaan julkisissa tiloissa hiukan eri sävyyn kuin kotiympäristöissä, ihan vain että välttyttäisiin paheksunnalta.” (FB2)

”Minä syyllistyn AINA ja joka päivä siihen että yritän pitää ’kullisia’ kasassa. Meillä on usein sotkuista, keittiö pursuaa tiskejä, pyykkikonetta ei ole käytetty lähimpään kahteen viikkoon ja en todellakaan ole itse päässyt eroon raskauskiloista. [...]Mutta aina kun tulee vieraita niin nopeasti kymmenessä minuutissa siivoan

ylimääräiset sotkut, käyn laittamassa tukan kiinni, poskipunaa kalpeille kasvoille ja hajuvoimaa huiskautan. Pyyhin Tolulla keittiön-pintoja, että tuoksuu puhtaalle. Lämmitän pakkasesta mummoni tekemää pullaa. Ja voila. Mutta heti vieraiden poistuttua paljastuu puhtaan kuoren alta ihanan eloisa sotku”(N1V10)

Kulissin käsitteeseen liittyvät vahvasti rajanvedot todellisten ja luotujen tarpeiden välillä. Erityisesti äitien ironisoivissa teksteissä korostuu tämän rajanvedon hankaluus ja koko suorittamisen problemaattisuuden ydin. Vaikuttaa siltä, että äidit joutuvat olemaan jatkuvasti tuntosarvet pystyssä ja tarkkailemaan eri toimintaympäristöjen normistoa sekä sopeutumaan niihin. Voisikin sanoa että äideillä on useita kulisseyksiä. Toisinaan omaa vaatimus- ja suoritustasoa joudutaan ryhmään sulautumisen nimissä nostamaan, mutta myös laskemaan. Tämä liittyy aiemmin mainittuun "Janten laki -teoriaan", jonka mukaan myös "liiallinen hyvyys" on lähes tai jopa yhtä tuomittavaa kuin alisuoriutuminen.

Äidin persoonallisuuden ja henkilökohtainen kasvu äitisubjektin syntymis- ja kehitysprosessissa

Eräs vastaaja myös kertoi suoraan sen, mikä on luettavissa myös monissa muissa vastauksissa taustakaikuna: työelämässä suoriutumaan tottunut äiti jatkaa samaa mallia myös kotielämässä. Itselle kehitetään mittaristo, jonka tavoitteet rytmittävät arjen ja tuovat äideille paitsi paineita, myös onnistumisen kokemuksia. Se, että onnistui imettämään lastaan vähintään suositellun vuoden, että tietää edelliskeväänä seuraavan vuoden haalaritrendit ja että lapsi oppii kuivaksi ikätovereitaan aiemmin, ovat merkintöjä äidin henkilökohtaiseen ansioluetteloon. Tuon luettelon pohjalta määritellään paitsi äitiyttä, myös yhteiskuntakelpoisuutta.

Erot äitien persoonissa vaikuttivat myös siihen, miten normeihin suhtaudutaan. Vaikka normisto koettiin pääsääntöisesti kapea-alaiseksi, osa näki siinä myös positiivisia puolia:

“Koen kuitenkin että odotukset tuovat paljon hyvääkin. Sillä vahvat normit siitä mikä on oikeaa kasvatusta (esim. johdonmukaisuus, lapsen kuunteleminen ym.) kannustavat toimimaan oikein. Muuten voisi heikkona hetkenä hermo pettää ja alhaiset tunteet päästä valloilleen, mutta kun tietää, että joutuu ainakin jollekin asiaa myöhemmin selittelemään, niin ei halua sössiä.” (FB2)

”Ei niissä opuksissa kuitenkaan ihan tyhjästäkään toivoteta. Että ihan oikeistakin asioista kirjoittelevat ja kertovat.”(FB4)

Tietyt normit siis helpottavat kasvatus- ja hoivatyötä, koska sanktioiden myötä ne estävät aikuisia toimimasta mielivaltaisesti.

Useissa vastauksissa korostettiin sitä, että vaikka lähes jokainen äiti kokee ulkoa tulevia vaatimuksia ja paineita, tärkeintä on se, kuinka itse suhtautuu omaan äitiyteensä. Nämä kirjoittajat korostivat monesti myös äitiyden itsetuntoa ja minäkuvaa vahvistavaa vaikutusta.

”Täytyy sanoa että ihmettelen välillä itsekin miten minusta, ujosta ja epävarmasta teinistä, kasvoi kolmekymppinen itsevarma äiti, jota ei vähempää vois muiden mielipiteet hetkauttaa.” (N1V11)

Erityisesti ne aineistoni äidit, jotka olivat olleet äitejä jo useampia vuosia ja kasvattaneet mahdollisesti myös useampia lapsia, kertoivat hyvin samankaltaista tarinaa siitä, kuinka kokemuksen myötä usko omaan äitiyteen kasvoi. Omat todelliset ja kuvitellut virheet opitaan kyseenalaistamaan ja toisaalta myös antamaan itselleen anteeksi. Realiteettien tunnustamisella vaikutti olevan iso tekijä myös tässä prosessissa. Todelliset tarpeet opitaan erottamaan kuvitelluista ja kuvitelluista tarpeista valitaan ne jotka koetaan omia sekä perheen arvoja ja elämäntyyliä vastaaviksi.

Äidit, jotka olivat “kasvaneet ulos” suorituspainneiden maailmasta, eivät enää ironisoineet kokemuksiaan kuten ne, jotka kokivat olevansa siinä sisällä. Vaikuttaa siis siltä,

että huumori on nimenomaan selviytymiskeino, jota ei koeta enää tarpeelliseksi, kun ongelmasta on päästy jollain tasolla eroon.

Vertailu subjektin rakentamisen työkaluna

”Nyksukupolvi ei osaa kotitöitä eikä viitsi tehdä mitään, jos on hoidettavana yksi lapsi. Ihan huvittaa, kun kuulee jonkun sano-
van, ettei yhden vauvan kanssa pysty mitään kotitöitä tekemään. Naiset menkää itseenne ja ottakaa niskasta kiinni. Eipähän tarvitse sitten täällä palstoilla valitella, että mitään ei jaksakaan tehdä ja ettei teitä arvosteta... Kyllä onneksi vielä maaseudulta löytyy äitejä, jotka ehdivät pitää huushollin kunnossa ja hoitaa siinä sivussa monta lasta ja ehkä vielä karjankin.” (N1V29)

Koska subjektin elinehto on sitä ympäröivä sosiaalinen todellisuus, ei ole yllättävää että kirjoituksissa korostui vertailu. Oma toimintaa ja olosuhteita verrattiin monipuolisesti esimerkiksi muihin äiteihin, ystäviin, perheisiin ja omaan perheeseen.

Nykytilanteen vertaaminen “vanhoihin hyviin aikoihin” vaikuttaa olevan yleinen työkalu vastaajien rakentaessa subjektiuttaan. Nykyäitien tilannetta verrataan esiäitien tilanteeseen etsien eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä. Erityinen yksimielisyys vallitsee siinä, että ennen lastenkasvatuksen koettiin olleen yhteisöllisempää, jolloin myös vastuu jakautui useiden aikuisten kesken. Nykyaikana vastuu on entistä enemmän ydinperheillä, useimmiten päävastuun kantaa äiti. Yhteisöllisyyden aste on kiinni kunkin perheyhteisön dynamiikasta sekä konkreettisista häiritsevästä: vanhempien ja sukulaisten asuessa kaukana ei muutakaan hoitoapua ole usein tarjolla.

Menneisyyden romantisointi aiheuttaa nostalgisen kaipuun lisäksi myös paineita. Myytti vahvasta naisesta, joka paineli pelloille suoraan saunasta synnytyksen jälkeen, koetaan paitsi syyllistävänä, myös virheellisenä. Ensinnäkin juuri yhteisöllisyys auttoi sen ajan emäntiä: oli mummoja, piikoja ja sisarusia lasta kaitsemassa, toiseksi elämän katsotaan olleen ennen yksinkertaisempaa. Nykyäidin elämä asettaa omat, erilaiset haasteensa,

eikä sen siksi koeta olevan suoraan verrattavissa esiäitien työtaakkaan. Äitien reflektoidessa omaa suhdettaan suorittamiseen, myyttisen äidin kyseenalaistaminen olikin keskeisessä roolissa

Oma maa mansikka?

”Tajusin kirjoittaessani, että yhdenmukaisuuden paine äitinä on kova - koen etten jollain kirjoittamattomalla tavalla mahdu äitiyden normeihin ja siksi koen vaativana olla äiti tässä maassa”
(N1V6)

Eri maiden suorittamiskulttuuria verratessaan muutama vastaaja toi ilmi näkemyksen siitä, että äitiyden suorituskulttuurin kehtona pidetään Yhdysvaltoja. Sen sijaan Ranska mainittiin esimerkkinä yhteiskunnasta, jossa äitiyden representaatiot ovat aidosti monilukuisia, eikä yksityiskohtiin kiinnitetä niin paljon huomioita kuin Suomessa. Siellä kestovaipat, imetys ja kotiäitiys ovat henkilökohtaisia ratkaisuja, eivät merkkejä, joiden perusteella vanhemmuutta arvotetaan.

”Voin kertoa, että esimerkiksi asuinmaassani Ranskassa muita ihmisiä ei voisi vähempää kiinnostaa, miten kukin oman äitiytensä/vanhemmuutensa toteuttaa. Imettäminen/kotiäitiys/kestovaipat, ylipäättään äitiyden ’suorittaminen’ tasolla millä hyvänsä ei ole mikään ’juttu’.” (N1V4)

Suomalaisen kulttuurin vertaaminen muihin jakoi mielipiteitä Internet-keskustelussa. Toisaalta yhteiskunnan tuki nähtiin positiivisena asiana ja ilmaisuna äiti- ja lapsimyönteisyydestä. Kuitenkin suomalaisen äitiyden koettiin olevan myös yksinäistä selviytymistä ja ilmapiiriin lapsi- ja äitivihamielinen:

”Minunkin mielestäni on raskasta olla suomalainen äiti - ei siitä syytä että muut arvostele vain siitä syystä että äiti jätetään yksin hoitamaan lapset. Siis 2 vrk synnytyksestä äiti ja lapsi työnnetään

synnäriltä vielä verta vuotavana kotiin neljän seinän sisälle ja sen jälkeen pitää hoitaa vauva, koti ja isommat lapset - yksin.” (N1V32)

”Mitä Suomen yhteiskunnan tukiin tulee, ne kyllä osoittavat että äitejä ja lapsia arvostetaan Suomessa! Mutta kun ne ovat yhteiskunnan palveluja vaikuttavat ne kylmältä lohdulta jos ei ympäristö tue vastaavasti.” (N1V8)

”Vertailukohteena on siis Italia, jossa lapset saavat olla mukana ravintoloissa, pitää melua ja muutenkin perhe tuntuu olevan siellä suuremmassa arvossa. Totta kyllä, että valtiolta heruu tukia ja avustuksia, kotiäitiyden taloudellinen mahdollistaminen siis on ihan ok. Kysymys olikin henkisestä ilmapiiristä, joka täällä vallitsee.” (N1V6)

Menneisyyteen ja muihin kulttuureihin vertaamisen lisäksi äidit vertailevat toimintaansa erityisesti muiden samassa tilanteessa olevien toimintaan.

”Tosi avartavaa ja hyödyllistä on lueskella muiden mielipiteitä lastenhoitoon liittyen, mutta tosiaan vaikuttavathan ne omaan ajatteluun paljon. Välillä oma maalaisjärki tuntuu katoavan kokonaan ja jokin juttu saa ehkä turhankin suuret mittasuhteet.” (N2V5)

6.3. Subjektin autonomia ja sen rajat

Subjekti ei ole kiinteä tila, eikä se muodostu tyhjiössä. Se on moninaisten sosiaalisten kohtaamisten ja vallitsevan kulttuurin viitekehyksessä toimiva päättymätön prosessi. Teoreettiselta kannalta tarkasteltuna ajatus autonomisesta ja vakaasta subjektiviteetista on siis pätemätön. Aineistoni äidit heijastavat tätä käsitystä esimerkillisesti, sillä he kuvaavat toistuvasti lukuisia tahoja, jotka vaikuttavat heidän kokemukseensa itsestään

paitsi äitinä mutta myös esimerkiksi puolisona, naisena ja työntekijänä. Muutama äiti tosin kuvasi kokemuksena äitiydestä hyvin eheäksi ja autonomiseksi. Heidän tekstinä kuitenkin toi yhtäläillä esiin vastaavanlaisia ohjaavia ja rajoittavia tekijöitä kun subjektiivutensa ristiriitaiseksi kokeneet äidit.

Erityisesti pienten lasten äitien kirjoitukset kuvaavat sitä, kuinka he hahmottavat muiden näkevän heidät ensisijaisesti äiteinä ja näin ollen he myös tulevat määritellyksi sen kautta. Heidän toimintansa arviointi palautuu aina kysymyksiin lapsen hyvinvoinnista ja hyvän äitiyden normeista. Äidit ovat kokevat olevansa vapaata riistaa, sillä heidän subjektiivutensa ytimen määrittelee toinen henkilö, lapsi.

”Vaikka kuinka olisi hyvä itsetunto, niin kyllä mua ainakin ärsyttää sellainen kauhisteleva voivottelu päin naamaa. Se ei yksinkertaisesti ole sopivaa eikä korrektia käytöstä. Eihän sitä muistakaan toisen ihmisen asioista mennä laukomaan arvostelemaan sävyyn, ainakaan puolittuilla mammakavereille. Eihän työpaikalla kollegallekaan mennä sanomaan, että kauheaa, noinko sinä hoidat tuon ja tuon jutun. [...]. Ei se mene niin, että minä nyt vain päätän, etten anna muiden kommenttien häiritä elämäni. Kaikki eivät pysty vain päättämään olla syyllistymättä. Vain ne, joilla on tarpeeksi vahva itsetunto, voivat niin tehdä, mutta olen aika varma, että he ovat vähemmistö.” (N1V26)

”Tietty sitä pitäs olla huomioimatta muiden mielipiteitä, mutta kun ne iskee vasten kasvoja joka päivä joka tilanteessa. Ja pitäs olla onnellinen, että pystyy sentään tarjoamaan lapsilleen turvallisen kasvuympäristön, hyvän koulutuksen ja terveydenhoidon yms.” (N1V2)

Äitien kirjoituksissa toistuivat säännöllisesti neljä ryhmää, jotka syyllisyyden tunteita pääasiassa aiheuttavat. ryhmät ovat toiset naiset ja äidit, neuvoja, media sekä yksilöt itse.

Nainen on naiselle susi ”ja pahimpia susia ovat toiset äidit!”

Varsin yleinen havainto kirjoittajien keskuudessa oli, että lähes poikkeuksetta äideille suoriutumispaineita asettavat toiset naiset.

”Ja sitten oma äiti sanoo ihan suoraan, etten saa valittaa, ja että mun on jaksettava.” (AV4)

”Kotirouvana ikänsä maannut äitini ja kolme lapsetonta siskoani tiesivät kaiken paremmin.” (AV5)

”Jos omaa temperamenttisen lapsen, saa osakseen lähinnä paheksuvia katseita. Mummot tulevat heti neuvomaan, jos lapsesta jonkinmoinen ääni lähtee.”(N1V1)

Naisten välistä solidaarisuutta peräänkuulutettiin ja esiintyi myös ihmettelyä siitä, miksi tätä syyllistämistä ei tule miesten taholta, saati että miehet arvostelisivat toisiaan.

”Miksi, OI MIKSI miehet eivät koskaan tuskaile sitä kuinka heitä ahdistaa kun naapurin Jokke on niin Täydellinen Isä; aina hymyillen touhuaa lastensa kanssa pihalla.” (N1V20)

Äitiyttä kuvattiin jopa kilpailuksi ja tämän asetelman taustalla hahmotettiin nimenomaan olevan nykyaikaisen suorituskulttuurin, joka arvottaa ihmistä tämän elämän jokaisella osa-alueella.

”Kummallisinta mielestäni oli se että tunsin suurimman osan suoriutuspaineista tulevan toisilta äideiltä. Jotkut äideistä tuntuivat vain ”rehentelevän” kuinka helppoa imetys on taikka kuinka heidän lapsensa alkoivat nukkua koko yön jo muutaman kuukauden ikäisinä. Samaiset äidit tuntuivat ”katsovan kieroön” äitejä, joilla

oli vaikeuksia samojen asioiden kanssa.” (SP1)

Naisten keskinäisen arvosteluinnokkuuden syyksi esitettiin myös äitiyden mukanaan tuoman sosiaalisen elämän kaventumisen. Äiti ikään kuin sulkeutuu lapsiperhe-elämään ja siihen liittyvät yksityiskohdat alkavat saada yhä suurempia merkityksiä. Rakennettujen arvotusten ja mittarien kautta arvotetaan toimintaa ja pyritään hahmottamaan omaa positiota kyseisessä diskurssissa.

Kaipuu suurempaan äitien väliseen solidaarisuuteen korostuu erityisesti nostalgisten vertausten yhteydessä. Käsitys siitä, että yhteisöllisempänä aikakautena ja yhteisöllisemmissä kulttuureissa äitiyden kilpailuasetelmat eivät olleet yhtä merkittäviä ja näkyviä kuin nykyaikana, elää vahvana. Keskeistä toivotunlaiselle solidaarisuudelle on toisen arvostaminen ja auttaminen, mutta myös ”minding your own business” mentaliteetti, joka on ristiriidassa yhteisöllisyysihanteen kanssa.

Neuvola

Neuvolatoiminnan myötä äitiys sidotaan ympäröivään yhteiskuntaan jo raskausaikana. Esimerkiksi äitiysavustuksen saamiseksi äidin tulee käydä terveystarkastuksessa lääkärissä tai neuvolassa ennen neljättä raskauskuukautta. Vaikka raskauden seuranta on mahdollista hoitaa myös yksityisen terveydenhuollon piirissä, käyttää suurin osa suomalaisista julkisen puolen palveluita, joten neuvolassa asioimista voi pitää suomalaisten naisten kollektiivisena kokemuksena.

Neuvola nouseekin usein ilmi kirjoituksissa, pääsääntöisesti negatiivisten kokemusten myötä:

“Oon ollut aivan järkyttynyt siitä, kuinka neuvolasta luetellaan kaikenlaista uuvuttavaa, mutta ei niin tarpeellista tehtävää. Meidän terkkä sanoi mm. että kaikki vauvan soseet on tehtävä itse tai että ulkoitava on säällä kuin säällä, että mars kauppaan äiti vaan sadepukua ostamaan! Ja ettei mikroaaltouunia saisi käyttää lapsi-

perheissä. Ja kaiken tän on meidän terkkä ihan oikeesti sanonut, ja kyllä minä sitä ihmistä vielä esikoisen kohdalla kuuntelinkin. Enkä sitten jaksanut aina ulkoilla huonolla säällä ja podin kamalan huonoa omaatuntoa. Ja siitäkin, kun tarjosin 8 kk vauvalle ensimmäisen kerran kaupan sosetta. Hyi, kuinka kamala äiti olinkaan!” (AV13)

Neuvolatoiminnan lähtökohta on lapsen hyvinvointi ja perheiden tukeminen kasvatus-työssä. Aineistoni perusteella ongelmaksi nousee kuitenkin kykenemättömyys ottaa huomioon perheiden erilaiset taustat ja tilanteet.

”Kotikäynnillä neuvolan täti ihan oikeasti ja tosissaan kysyi multa; tiedänhän että lasta EI saa ravistella?! Jätti myös esitteen ja sanoi että voidaan muiden nuorien perheiden kanssa keskustella aiheesta! Oikeasti vähän loukkaavaakin on, varsinkin kun yksi kehitysvammainen lapsi meillä jo on... Ei viitsisi toistakin ravistaa sairaaksi!” (FB4)

”Itselläni on onneksi hyvä tukiverkosto, mutta jotkut joutuvat olemaan ihan yksin lapsen kanssa, kukaan ei auta. neuvolassakin saatetaan syyllistää.. ”mitäs menit ja teit lapsen, vaikka joudut olemaan yksin”. Ei sellaisia suunnitella.” (SP3)

Vastaajan kuvaama tilanne ei ole hänen oma kokemuksensa, mutta kuvaa se silti hänen käsitystään neuvolatoiminnan luonteesta. Vaikka neuvola luetellaan usein yhdeksi niistä yhteiskunnan palveluista, jotka kertovat äitimyönteisyydestä, eivät käytännön kokemukset sen toiminnasta vastaa ideaaleja.

Media

Median rooli suorituspainneiden asettajana tulee aineistossani esiin sivulauseissa. Se kuvataan itsestäänselvytenä, yksikään vastaajista ei sitä kiistänyt tai kyseenalaistanut,

muttei myöskään painottanut. Perhe- ja naistenlehtien, sekä television ja Internetin tarjoamat ohjeet ja niiden kautta rakentuva normatiivisuus on vahvasti läsnä äitien sosiaalisessa todellisuudessa, mutta ikään kuin taustahällynä.

Saatavilla olevan informaation valtava määrä aiheuttaa väistämättä myös ristiriitaisuuksia niiden sisällöissä. Äidit kuvaavatkin usein, kuinka he ovat kehittäneet itselleen suodattimen, jonka läpi he tarkastelevat heille tarjottua tietoa. Suodattimien käyttö tuli ilmi myös muiden suorituspainneiden asettajien kohdalla, mutta tietomäärän vuoksi korostui erityisesti median tarjoamien ohjeiden kohdalla.

Osalle vastaajista suodatinten käyttö oli luontevaa ja he myös korostivat sitä, kuinka tärkeää äidin on rakentaa omaa subjektiivuttaan valikoiden tarkkaan vain sen tiedon, joka tukee heidän omia käsityksiään. Nämä äidit siis työskentelevät tietoisesti minimoidakseen kognitiivista dissonanssia. Ristiriitaisuudet eivät aiheuta heille ahdistusta, sillä heillä on vahva käsitys siitä, mitä tietoa he pitävät itselleen ja perheelleen oikeana. Mielenkiintoista, joskaan ei kovin yllättävää, on se, että nämä samaiset äidit eivät kokeneet äitiyttä suorittamiseksi. Nämä äidit voidaan myös usein sijoittaa joko “äitiyteen kasvaneiden” ja/tai “toisin tekijöiden” joukkoon. He myös korostivat omaa persoonallisuuttaan rennomman äitiyden lähtökohtana:

Se suurin syyllistäjä

”Ajan kuluessa ja omien taitojen kasvaessa itsetuntoni kasvoi myös ja pystyin ottamaan etäisyyttä kaikkiin näihin odotuksiin/vaatimuksiin ja totesin että olin itse asettanut itselleni nämä epärealistiset odotukset vaikka ne toisten asettamilta tuntuivatkin.” (SP1)

Äidit toivat esiin monia tahoja, jotka luovat heidän äitiydelleen odotuksia. Kuitenkin huomattavan usein he päätyivät siihen lopputulokseen, että ovat itse itsensä suurimpia piiskureita: koska äitiyden normeja ei ole missään virallisesti julistettu, täytyy normiston olla vain äitien pään sisällä.

Itsensä syyllistäminen on rasittavaa ja voimia vievää, sillä syyllistymisen tunteet ovat jatkuvia. Oma toimintaa reflektoidaan joka käänteessä. Äidillä on näissä tilanteissa käytössä kaikki eri tahoilta tullut tieto, joka on usein keskenään ristiriitaista. Henkilökohtainen kasvu liittyy läheisesti itsensä syyllistämiseen, sillä selvitäkseen arjesta äidin on kehitettävä itsevarmuutta ja valittava ne toimintatavat jotka johtavat epätodennäköisimmin syyllisyyden tuntemiseen.

Oivallus siitä, että suurin syyllistäjä onkin minä itse, vaikutti olevan äideille vapauttava ja helpottava kokemus. Käsitys siitä, ettei sitä “naapurin täydellistä äitiä” olekaan olemassa, antoi äideille eväitä tarkastella äitiyttä uudesta perspektiivistä. Kuvitellun ulkopuolisen painostajan hävitessä heille avautui mahdollisuus reflektoida toimintaansa omista lähtökohdistaan ja realiteeteistaan. Ajatus siitä, että kaikki on kiinni vain omasta suhtautumisesta näyttää olevan selviytymiskeino.

Toisaalta osa keskustelijoista koki myös vallalla olevan kaksoisstandardin, mitä tulee itsensä syyllistämiseen ja syyllistymiseen ulkopuolisesta arvostelusta:

”Niin, ja sellainen asia tuli vielä mieleeni kun tätä asiaa pohdin, että miksi ei saisi loukkaantua? Tarkoitan sitä, että kun meitä äitejä ensin surutta arvostellaan ja syyllistetään, ja sitten joku todella loukkaantuu ja syyllistyy, niin sitten sanotaan, että hänellä huono itsetunto ja lopulta onkin ikään kuin hänen omaa syytään, että hän loukkaantuu. En oikein ymmärrä tätä näkökantaa. Miksi äidin pitäisi sulattaa kaikki, antaa aina mennä toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos? Eikö jokaisella ole oikeus myös loukkaantua? Monella äidillä olisi vähemmän itsetunto-ongelmia, jos ihmiset olisivat toisilleen ystävällisempiä, hienotunteisempia ja kannustavampia.” (N1V27)

7. Pirstaloitunut subjekti, väsynyt äiti

Tutkimukseni tukee Tuula Gordonin (1990) ja Eeva Jokisen (1997) tekemiä havaintoja: äitien kokemat äitiyden varjopuolet liittyvät usein kaikkiin muihin tekijöihin, kuin lapsiin itseensä. Suorittamisen kokemukset liittyvät pääasiassa kodin kunnossapitoon ja ajankäytön hallintaan. Useat äidit kuitenkin kokivat näiden asioiden määrittävän vahvasti sitä kuvaa, minkä muut ihmiset muodostavat heistä nimenomaan äitinä. Lisäksi äidit myös rakensivat omaa äitisubjektiaan vahvasti sen perusteella, miten he suoriutuvat arjen rutiinien pyörittämisestä. Ne, keille rutiinit olivat helppoja ja/tai mieluisia, kokivat äitiyden ennen kaikkea minäkuvaansa vahvistavina tekijöinä. Moni äiti tunnusti olevansa perfektionisti ja suorittajatyyppejä jo ennen lapsen saamista, joten äitiyden suorittaminen tuntui luontevalta jatkumolta, eikä ajanut heitä ahdistukseen.

Valtaosa kirjoittajista lukeutui kuitenkin siihen ryhmään, jolle äitiyttä kohtaan asetetut vaatimukset ja odotukset tuntuivat enemmän tai vähemmän rasittavilta, ahdistavilta ja jopa kohtuuttomilta moninaisuudessaan ja ristiriitaisuudessaan. Kokemusten perusteella syntyy kuva hämmennyksestä: toisaalta lapsi ja sen hoivaaminen tuottaa äideille tyydytystä, toisaalta ankara normisto värittää lapsiperheen arkea tummemmin sävyin. Tämä tulos vastaa Adrianne Richin hahmottelemaa jakoa äitiyden instituution ja jälkikasvun tuottamien positiivisten kokemusten välillä. Herääkin kysymys sisältyykö äitiyteen ylitsepääsemätön ristiriita, jonka vuoksi yksityinen ja julkinen eivät kykene kohtamaan? Määrittykö äitiys positiivisten kokemusten kautta vain henkilökohtaisella tasolla, äidin ja lapsen välisessä suhteessa?

Edellä mainitut havainnot yhdistettynä Meadin sosiaaliseen konstruktivismiin sekä Nätkinin näkemykseen äitiydestä kulttuurisena ja historiallisena konstruktiona muodostuvat yhden tutkimukseni keskeisistä tuloksista. Uusliberalististen arvojen nousu näkyy yksilön vastuun painottamisena ja äitiyden suorittamiskeskeisyytenä. Kun puhutaan äitiydestä, puhutaan onnistumisista ja epäonnistumisista, jotka sidotaan arvoihin. Vapaus on

näennäistä, sillä aineistoni perusteella äitien kokema normisto on kapea-alainen ja konservatiivinen. Sen aiheuttamat ongelmat nousevat esiin myös taustatutkimuksissa ja teorioissa. Useimmiten äidit syyttävät suorittamisideaalin vaalimisesta ja sitä kohti pyrkimisestä itseään. Tällöin he osoittavat sisäistäneensä individualistisen kulttuurin peruslähtökohdan: jokainen vastaa lopulta itsestään. Tiukan yhteisöllisyyden puuttuessa ratkaisun avaimet ovat omissa käsissämme, mutta samanaikaisesti meidän on myös osattava luovia rajattomien mahdollisuuksien ja elämäntyylien viidakossa ja osattava valita sieltä onnistuneesti ne tyyli, mitkä ovat sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti hyväksytyjä.

Ivan Illichin jo 1970 -luvulla esittämät ajatukset ihmisen toiminnan standardoitumisesta soveltuvat siis hyvin kuvaamaan nykypäivää. Myös Illichin kuvaamat kuluttamiseen liittyvät kategorisoinnit ovat nähtävissä suorituskulttuurin käytänteissä. Olen pyrkinyt tuomaan läpi työni omien kokemusteni kautta esiin niitä konkreettisia tekijöitä joiden kautta kulutusvalinnat luovat normeja ja yhtenäistävät hyvän ja huonon vanhemmuuden mittareita. Samat yksityiskohdat nousivat esille myös aineistossani. Erityisesti Internet -keskusteluiden äidit olivat hyvin tietoisia siitä, miten heidän äitiytensä määrittyy osaltaan lapsen haalarimerkin mukaan. Myyttinen täydellinen äiti on juuri sitä tyytyväisyyttä, jossa täydellinen vanhemmuus yhdistyy täydellisiin kulutusvalintoihin. Tuota tyytyväisyyttä kohti pyrkii suuri osa aineistoni äideistä.

Se, että aineistossani nousi esille myös ajatus siitä, että syyllistyminen ja ahdistuminen paineiden puristuksessa ovat merkkejä huonosta itsetunnosta, väärästä asenteesta tai jopa masennuksesta, osoittaa vielä äitien itsensä syyllistämistä konkreettisemmin millaisia kulttuurisia kertomuksia äitiydestä rakennetaan. Äidin tulee olla tarpeeksi vahva valitsemaan oman tiensä, tarpeeksi vahva olemaan syyllistymättä, stressaantumatta ja ahdistumatta, mutta tehdä kuitenkin asiat oikein. Ei myöskään tule unohtaa sitä tosiasiaa, että yhteiskunta säätelee äitiyden reunaehdoja. Äiti, jonka lapset otetaan huostaan, on yhä toki äiti mutta hyvin rajoitetusti. Äitien syyllistäminen siitä, että he syyllistävät itseään, ajaa äitiyden yhä tiukempaan ja ennen kaikkea sokeampaan suorittamiskulttuuriin.

Esitetyt epäilykset masennuksesta koetun ahdistuksen taustalla eivät ole välttämättä täysin liioiteltuja. Alan Ehrenbergin "väsyneen minuuden" käsite kuvaa kuinka liian

vaativat ja ristiriitaiset rooli-odotukset häiritsevät subjektin kehitystä ja ovat kenties syy länsimaiseen masennusepidemiaan. Näin ollen odotusten voidaan pikemminkin nähdä ajavan depression, sen sijaan että koetut paineet olisivat sen seurausta.

Tahtoisinkin painottaa erityisesti ristiriitaisuuden kokemusta subjektin kehityksen vääristymissä. Tiukat normit voivat ahdistaa, mutta niissä on sentään selkeyttä. Normien ristiriitaisuus sen sijaan ajaa Ehrenbergin hahmottelemaan tilanteeseen, missä yksilön on äärimmäisen vaikeaa prosessoida omaa äitiytään ja hahmottaa minuutensa ehyenä. Toteamus ”teetpä niin tai näin, aina menee väärinpäin” kuvaa erinomaisesti sitä tilannetta, missä monet nykypäivän äidit kokevat olevansa. Voikin kysyä, onko yhteisöllisyyden perään haikailu myös haikailua selkeisiin sääntöihin ja maallikkotietoon joka siirtyy yhteisten kokemusten ja tekemisen kautta? Onko vapaus käsitteenä muuttunut perusteellisesti kulutusyhteiskunnan myötä?

Olen perustanut suorittamiskäsitykseni pitkälti Illichin ajatuksiin, joiden keskeinen ideaali vapaus on. Se, että aineistoni osoittaa vapauden määrittelyn jos ei täysin, niin ainakin hieman erilaiseksi kuin miten Illich sen määrittelee, asettaa tutkimukseni ja tulkin-tani lähtökohdat uuteen valoon. Katson kuitenkin että tutkimukseni kannalta olennaista ei ole se, millainen ideaali vapaudesta vallitsee, vaan se, millaisten prosessien kautta sitä rajoitetaan ja millaisen vallankäytön kohteena yksilö on. Vapautta lienee myös mahdollisuus määritellä se itse itselleen.

7.1. Äitiyden ammattilaiset

Ivan Illich käyttää teoretisoinnissaan äidinvaistoa ja sen vääristymiä esimerkkinä asiantuntijavallasta yhteiskunnasta. Nykyaikainen vanhemmuusdiskurssi tarjoaa esimerkin, joka asettaa Illichin käyttämät vertaukset ironisen huvittavaan valoon. Nimittäin viime vuosina luonnollisuus ja luonnonmukaisuus ovat vallanneet alaa ja vaistovanhemmuudeksi kutsuttu suuntaus on saavuttanut merkittävän aseman äitiys- ja vanhemmuuskusteluissa. Olen itsekkin lukenut monta *opasta* siitä, kuinka *vaistovanhemmuutta toteutetaan*. Olemmeko todella niin erkaantuneita omista tuntemuksistamme, että tarvitsem-

me asiantuntijoita kertomaan mitä vaistomme meille kertovat? Vaikuttaa siltä, että Illich oli pikemminkin ennustaja kuin aikansa havainnoitsija, sillä ainakin nykyaikaisessa äitiysdiskurssissa hänen terävimmätkin kärjistyksensä vaikuttavat toteutuneen.

Asiantuntijadiskurssi toistui aineistossani kautta linjan. Äidit viittasivat toistuvasti esimerkiksi suosituksiin, opuksiin ja neuvolatoimintaan kuvatessaan kokemustaan suorituspaineista ja niiden asettajista. Lisäksi he myös refleктоivat suhtautumistaan asiantuntijatietoon jopa siinä määrin, että väitän sen olevan oleellinen osa äitisubjektin rakentumista. Kasvatusvastuun uudelleenjako näyttäisi vahvistaneen asiantuntijoiden asemaa. Nina Seppälä kuvaa vuoden 2000 -perhebarometrissä kuinka ammattikasvattajat ovat kokeneet että vanhemmat eivät uskalla, kykene tai viitsi ottaa kasvatuksen päävastuuta kantaakseen (Seppälä 200, 63-65). Aineistoni perustella kyse on nimenomaan uskaltamisesta. Vaisto ei riitä enää perusteeksi valinnoille ja näin ollen on turvallisempaa tukeutua ammattikasvattajien, terveydenhoitajien ja ravintoterapeuttien näkemyksiin ja heidän tarjoamiinsa valmiisiin argumentteihin.

Julkisessa keskustelussa ja tutkimuksissa on kannettu huolta hukassa olevasta vanhemmuudesta. Keskustelupalstoilla opettajat ja lastenhoitajat hämmästelevät nykyvanhempien intoa sysätä vastuu lastensa kasvatuksesta heille. Tutkimukseni perusteella on kuitenkin tekopyhää syyttää vanhempia siitä, että he ovat sosiaalistuneet asiantuntijavaltaisen yhteiskunnan toimintaan. Syntyy kuva, että asiantuntijoiden ideaalin mukaan vanhemmilla on kaikki vastuu, muttei juuri valtaa, kun taas he käyttävät sekä institutionaalista sekä kulttuurillista valtaa ilman että he joutuvat käyttämään resursseja suositusten toteuttamiseksi tai kantamaan vastuuta niiden toteutumisen seurauksista. Vaikuttaa siltä, että usein asiantuntijat eivät joko tunnista, tai halua tunnistaa, Giddensin määrittelemää asiantuntija-asiakas suhteen hierarkkisuutta, vaikka aineistossani suhde kuvataan lähes poikkeuksetta juuri tällaiseksi. Sen sijaan kasvatuskumppanuuden kokemukset liittyivät lähinnä vanhempaan sukupolveen ja läheisiin, asiantuntijuuden yhteydessä sitä ei kuvattu.

Tutkimukseni osoittaa että asiantuntijoiden vaikutus äitisubjektin syntyyn ja tämän myötä vanhemmuuden toteuttamiseen on merkittävä. Toisaalta myös sen aiheuttamat

syyllisyyden, ahdistuksen ja epävarmuuden tunteet ovat yhtä merkittäviä. Toisin sanoen jotta individualistisia oikeuksia, vapauksia ja vastuuta painottava kulttuuri toimisi omien premissiensä mukaisesti, on asiantuntijuutta kyettävä tarkastelemaan uudesta näkökulmasta. On käytävä kriittistä keskustelua siitä, millaista valtaa asiantuntijat harjoittavat ja löytää keinoja, joiden myötä myös vastuuta jyvitetään näille tahoille. Esimerkiksi ammattikasvattajien on kyettävä tarkastelemaan omien suositustensa seuraamuksia muutenkin kuin vanhempia syyttelemällä.

Toinen epäkohta joka koskettaa asiantuntijuutta liittyy kasvatus- ja koulutusjärjestelmämme perusteisiin. Kandidaatin tutkielmassani tarkastelin Lapin Yliopiston pedagogiikkaa kriittisen pedagogiikan näkökulmasta (kts. Poikela & Holm 2008). Tutkimuksen myötä tulin siihen tulokseen, että jopa yliopistotasolla kriittisyyteen kasvattamisessa on puutteita, mikä on ymmärrettävää kun ottaa huomioon että peruskoulujärjestelmämme muodostuu vahvasti asiantuntijaopettaja- vastaanottajaoppilas mallille (kts. Tomperi & Piattoeva 2005). Tällaisessa opetustilanteessa, jossa on vallalla tiukan hierarkkinen järjestys, kriittisyys typistyy usein pelkäksi ajattelutaidoksi jonka myötä menetetään sen analyttinen teho ja poliittiskulttuuriset ulottuvuudet (kts. esim. Giroux & McLaren 2001, 37). Meidät toisin sanoen kasvatetaan olemaan kyseenalaistamatta. Näissä olosuhteissa peräänkuulutan jälleen asiantuntijoiden vastuuta: on tekopyhää että asiantuntijat, jotka eivät kasvatuksessaan painota kriittistä suhtautumista heidän valtaansa, vaan pikemminkin päinvastoin, voisivat olettaa että ”kasvatit” kykenisivät vanhempina näin automaattisesti tekemään.

Kriittisen kasvatustieteen isän Paulo Freiren mukaan valtaapitävän eliitin ja kansan välinen tasa-arvoinen dialogi on mahdotonta, ellei sitä häiritseviä valtarakenteita oteta huomioon. Ihmisten välisissä kohtaamisissa käytetty kieli määrittää dialogin sisältöä ja sen vaikutuksia. Tietoa hallitsevan eliitin ja massojen maailmankuva ja kokemusvarasto poikkeavat usein toisistaan ja tämän myötä viestintä saa muodon, jossa henkilöt puhuvat käytännössä eri kieltä (kts. esim. Freire 2000.) Kielen merkitys korostuu sähköisten medioiden vallatessa alaa kulttuurisen siirron kentillä. Hymiöt eivät riitä korvikkeeksi sanattoman viestinnän hienovaraisuudelle.

Kykenemättömyys asiantuntijavallan kriittiseen reflektointiin ilman siitä aiheutuvaa kognitiivista dissonanssia on osoitus siitä, että kasvatusjärjestelmässämme asiantuntijatiedolla on autoritäärinen asema. Tästä syystä jokaisen tieteenalan edustajan kuuluisi olla hyvin sensitiivinen sen suhteen miten uutta tietoa tuodaan julkisuuteen ja kuinka ehdottomasti omia totuuksia esitetään. Toki myös median tulisi tuntea vastuunsa. Liian usein lehdistä saa lukea ”Asiantuntija kertoo miten sinun tulee elää elämäsi” -tyyppisiä otsikoita.

Päätelmäni eivät toki tarkoita sitä, että olettaisin, tai aineistostani saisi sen kuvan, että äidit tottelevat sokeasti asiantuntijoiden suosituksia. Toki näin ei ole. Ongelmaksi näyttää muodostuvan kuitenkin se syyllisyys, ja myös syyllistäminen, joka suositusten kritisoimisesta tai noudattamatta jättämisestä seuraa. Syyllisyyden jatkuva toistuminen kautta aineiston osoittaa, kuinka sisäänrakennettua asiantuntijavalta yhteiskunnassamme on ja millaisia ulottuvuuksia se saa äitiyden kokemuksissa.

7.2. Muita huomioita aineistosta

Aineistostani nousi esiin myös kolme huomattavaa teemaa, mitkä eivät kuuluneet varsinaiseen analyysiin. Näissä teemoissa onkin kyse siitä, mistä ei puhuta. Niiden kautta ilmiön määrittely saa syvempiä ulottuvuuksia, sillä ne osoittavat sen rajapinnat.

Ensiksi, isien läsnäolo ja osallistuminen jäi hyvin vähälle käsittelylle. Ilman käsitystä heteroseksuaalisesta matriisista olisi helposti voinut olettaa valtaosan vastaajista olevan yksinhuoltajia. Kirjoitusten perusteella syntyi kuva, että vastuu paitsi lasten hyvinvoinnista, myös vanhemmuuden suorittamisesta on hyvin vahvasti äidillä. Äiti päättää ruokinnasta, kodin siisteystasosta, yhteydenpidosta sukulaisiin ja tuttaviiin, lapsen ulkoilusta ja vaatetuksesta ja niin edelleen. Hän myös huolehtii ja kantaa huolta siitä, että lapset kehittyvät normien mukaan:

”Äidin kontollean yleensä jää enemmän... Oon sanonu omalle miehelle että jos se hänestä olisi kiinni, meillä neljä vuotias joi si vielä tuttipullosta ja käyttäisi päivälläkn vaippaa!” (FB1)

Näin ollen myös vastuu ratkaisuista ja niiden lopputuloksista jää äidille. Ydinperhepäinnotteisessa kulttuurissa perheen toimitusjohtajan rooli vaikuttaa lankeavan usein äidin harteille, olipa hänellä siihen valmiuksia tai ei. Tämän osoittavat myös äitien kohtaamat ihmettelyt siitä, kuinka lapsi uskalletaan tai raskitaan jättää hoitoon isälle. Isä siis nähdään yhä usein ”vain” lapsen *hoitajana*, sen sijaan että hän olisi äidin tavoin *hoivaaja* ja erityisen merkityksellinen kiintymyssuhteen osapuoli.

Nykyisin miehiä kannustetaan entistä enemmän ottamaan oma paikkansa perheen arjessa tasa-arvoisena vanhempana ja kodinhoitajana, ja monet miehet ovat tähän haasteseen tarttuneetkin. Miesten oikeudet lapsiinsa erityisesti erotilanteissa ovat nouseva kiinnostuksen kohde, aiheesta tehdään tutkimuksia ja äitejä suosivaa järjestelmää kyseenalaistetaan ja kritisoidaan aktiivisesti. Isän rooli on siis kiistattomasti murroksessa jota voi pitää monilla mittareilla positiivisena. Aineistoni perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että on vielä pitkä matka tilanteeseen jossa isät piilottavat korvikepurkit ja valmisoseet ostoskorin pohjalle ja tuntevat syyllisyyttä siitä etteivät viitsi lähteä kaatosateessa hiekkalaatikon reunalle istumaan.

Ritva Nätkinin (1996, 233) mukaan naisten suhtautuminen miehiin isinä on modernisaation myötä jakautunut kahteen eri rintamaan. Toisella puolella on jaetun vanhemmuuden ideaali ja toisella niin sanottu itsenäinen äitiys, jonka myötä mies suljetaan pois tai syrjäytetään vanhemmuudesta, syystä tai toisesta. Aineistoni perusteella on tulkittavissa, että useimmissa lapsiperheissä isän asema vanhempana on taistelutanner, jossa molemmat rintamat sotivat keskenään. Niissäkin vastauksissa, joissa annetaan viitteitä tasa-arvoisesta vanhemmuudesta, äidit tuovat vahvasti esiin asemansa perheen organisoijana ja päävastuunkantajina. Käänteisesti tämä antaa viitteitä siitä, että vaikka arjen askareet ja hoiva ovat yhä jaetumpia, on isän rooli kuitenkin jossain statistin ja apulaisohjaajan välimaastossa.

Toiseksi aineistosta nousi esiin perhepuheen vähäisyys. Kirjoitusten perusteella rakentuu vaikutelma, että äidin subjektiivisuuksella rakentuu tuki perhe-elämän viitekehityksessä, mutta jopa yllättävän riippumattomana siitä. Tämä voi olla kytköksissä edellä käsittelemääni

isän roolin näkymättömyyteen ja voikin kysyä, kokevatko äidit perheen dynamiikan rakentuvan heidän positionsa pohjalta tai siitä riippumatta? Aineistoni perusteella kallistun ensimmäiseen vaihtoehtoon.

Perhepuheen vähyyden lisäksi myös omista lapsista puhuminen itsenäisinä ja ajattelevina, toimivina ja tuntevina yksilöinä puuttui lähes täysin aineistostani. Äidit käyttivät oman lapsensa yksilöllisyyttä kuvausten esimerkkinä yllättävän harvoin. Lapsi on ikään kuin irrallinen projekti, vaikka toisaalta äidin elämäntyylin ja siihen liittyvien valintojen nähdään olevan laajasti yhteydessä lapsen kasvatukseen. Äidin persoona ei kuitenkaan saa näkyä tässä prosessissa. Persoonan ulosrajaaminen tapahtuu hyvän ja huonon äitiyden määrittelyiden prosesseissa, jotka eivät jätä itsensä ilmaisulle juuri tilaa.

Ilmiön esiintymisen voi tulkita monin tavoin. Ilmiselvin on toki se, ettei kirjoittaminen ole monille välttämättä luontevin keino ilmaista itseään. Monet asettivatkin itsensä puhumaan yleisellä tasolla ja analysoivat äitiyttään hieman ulkopuolisesta positioista. Toisaalta kyse voi olla myös perinteisessä suomalaisessa kulttuurillisen äidin painotuksessa. Äitiys on tehtävä ja rooli, joka rakentuu velvollisuuksien kautta. Tämän myötä henkilökohtainen kokemus- ja tunnemaailma irtaantuu äitiydestä tai tiivistyy psykologisten teorioiden kuvaamiin prosesseihin. Äitiyden näkeminen ja kokeminen kokonaisvaltaisenä osana subjektiutta vaikuttaa olevan asia, jota ei kyetä kuvaamaan ainakaan kirjoitetun tekstin kautta. Toki aineistooni sisältyi myös tällaisia kuvauksia, mutta ne olivat selkeästi vähemmistönä.

Kolmas mielenkiintoinen havainto oli se, että vaikka muutama äiti totesi painokkaasti että ei koe äitiyttä suorittamiseksi, itse suorittamisen käsitettä ei kritisoitu tai kyseenalaistettu juurikaan. Toki käsitteeseen liittyvien toimintojen kuvaamisessa oli vivahdeeroja, mutta itselleni oli yllätys, kuinka helppoa kirjoittajille oli niitä nimetä. Nekin jotka eivät kokeneet suorittavansa äitiyttä, luettelivat sujuvasti seikkoja miksi eivät koe olevansa ns. ”normiäitejä” (esimerkiksi eivät stressaa siivoamisesta). Käsitteen tutuus ja tunnistettavuus antaa viitteitä siitä että suorittamisdiskurssi on keskeisessä ja jopa merkittävässä osassa äitien sosiaalisen todellisuuden rakentumisessa.

Niiden äitien osuus, jotka eivät kokeneet suorittamista mitenkään ongelmalliseksi, oli pienehkö, mutta mielestäni laadullisesti merkittävä. Heräsikin kysymys siitä, ovatko he juuri niitä äitejä, jotka menestyvät äitiydessään ja osallistuvat normiston luomiseen ja uusintamiseen? Ovatko he niitä pioneereja, jotka sopeutuvat muita paremmin ja näin ollen lunastavat mahdollisuuden muuttaa sosiaalista todellisuutta radikaalisti? Suorittamiskäsitteen tunnistettavuuden ja sen kritiikin puutteen myötä syntyi tutkimukseni nimi ja näkemys suorituskeskeisestä asiantuntijayhteiskunnasta. Ilmiö on kuitenkin niin laaja, että otsikon mahtipontisuudesta huolimatta tunnustan oman työni olevan vain pieni palanen sen määrittelyssä.

8. Tutkimusprosessin kauneus ja kauheus

Laadullisen tutkimuksen pätevyys eli validiteetti toteutuu, jos tutkimuksella saadaan tietoa tarkastelun kohteena olevasta ilmiöstä. Tutkimuksen validiteettia lisää monipuolinen aineiston keruu ja jatkuvan vertailun käyttö tutkimusanalyysin aikana. Sen arviointi ei ole kuitenkaan ole yksiselitteistä saati yksinkertaista. (Krause & Kiikkala 1996, 72; Hirsjärvi ym. 2009, 232.) Laadullisen tutkimuksen reliabiliteetti eli luotettavuus taas ilmenee tutkimusprosessin toteuttamisessa. Tutkimuksen reliabiliteetti sisältyy tutkimuksen validiteettiin. Reliabiliteetin tarkastelussa arvioidaan, miten tutkimustulos vastaa tutkimuskohdetta ja vastaavatko tutkimuksen johtopäätökset alkuperäistä tutkimusaihetta. (Krause & Kiikkala 1996, 72; Hirsjärvi ym. 2004, 213.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat tutkija ja tutkijan taidot, aineiston laatu, aineiston analyysi ja tutkimustulosten esittäminen. Sisällönanalyysissä vaikuttaa lisäksi aineiston pelkistäminen niin, että se kuvaa mahdollisimman luotettavasti tutkittavaa ilmiötä. (Janhonen & Nikkonen 2003, 36.)

Reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä on käytetty perinteisesti tutkimustyön luotettavuuskriteerien määrittäjinä. Tynjälä (1991, 388–391) toteaa kuitenkin, ettei kvalitatiivisen tutkimuksen piiristä löydy yhtenäistä käsitystä tutkimuksen luotettavuuteen liittyvistä kysymyksistä. Luotettavuustarkastelu on riippuvainen valitusta tieteenfilosofisesta näkökulmasta sekä käytetystä tutkimusmenetelmästä. Eri tutkimusmenetelmien taustalla on erilaisia tieteenfilosofisia ja epistemologisia oletuksia, jotka tulee tutkimusta tehdessä tiedostaa. Bruner hahmottaa kaksi erilaista tietämisen tapaa, loogis-rationaalisen ja narratiivisen, ja toteaa että ne myös merkitsevät täysin erilaisia verifikaatioprosesseja. Narratiivisen tiedon luotettavuuskriteerinä keskeinen on todentuntuisuus, jolloin lukija voi vakuuttua tapahtumien välisistä yhteyksistä. (mt. 1986, 11-13.)

Todentuntuisuuden ohella toinen keskeinen luotettavuuskäsite on tutkimuksen läpinäkyvyys (Connelly & Clandinin 1996, 85). Sillä viitataan tutkimuksen seikkaperäi-

seen kuvaukseen, jonka avulla lukija voi seurata mahdollisimman tarkasti tutkimuksen kulkua, tutkijan ajattelua ja tutkimuksen kuluessa tehtyjä johtopäätöksiä. Kvale (1996, 245) kirjoittaa perinteisten luotettavuuskäsitteiden uudelleenkäsitteellisistä, ja toteaa, että reliabiliteetin sijasta voi puhua tutkimustulosten johdonmukaisuudesta: lukijan tulee ymmärtää tutkijan päättely, olipa hän siitä samaa mieltä tai ei. Tutkijan johtopäätösten tueksi raporttiin tulee valita relevantteja lainauksia tutkimusaineistosta. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt tuomaan tutkimuksen kulun esille raportissa tarkasti. Tähän kuuluu omien ennakko-oletusten ja lähtökohtien esiintuominen, sekä omien kokemusteni reflektointi.

Luotettavuustarkastelussa voidaan myös kysyä, onko haastateltavien valinta tapahtunut sellaisesta henkilökoukosta, jota voidaan pitää edustavana tutkittavan ilmiön kannalta. Kuten totesin, aineistoni oli monessa mielessä varsin homogeeninen, vaikka vastaajia oli ulkomaita myöten. Koska en kysynyt vastaajilta taustatietoja, tämä oletus homogeenisyydestä liittyy puhtaasti teksteissä esiintuotuihin tekijöihin. Näin ollen en siis väitä, enkä voikaan väittää, että tutkimukseni kertoisi mitään esimerkiksi lesboäitien, yksinhuoltajaäitien tai adoptioäitien kokemuksista tai että tulokseni olisivat jotenkin yleistettävissä koskemaan myös heitä. Uskon kuitenkin, että monet kokemukset ovat äideille yhteisiä. On myös huomattava, että vaikka äitiyden kokemus on tiedonvälityksen myötä entistä universaalimpi, tutkimukseni käsittelee hyvin vahvasti länsimaista, tarkemmin sanottuna suomalaista, äitiyttä. Eräs vastaaja kertoikin kokemuksiaan Aasiasta ja toi ilmi, kuinka äitiys on siellä täysin erilaista.

Perinteistä yleistettävyyttä ei pidetä mahdollisena eikä tavoiteltavanakaan laadullisessa tutkimuksessa, vaan sen sijaan voidaan puhua teoreettisesta yleistämisestä. Tällöin tutkimustuloksia ja niiden tulkintaa verrataan aiempaan aihepiiristä olevaan tutkimustietoon. Raportoinnissa tämä merkitsee empirian ja teorian vuoropuhelua: aineistosta saatavia havaintoja tarkastellaan rinta rinnan toisten tutkimusten tulosten tai teorian kanssa (Eskola & Suoranta 1998, 67–68, 243). Olen johtopäätöksissäni pyrkinyt keskustelemaan tutkimukseni erityisesti taustalla olevien teorioiden ja teoreetikkojen kanssa. Yhteydet Illichin, Freiren sekä feministitutkijoiden teorioihin ovat perusteltuja ja yleistettävissä myös laajempaan käsitykseen yhteiskunnasta ja sen sosiaalisten diskurssien

muotoutumisesta.

Tutkimukseni edetessä sen painopisteet muuttuivat aineiston ohjaamina, kuten laadullisen aineiston kanssa työskennellessä usein käy. Koen kuitenkin, että näkökulmani ei muuttunut prosessissa. Se, että minulla oli tietty näkökulma, jota halusin aineistollani testata, asettaa kuitenkin tutkimukseni läpinäkyvyyden kyseenalaiseksi. Missä määrin kysymykseni johdattelivat äitejä vastaamaan niin, että vastaukset tutkisivat näkökulmaani? Kuinka avoimesti analysoin aineistoani? Valikoinko sieltä vain ne osiot, jotka tukevat käsitystäni? Koen kuitenkin, että näkökulmani on havaittavissa läpi tutkimukseni alkaen johdannosta ja päättyen johtopäätöksiin. Valitsemani teoreetikot ja teoriat kiinnittyvät selkeästi tiettyyn tieteenfilosofiseen kenttään. Tämän kentän hahmotetaan olevan usein enemmän tai vähemmän sidoksissa yhteiskunnalliseen keskusteluun, politiikkaan ja erityisesti sen vasempaan siipeen. Olen tästä täysin tietoinen ja sitoudun siihen, vaikken toivoisi tutkimustani hahmotettavan ensisijaisesti poliittisten jakojen kautta.

Feministisen tutkimusperinteen metodologiset vaatimukset asettivat omat haasteensa aineiston analyysille ja johtopäätösten tekemiselle. Ensinnäkin minun oli huomioitava oman kokemukseni vaikutus suhteessa tutkimuskohteeseen ja aineistoon. Toiseksi oli pyrittävä välttämään sekä totuushakuisuutta että essentialismia. Kuitenkin samaan aikaan on mahdotonta esitellä kokemusten kirjoja tekemättä yleistyksiä jollain tasolla. Tätä tehtävää tosin helpotti sekä vastaajajoukon taustallinen homogeenisyys ja se, että vastaukset olivat sisällöltään hyvinkin samansuuntaisia. Kolmanneksi tutkimuksen rakenteen kannalta liiallinen “mutta” ja “jos” -sanojen käyttö johtopäätösten raportoinnissa ei ole välttämättä paras ratkaisu. Koska vastakkaisia näkemyksiä ja kokemuksia kuitenkin esiintyi jossain määrin, olen pyrkinyt tuomaan ne esiin ainakin keskeisimmissä teemoissa.

Samaan aikaan kun asetti haasteita, tuotti feministiseen tutkimusperinteeseen nojaaminen minulle varmuutta tutkimuksen tähän vaiheeseen. Tutkimusprosessin kuvaus ja läpinäkyvyys olivat ehdottomia *itselleni* asettamia vaatimuksia, eivät pelkästään hyvän tieteellisen käytännön asettamia vaatimuksia. Koen onnistuneeni tässä tavoitteessa, mut-

ta sokeus omalle tekstille ja aiheen henkilökohtaisuus tutkimuskohteilleni aikaansaavat kuitenkin sen, etten tahdo arvioida tutkimukseni luotettavuutta kuin omasta näkökulmastani. Totuuksia on yhtä monta, kuin lukijoitakin.

8.1. Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Eräs tärkeimmistä tutkijan ominaisuuksista on rajaamisen taito. Juuri tämä muodostuikin suurimmaksi haasteeksi oman työni kohdalla. Jokaisen lähteen myötä nousi uusia kiinnostavia osa-alueita joihin olisin mielelläni paneutunut enemmänkin. Seuranani oli myös toistuvasti tunne siitä, että argumentointini on puutteellista, koska en voinut tuoda esiin jokaista mielenkiintoista näkökulmaa, joka on kenties kuitenkin vaikuttanut ajatteluuni.

Merkittäviä osa-alueita, joita jouduin rajaamaan työstäni pois, oli esimerkiksi identiteetin tarkastelu osana subjektiutta ja sen rinnalla. Valinta oli tehtävä pintaraapaisun ja poisjättämisen välillä ja sivuuttamaan sen lähes täysin. Aiheeni ja myös aineistoni käsittely identiteetin näkökulmasta voisi olla mielestäni erittäin hedelmällistä ja tuottaisi analyysiä syventäviä tutkimustuloksia.

Myös kehityspsykologiset tarkastelunäkökulmat olen rajannut työstäni pois käytännössä kokonaan. Subjektiuden muodostumisen voi toki hahmottaa psykologiaan läheisesti liittyvänä teemana, mutta oma tulokulmani aiheeseen on kuitenkin enemmän yhteiskunnallinen ja sosiaalis-konstruktiiivinen. Aineistoni soveltuisi nähdäkseni erinomaisesti myös psykologisista lähtökohdista ammentavan analyysin kohteeksi.

Esittelemäni kolme “näkymätöntä” teemaa soveltuisivat myös jatkotutkimuksen aiheiksi. Mikä on isän rooli perheessä suorittamisnäkökulmasta tarkasteltuna? Millaiseksi isäsubjekti rakentuu tässä kontekstissa? Koskeeko normijärjestelmä ja suorituspainheet vain äitejä, vai kokevatko isätkin niitä yhtäläillä? Eroavatko isän kokemat odotukset äidin kokemista ja miten? Perhepuheeseen liittyen olisi taas mielenkiintoista selvittää, johtuvatko saamani tulokset vain kysymyksenasettelustani, vai kokevatko äidit roolinsa todella niin ulkoistetuksi, kuin minkä käsityksen tekstien perusteella voi saada. Toisaal-

ta tähän teemaan liittyy myös tutkimusmenetelmien pohtiminen: voiko kirjoitettu aineisto olla koskaan yhtä hedelmällistä tämän tyyppisissä tutkimuksissa kuin esimerkiksi haastatteleamalla kerätty? Onko tunteiden kuvaaminen aakkosilla epäluontevaa, erityisesti kun puhutaan äitiydestä joka on samalla vahvasti sekä yhteiskunnallinen että yksityinen instituutio.

Suorittamiskurssin tunnistettavuus ja erityisesti kyseiseen diskurssiin hyvin sopeutuneet äidit ansaitisivat mielestäni myös ehdottomasti lähempää tarkastelua. Heidän näkemyksensä ja kokemuksensa äitiyden ja suorittamisen välisestä suhteesta tarjoaisi erinomaisen mahdollisuuden tarkastella Richersonin ja Boydin kulttuurisen siirron teoriaa. Ensiksikin voisi tarkastella kuuluvatko suorittamiskurssin sisäistäneet ja sen rakenteet hallitsevat äidit sosiaaliseen ja/tai taloudelliseen eliittiin. Toiseksi olisi mahdollista tutkia miten heidän medioissa ja arkielämässä levittämät ajatukset vaikuttavat ”sopeutumattomiin” ryhmiin.

Tutkimukseni loppumetreillä nousi esiin ristiriita, joka ilmeni suorituskäsitteen määrittelyssä tärkeimmän teoreetikkonin Ivan Illichin ja aineistossani tulkittavissa olevan vapauskäsitteen määrittelyssä. On selvää että vapaus ei ole, eikä ole koskaan ollutkaan, yksiselitteinen käsite, vaan se on merkinnyt erilaisia asioita eri aikoina eri ryhmille ja yksilöille. Olisi kuitenkin mielenkiintoista pohtia sitä, ovatko saamani tulokset näkyvissä muuallakin yhteiskunnassa. Onko länsimaisen kulutusyhteiskunnan vapausideaali tehnyt täyskäännöksen? Onko vapaus, kuten se useimmiten ymmärretään, alkanut määrittyä jossain määrin sorron välineenä yksilöille?

8.2. Näkökulma: Feministinen tutkimus ja äitiys

“On varmaan mahdollista lähestyä tuota hämärää seutua, jollainen äitiys naiselle on, kuuntelemalla entistä tarkemmin, mitä nykypäivän äidit sanovat taloudellisten huoliensa läpi, levottomuuksiensa keskellä, unettomuuksien, ilojen, raivojen, tuskien ja onnentunteiden keskellä, ja sen syyllisyyden tuolla puolen, jonka liian eksisten-

tialistinen feminismi heille testamenttasi” (Kristeva 1992, 18)

Julia Kristevan sanat kuvastavat erinomaisesti sitä ajatusmaailmaa jonka puitteissa lähdin tekemään tutkimustani. Huolimatta pyrkimyksestäni monitieteellisyyteen kasvustieteen, yhteiskuntatieteen ja sosiologian antia hyödyntäen, perustuvat tutkimuksen tekemisen eettiset valinnat sekä tieteenfilosofiset näkökulmani kuitenkin erittäin vahvasti feministiseen tutkimukseen. Kokemukseni tutkimuksen tekemisestä ei horjuttanut uskoani siihen, että kyseinen koulukunta tarjoaa mitä erinomaisimmat välineet tutkimuskohdetta kunnioittavaan otteeseen sekä aiheen monipuoliseen ja syvälliseen tarkasteluun.

Sen sijaan feministisen koulukunnan tuottamat äitiyteen liittyvät teoriat jättivät minut hieman kylmäksi. Äitiyden käsittely on liittynyt vahvasti naisliikkeen toimintaan ja erityisesti sen varhaisimmissa määrittelyissä korostuvat ajattelijoiden henkilökohtaiset näkemykset ajan yhteiskunnallisista ja kulttuurisista suuntauksista. Esimerkiksi bolševikki Aleksandra Kollontain mielestä lastenkasvatus tuli järjestää yhteiskunnan toimesta, Simone de Beauvoir näki äitiyden ruumiin ylittävän vapautumisen esteenä, Minna Canth korosti yhteiskunnallista äitiyttä. Ja, kuten Kristeva yllä olevassa sitaatissa toteaa, eksistentiaalinen feminismi ei onnistunut juuri edeltäjiään paremmin mitä tulee äitien kokemuksen ja äänen kunnioittamisessa.

Postmodernilla aikakaudella kärkevää vastakkainasettelua ja essentialismia on pyritty tarkastelemaan kriittisesti ja naistutkimus onkin kyennyt siirtymään askeleen kohti uudenlaista tiedekäsitystä ja tieteen tekemisen tapaa. Tästä huolimatta minun oli usein vaikeaa tunnistaa omaa tai informanttieni kokemusta äitinä olemisesta feministitutkijoiden teorioista. Vaikuttaa siltä, että rakenteiden kritisointi on tärkeämmässä osassa kuin se, miten nämä rakenteet ilmenevät todellisten äitien kokemusmaailmassa. Uskoisin osasyyn olevan siinä, että hakiessaan oikeutustaan tieteen kentällä feministinen koulukunta on suuntautunut osittain pois päin omista ideoistaan.

Kiinnostuin naistutkimuksesta opintojeni alussa, koska se vaikutti antavan lupauksen siitä, että sen avulla minulla on mahdollisuus kehittyä täysivaltaiseksi tiedeyhteisön ja

yhteiskunnan jäseneksi. Sellaiseksi jäseneksi, joka tiedostaa sosiaalisen todellisuutensa rakenteet ja rajat, tunnistaa sorron ja vallankäytön mekanismeja sekä osaa luovia näissä diskursseissa tasa-arvoisemman tulevaisuuden saavuttamiseksi. Olen kuitenkin kokenut erityisesti tämän tutkimuksen teon myötä että koulukunnan sisällä on paljon keskustelua joka on jumittunut filosofiselle, arkielämästä vieraantuneelle tasolle.

Mainitsemani epäkohta koskee erityisesti kirjoittamisen tapaa. Ihailen suuresti bell hooksia, jonka tieteellisen kirjoittamisen lähtökohtana on se, että jokainen, koulutettu tai kouluttamaton, pääsee käsiksi hänen tuottamaansa tietoon. Kielenkäytön diskriminoivat ulottuvuudet, joita aiemmin esimerkiksi mainitsemani Freire on analysoinut laajasti, tuntuvat liian usein naistutkijoilta unohtuneen. Rehellisesti sanottuna jouduin jättämään useita lähteitä hyödyntämättä, koska en kokenut ymmärtäväni lukemaani tarpeeksi hyvin. Jos minä en tähän kykene itse, paitsi äitinä, mutta lisäksi myös naistutkimuksen laajojen sivuaineopintojen jälkeen, on oletettavaa että teorioiden lukijakunta on hyvin rajallinen. Tämä asettaa naistutkijoiden tasa-arvopyrkimykset hieman ironiseen valoon.

Toki olen valmis myöntämään sen, etten välttämättä onnistu itse yhtään sen paremmin. Opiskelijan on tieteellisesti vallattomana käytännössä mahdotonta toimia tiettyjen rakenteiden ja sääntöjen vastaisesti, sillä toki haluan että työni hyväksytään. Hyvittääkseen sitä väkivaltaa, mille tutkimusprosessi aiheeni ja aineistoni alisti, olen pyrkinyt pitämään vajavaisuuteni jatkuvasti silmieni edessä. Olen raottanut omaa yksityiselämäni ja kokemuksiani korvauksena sekä tulkinta-apuna. Niiden kautta haluan tarjota mahdollisuuden tarkastella tutkimustani kokemuksen ja ajankuvan valossa. Olen myös pyrkinyt tuomaan äitien ääntä kuuluviin parhaani mukaan sekä korostamaan niitä seikkoja, joita tulkitsin heidän painottavan. He ovat lopulta se tuomaristo, joka päättää, missä määrin olen onnistunut tehtävässäni tarkastella äitiyttä omien eettisten periaatteideni mukaisesti ilman norsunluutorneja ja perspektiivejä. Vertaisena. Äitinä.

Lähteet

- Aula, Pekka, Matikainen, Janne & Villi Mikko 2006 (toim.). Verkkoviestintäkirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Andrews, Molly 2002. Introduction: Counter-Narratives and the Power to Oppose. *Narrative Inquiry* 12 (1), 1-6.
- Beauvoir, Simone de 1980. Toinen sukupuoli. Suom. Annikki Suni. Helsinki: Kirjayhtymä
- Becker, Howard S. 2001. Whose Side Are We On? Teoksessa: Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. *The American Tradition in Qualitative Research. Volume 1*. Sage Publications
- Berg, Kristiina 2009. Kulttuuriset odotukset äitiyden rakentajana. *Janus* Vol 17 (2) 170-175. Saatavissa:
<URL:http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0209/2_2009_berg.pf>
(Luettu 12.10.2010)
- Berger, Peter L. & Luckman, Thomas 1966. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suom. & toim. Raiskila, V. 1994. 4.painos 2003. Helsinki: Gaudeamus
- Bird, Elisabeth & Jogenson, Jane 2002. Extending the School Day: Gender, Class, and the Incorporation of Technology in Everyday Life (255-274). Teoksessa: Consalvo, M. & Paasonen, S. (toim.) 2002. *Women & Everyday Users of the Internet*. New York: Peter Lang Publishing
- Björnberg, Ulla 1992. Parents' Ideals and Their Strategies in Daily Swedish Life. Teoksessa: Björnberg, U. (toim.) 1992. *European Parents in the 1990s, Contradictions and Comparisons*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers

- Blom, Raimo & Melin, Harri 2002. Luokat ja työmarkkinat 2000-luvun alussa. Teoksessa: Piirainen, T. & Saari, J. (toim) 2002: Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Helsinki:Gaudeamus
- Bruner, Jerome S. 1986. Actual minds, possible worlds. Harvard University Press, Cambridge. Saatavissa
<URL:<http://www.google.com/books?hl=fi&lr=&id=YNuBf6W2rt0C&oi=fnd&pg=PR7&dq=Bruner+J+%281986%29+Actual+minds,+possible+worlds.+Harvard+University+Press,+Cambridge.&ots=35ZGUHDoBG&sig=etRqlm67ltG7TPBKwhJqPnCvvs#v=onepage&q&f=false>> (Luettu 10.10.2011)
- Connelly F. Michael & Clandinin D. Jean (1996) Narrative inquiry. In: Keeves JP (Ed) Educational research, methodology and measurement: An international handbook. 2nd edition. Pergamon, Cambridge, p 81–86.
- Douglas, Mary 1991. The Idea of a Home: A Kind of Space. Social Research. Vol 58, n:o 1, Spring 1991, 287-307.
- Eräsaari, Leena 2006. New Public Management on julkisen sektorin vääryyksien isä. Teoksessa: Helne, T. & Laatu, M. (toim.) 2006. Vääryyskirja. Kelan tutkimusosasto: Helsinki
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Eskola, Jari 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ik-kunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus
- Everingham, Christine 1994. Motherhood & Modernity. Open University Press:

Buckingham

Fornäs, Johan 1995. Kulttuuriteoria. Suom & toim. Lehtonen, M. (1998). Tampere: Vastapaino

Fromm, Erich 2004 (1961). Marx's Concept of Man. London & New York: Continuum.

Giddens, Anthony 1995. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. . Teoksessa Beck, U., Giddens, A. & Lash, S.: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Suom. Lehto, L. Tampere: Vastapaino

Gordon, Tuula 1990. Feminist mothers. New York : New York University Press

Giroux, Henry & McLaren, Peter 2001. Kriittinen pedagogiikka. Suom. Vainonen, J., Toim. 2001 Aittola, T. & Suoranta, J. Tampere : Vastapaino

Grönfors, Martti 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva: WSOY

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Holli, Anne Maria 2002. Suomalaisen tasa-arvopolitiikan haasteet. Teoksessa: Holli A., Saarikoski T., Sana E. (toim.) 2002. Tasa-arvopolitiikan haasteet. Vantaa: WSOY

Honkonen. Risto 1993. Symbolinen interaktionismi ja kasvatuksen tutkimus. Kasvatus 24 (3), 231-241.

Hochschild, Arlie Russell 1997. The Time Bind: When Work Becomes Home and Home Becomes Work. New York: Henry Holt

Häggman, Kai 1994. Perheen vuosisata: Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa

- 1800-luvun Suomessa. Helsinki: Suomen historiallinen seura
- Illich, Ivan 1981. *Shadow Work*. Lontoo: Marion Boyars
- Illich, Ivan 1990 (1977). *Oikeus hyödylliseen työttömyyteen ja sen asiantuntijaviholliset*. Suom. Sauri, P. Porvoo Helsinki Juva: WSOY
- Illich, Ivan 2004 (1970). *Kouluttomaan yhteiskuntaan*. Suom. Valpola A. Helsinki: Otava
- Itkonen, Hannu, Myllykangas, Markku, Pirttilä, Ilkka, Tuominen, Raimo 1994: *Elämän normittajat: instituutiot ja asiantuntijat oikeaa elämää etsimässä*. Joensuu : Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
- Janhonen Sirpa & Nikkonen Merja (toim.) 2003. *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Juva: WSOY
- Jallinoja, Riitta 2000. *Ylilatautunut yksityiselämä*. Teoksessa Hoikkala, T. & Roos, J.P. (toim.): *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Tampere: Gaudeamus
- Jokinen, Eeva 1997. *Väsynyt Äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Tampere: Gaudeamus
- Kaplan, E. Ann (1992). *Motherhood and representation: the mother in popular culture and melodrama*. London: Routledge
- Katvala, Satu (2001). *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saattossa*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä
- Keller, Evelyn F. 1988. *Tieteen sisarpuoli: Pohdintoja sukupuolesta ja tieteestä*. Suom. Sivenius, P. Tampere: Vastapaino.

- Kinnunen, Ulla & Rönkä, Anna 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS- Kustannus
- Kivimäki, Riikka (1996): Yrittäjät, perhe ja sukupuoli. Teoksessa Kinnunen, M. & Korvajärvi, P. (toim.): Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino
- Krause, Kaisa & Kiikkala, Irma 1996. Hoitotieteellisen tutkimuksen peruskysymyksiä. Helsinki: Kirjayhtymä Oy
- Kristeva, Julia 1980. Desire in Language. A Semiotic Approach to Literature and Art. Toim. Roudiez L.S.. Käänt. Gora T., Jardine A. & Roudiez L.S. New York: Columbia UP
- Kristeva, Julia 1992. Stabat Mater. Naistutkimus-Kvinnoforkning 3/1992, 2-23.
- Kristeva, Julia 1993. Puhuva Subjekti. Tekstejä 1967-1993. Suom. Sivenius P. et al. Helsinki: Gaudeamus
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne 2004 (toim.). Avainsanat. 10. askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Kuronen, Marjo 2004 (toim.). Sukupuoli ja sosiaalityö: sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kuusipalo, Jaana 2002. Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee? Teoksessa Holli A., Saarikoski T., Sana E. (toim.) 2002. Tasa-arvopolitiikan haasteet. Vantaa: WSOY
- Kvale, Steinar 1996. InterViews. Sage Publications, Thousand Oaks. Saatavissa: <URL: http://www.google.com/books?hl=fi&lr=&id=IU_QRm- OE

DIC&oi=fnd&pg=PR13&ots=40axdGGrHm&sig=QEXsD4-9YqIRKyEUYdLYj3fqhFk#v=onepage&q&f=false> (Luettu 12.10.2011)

Lappalainen, Päivi 1996. Rakkaudella. Julia Kristeva ja materiaallinen subjekti. Teoksessa: Kosonen, Päivi (toim). Naissubjekti & Postmoderni. Tampere: Gaudeamus

Mahlakaarto, Salme 2010. Subjektiksi työssä. Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. Jyväskylä: University library of Jyväskylä

Mansnerus, Seija-Anneli 2005. Parisuhdeasiantuntijoita neuvolaorganisaatioon. Saatavissa: <URL:<http://www.mansnerus.com/artikkelit/neuvola2.html>> (Luettu 18.9.2010)

Marx, Karl & Engels, Friedrich 1978. Kommunistinen manifesti. Valitut teokset. Osa 2. Moskova: Kustannusliike Edistys (321-371) Saatavissa: <URL:www.marxist.org/suomi/marx/1848/manifesto/index.htm> (Luettu 16.4.2010)

Marin, Marjatta 1994. Perhe ja moraali: Vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa: Virkki, J. (toim.). Ydinperheistä yksilöllistyviin perheisiin. Jyväskylä: Areena/WSOY

Mead, G.H. 1983. Mind, Self & Society. From the Standpoint of a Social Behaviorist. Chicago: The University of Chicago Press

Naskali, Päivi 1996. Äitiys ja naisen subjekti Simone de Beauvoirin ja Julia Kristevan ajattelun pohjalta. Kasvatus 27 (2), 162-171. Saatavissa: <URL:<http://elektra.helsinki.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/se/k/0022-x/27/2/aitiysja.pf>> (Luettu 9.5.2011)

Nice, Vivien E 1992. Mothers and daughters: the distortion of a relationship

New York : St. Martin's Press

Niemi, Riikka 2006. Kuka pelkää kotiäitiä? Teoksessa: Helne T. & Laatu M. (toim.) Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto

Nätkin, Ritva 1996. Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Tampere: Gaudeamus

Petrelus, Päivi 2005. Sukupuoli ja subjektius sosiaatyössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Poikela, Sari & Holm, Elina 2008. Vaientava vai vapauttava yliopistopedagogiikka? Kriittinen näkökulma opetuksen laatuun. Teoksessa: Poikela, E. & Poikela, S. (toim.). Laatu opiskeluun. Oppiminen ja opetus yliopistossa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Richerson, Peter J. & Boyd, Robert 2006 (2005). Ei ainoastaan geeneistä. Miten kulttuuri muunsi ihmisen evoluution. Suom. Pietiläinen K. Helsinki: Terra Cognita

Rantalaiho, Liisa 1986 (toim.). Miesten tiede, naisten puuhut. Tampere: Vastapaino

Ronkainen, Suvi 1999. Ajan ja paikan merkitsemät. Helsinki: Gaudeamus

Rotkirch, Anna 2000. Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa Hoikkala, T. & Roos, J.P. (toim.): 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Tampere: Gaudeamus

Ruddick, Sara 1982. Maternal Thinking. Teoksessa Thorne, B. & Yalom, M. (toim.): Rethinking the Family. New York: Longmans

Ryan, G.W. & Bernard, H.R. 2000. Data management and analysis methods. In: Denzin N & Lincoln Y(eds) Handbook of Qualitative Research. London: Sage

Publications,

- Salmi, Minna 1996. Työelämän ja perhe-elämän yhdistämisen palapelit. Teoksessa Kinnunen, M & Korvajärvi, P. (toim.): Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino
- Sandemose, Aksel 1965 (1933). Pakolainen ylittää jälkensä. Jyväskylä : Gummerus
- Sauren, Kirsi-Marja 2008. Asiantuntijavalta – koulutettu mielikuviutus: Systemaattinen analyysi Ivan Illichin tuotannossa esitetystä köyhyyden modernisoitumisesta kulutusyhteiskunnassa. Rovaniemi: Lapin yliopisto
- Sevon, Eija & Notko Marianne 2008. Äitiys ja koti naisten keskinäisissä jännitteissä perhesuhteissa. Teoksessa Sevon, E. & Notko, M. (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Tampere: Tammerpaino
- Sopimaton äiti, Internet-keskustelu. Saatavissa:
<URL:http://www.vauva.fi/keskustelut/alue/2/viestiketju/1143856/kuvaile_tuntemaasi_aita_joka_ei_sovi_ollenkaan_aid> (Luettu 25.5.2010)
- Suoranta, Juha; FitzSimmons, Robert; Scatamburlo-D’Annibale, Valerie; McLaren, Peter (2004). The Ethics of Insanity: Making Our Way Trough the Swamp. Lifelong Learning in Europe9 (4)
- Tomperi, Tuukka & Piattoeva, Nelli 2005. Demokraattisten juurten kasvattaminen. Teoksessa: Kiilakoski, T., Tomperi, T. & Vuorikoski, M. (toim.) 2005. Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tynjälä, Päivi 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Kasvatus 22 (5–6): 387–398
- Uusitalo, Liisa (1994). Yhteisöllisyyden kriisi. Teoksessa: Niiniluoto, I. & Löppönen, P. (toim.). Suomen henkinen tila ja tulevaisuus. Juva: WSOY
- Valaskivi, Katja & Hoikkala, Tommi 2006. Vuraat vanhemmat ja kuluttajalapset. Teoksessa. Katja Valaskivi (toim.). Vaurauden lapset. Näkökulmia japanilaiseen ja suomalaiseen nykykulttuuriin. Tampere: Vastapaino
- Viden, Sari 2007. Ammattilaisten neuvot vanhemmille. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.). Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino
- Vuori, Jaana (1991). Elämän kokoiset äidit. Teoksessa: Sinikka Nopola (toim.), Äiti tuu ikkunaan. Juva: WSOY
- Vuori, Jaana 2001. Äidit, isät ja ammatilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnellut asi-
antuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University press
- Wilenius, Markku (2000). Elämä toisaalla ja tässä: Rakenteiden murroksessa kohti uutta vuosituhatta. Teoksessa Hoikkala, T & Roos, J.P. (toim.): 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhtaanen vaihteesta. Tampere: Gaudeamus

Liitteet

Liite1: Aineistonkeruun saatekirje Vauva.fi palstalle

Kaivataan kokemuksia ja näkemyksiä äitiydelle asetetuista suorituspainneista.

Koetko toisinaan että äitiys on nyky-yhteiskunnassa suorittamista? Millaisia suoritus-paineita äideille mielestäsi asetetaan? Kuka näitä paineita asettaa, kuka määrittelee äi-
tiyden normit? Miten koet itse äitiyttäsi kohtaan asetetut odotukset?

Hei! Teen pro gradu- työtä äitiyden suorittamisesta ja toivoisin että auttaisitte minua aineistoni keräämisessä. Tarkoituksenani on kerätä kahdenlaista aineistoa, joista toinen olisi palstalla käytävä keskustelu aiheesta tämän viestin alla. Jos koen tarvetta, esitän keskustelun kuluessa lisäkysymyksiä ja nostelen ketjua säännöllisesti.

Sen lisäksi toivoisin teiltä henkilökohtaisia kirjoituksia, joissa käsittelette äitiyden ja suorittamisen välisen suhteen kokemista. Jokainen kirjoitus on tärkeä, oli se sitten pitkä tai lyhyt, selkeä tai sekava. Käsittelen vastaukset täysin nimettöminä. Tulostan sähkö-
postit paperille ja poistan alkuperäisen viestin. Kirjoitukset voi lähettää osoitteeseen mehol@ulapland.fi

Toivoisin saavani vastauksianne 15.4. mennessä. Kiitos kaikille osallistujille avustanne suuressa ponnistuksessani! Kevätterveisin Elina Holm, kasv.tiet.yo, Lapin Yliopisto

Tarkentavia kysymyksiä:

- Koetko että teet joitain asioita/teet asioita tietyllä lailla sen vuoksi, että koet niiden kuuluvan äitiyden normiin, vaikka et itse koe asiaa tarpeelliseksi tai miellyttäväksi?
 - Koetko tekeväsi tiettyjä asioita "näön vuoksi", välttäksesi ulkopuolista arvostelua
 - Tuntuvatko ulkopuolelta asetetut vaatimukset raskailta, stressaavilta tai kohtuuttomilta?
 - Aetatko itsellesi odotuksia, joihin sinun on vaikea vastata?
- En odota että vastatte kaikkiin kysymyksiin, yhäkin jokainen lause on merkittävä :)

Liite 2 Aineistonkeruun saatekirje Facebookin kautta lähetetylle pyynnölle

Koetko toisinaan että äitiys on suorittamista? Millaisia suorituspaineita äideille mieles-täsi asetetaan? Kuka näitä paineita asettaa, kuka määrittelee äitiyden normit? Miten koet itse äitiyttäsi kohtaan asetetut odotukset?

Koetko että teet joitain asioita/teet asioita tietyllä lailla sen vuoksi, että koet niiden kuu-luvan äitiyden normiin, vaikka et itse koe asiaa tarpeelliseksi tai miellyttäväksi? Koetko tekeväsi tiettyjä asioita "näön vuoksi", välttääksesi ulkopuolista arvostelua?

Tuntuvatko ulkopuolelta asetetut vaatimukset raskailta, stressaavilta tai kohtuuttomilta? Asetatko itse itsellesi odotuksia, joihin sinun on vaikea vastata?

Hei! Yritän kovasti tehdä pro gradu- työtä äitiyteen liittyvistä suoriutumisodotuksista ja toivoisin että auttaisitte minua aineistoni keräämisessä. Toivoisin teiltä kirjoituksia, joissa käsittelette yllä mainittuja asioita. Jokainen kirjoitus on tärkeä, oli se sitten pitkä tai lyhyt, selkeä tai sekava. Käsittelen vastaukset täysin nimettöminä. Tulostan sähkö-postit/facebookviestit paperille ja poistan alkuperäisen viestin. Kirjoitukset voi lähettää osoitteeseen mehol@ulapland.fi , mielellään 15.4 mennessä. Voit lähettää vastauksen toki myös facebookiin, ei mielellään kuitenkaan seinälle :)

Kiitos vaivannäöstä, ja alkää toki missään nimessä epäröikö välittää eteenpäin muille mammoille, itseasiassa se olisi jopa suotavaa

Liite 3. Esimerkki aineiston analyysistä

Lainaus	Kuvaus	Kategoria	Yläkategoria	Muut huomiot/ muistiinpanot
Mun tän hetkinen suorituspaine on saada tuo yli 2,5-vuotias lapsi kuivaksi koppimaan kuivaksi	Kuivaksiopettelu suorituspaineena	-lapsen kehitys	-suorittamisen konkretia	Kuivaksiopettelu vaikuttaisi olevan aika keskeistä... Toistuu useissa vastauksissa
Tuntuu, että tuon ikäinen ei saisi enää olla vaipoissa	-tuntemus siitä että lapsi on liian vanha käyttämään vaippoja	-lapsen kehitys	-suorittamisen konkretia	Äiti syyttää itseään, jos lapsi ei opi ajoissa potalle. Potalle oppimattomuus on siis äidin "ominaisuus"!
Ei vaan millään jaksaisi noita pissasotkuja pestä...	Kyllästynyt sotkujen siivoamiseen	-väsymys	-subjektin muodostuminen	-väsymys vai tuhraantuminen??
kyllä itse ainakin koen äitiyden olevan välillä suorittamista. tähän vaikuttaa oma persoonallisuutenikin, olen perfektionisti ja kestan huonosti kritiikkiä. eli kaikki pitäisi tehdä täydellisesti, mikä ei tietenkään ole mahdollista.	-täydellisyyden tavoittelu -oma persoonallisuus -itse aiheutetut suorituspainet - pelko arvostelusta -ristiriidan tunnistaminen	-suorituspainoiden asettajat -ristiriitaiset odotukset	-subjektin autonomian rajat -suorittamisen ideologia ja subjektin muodostuminen	-Kirjoittaja kuvaa suorittamisen johtuvan omasta persoonastaan... -Kuvaa olevansa perfektionisti, vaikka tietää olevan mahdotonta. -Mutta mistä ne mittarit joiden mukaan perfektionisti toimii, tulevat? Miten arvotetaan mitkä normit tärkeitä?